

Жорж Сіменон
МЕГРЕ ГНІВАЄТЬСЯ

Переклад Володимира Старика

Чернівці
2016

Georges Simenon
MAIGRET SE FÂCHE

Traduit de Volodymyr Staryk

Tchernivtsi

2016

Пані Меґре, яка лушила солодкий горошок, сидячи в густій тіні, де яскравими плямами виділялися блакить її фартуха і зелень стручків, пані Меґре, чиї руки ніколи не знали спокою і не могли залишатися бездіяльними навіть о другій години після полудня найспекотливішого з усіх серпневих днів, пані Меґре, яка неухильно наглядала над чоловіком, мов над малюком, зненацька стривожилася:

- Та ти, б'юся об заклад, вже збираєшся вставати!...

Тим часом трансатлантичний фотель, в якому лежав Меґре, навіть не рипнув. Колишній комісар кримінальної поліції навіть не поворухнувся, лише злегка зітхнув.

Але вона добре знала чоловіка і не могла не зауважити, як непомітно здригнулося його покрите потом обличчя. Адже він і насправді хотів підвестися, але тепер з самолюбства продовжував лежати.

Відтоді, як комісар пішов у відставку, вони проводили вже друге літо в своєму домі в Мен-сюр-Луарі. Не минуло ще й чверті години, відколи Меґре із задоволенням розпростерся в зручному фотелі-гамаку, тихо димлячи своєю люлькою. Повітря довкола нього було сповнене прохолоди тим відчутнішою, що всього за два метри звідси проходила межа тіні і сонця, пекла, де дзижчали мухи.

Солодкі горошинки ритмічно падали одна за одною в емальовану миску. Пані Меґре сиділа, розчепіривши коліна; натягнутий на них фартух був повен стручків, а поряд стояли ще два великих кошики, повних горошку, який вона збрала вранці для консервації.

Подружжя Меґре найбільше цінувало в будинку це місце, в якому вони знаходилися, місце, що не мало навіть імені, щось на зразок двора між кухнею і садом, але двора частково прикритого навісом, який вони мало-помалу вмеблювали, встановивши плиту, буфет і в якому зазвичай харчувалися. Це

місце трохи нагадувало іспанський патіо¹, долівку тут було вимощено червоними кахлями, які надавали тіні цілком особливого ґатунку.

Меґре витримав п'ять хвилин, можливо, трохи більше, вороже дивлячись крізь напівзаплющені повіки на город, який, здавалося, курився під пекучим сонцем. Нарешті не витримав і, відкинувши плекання самоповаги, рішуче підвівся.

- Що ти знову надумав робити?

Своїм виглядом він, як це часто бувало в подружньому житті, нагадував насупленого малюка, якого застукали на якійсь витівці.

- Я впевнений, що колорадські жуки знову накинулися на баклажани, - буркнув він. - Це все через твій салат...

Вже цілий місяць тривала маленька війна через салат. Вона почалася через те, що одного вечора пані Меґре посадила салат на вільних місцях між кущами баклажанів.

- У кожному разі, це буде чистий зиск з вільної землі, - заявила вона.

В ту мить він не заперечував, тому що і гадки не мав, що колорадський жук пожирає баклажанове листя ще охочіше, ніж картоплиння. А тепер через салат не можна було обробити їх розчином миш'яку.

Меґре, не розлучаючись зі своїм крилатим солом'яним капелюхом, разів десять щодня схилявся над блідо-зеленими листками і обережно перевертав їх, щоб визбирати всіх до однієї маленьких бестій. Назби-равши цілу жменю, він кидав жуків у вогонь, буркочучи собі щось під ніс і сердито поглядаючи на дружину.

- Це все через твій салат...

Правду кажучи, відколи він пішов на пенсію, то й години не посидів спокійно в своєму знаменитому фотелі, урочисто привезеному з базару біля сільської ратуші, присягнувши проводити в ньому сіесту.

А тепер він стояв на осонні, в дерев'яних сабо на босу ногу, в синіх полотняних штанях, які теліпалися в нього на стегнах, настовбурчуючись

¹ Патіо - внутрішній дворик (ісп.)

ззаду, немов слонова шкіра, в розхристаній на волохатих грудях селянській сорочці з мудровою мережею.

Він почув калатання дерев'яного молотка, що прокотилося порожніми і затіненими кімнатами будинку, немов удари дзвону в монастирі. Хтось грюкав у браму, і пані Меґре розгубилася, як завжди в таких випадках, коли будь-хто приходив без попередження. Вона здаля подивилася на чоловіка, немов питаючи в нього поради.

Потім піднесла свій фартух, який перетворився на великий мішок, з запитанням, куди висипати свій солодкий горошок, і нарешті розв'язала його: вона ніколи не дозволила б собі піти відчиняти двері недбало одягнутою.

Молоток калатнув ще раз, вдруге, втретє - владно, можна б сказати, шалено. У тремтячому повітрі Меґре почув приглушені звуки автомобільного мотора. Він як і раніше стояв, схилившись над баклажанами, тоді як його дружина поправляла сиве волосся перед маленьким дзеркалом.

Заледве вона встигла сховатися в тіні будинку, як відчинилася маленька хвіртка в мурі довкола саду, маленька зелена хвіртка з боку перевулку, якою користувалися тільки близькі знайомі. Старша пані в жалобі переступила через одвірок, і манірна, і сувора, і водночас така кумедна, що він, мабуть, надовго запам'ятав її появу.

Зупинившись на хвильку біля хвіртки, вона легким, рішучим кроком, який так не личив її статечному вікові, попрямувала просто до Меґре.

- Гей, служнику... Лише не намагайся вигадувати, що твого господаря немає вдома... Я вже про все довідалася...

Вона була високою і худорлявою, на зморшкуватому обличчі крізь густий шар пудри від спеки проступали крапельки поту. На обличчі особливо помітними були очі – інтенсивно чорні і надзвичайно жваві.

- Негайно ідіть і скажіть йому, що Бернадетта Аморель проїхала сто кілометрів, щоб побалакати з ним...

У неї, звичайно ж, не вистачило терпіння чекати перед зачиненою брамою. Та їй це й не було потрібно! Вона була не з тих, кого змушують

чекати. Вона вже встигла розпитати сусідів, і на неї не справили враження зачинені віконниці в будинку.

Чи вказав їй хто-небудь на садову хвіртку? Навряд чи. Вона і сама могла знайти її. І тепер вона прямувала до тінистого двору, куди щойно повернулася пані Меґре.

- Підіть і перекажіть комісарові Меґре...

Пані Меґре нічого не розуміла. Її чоловік, важко ступаючи, крокував услід за старшою панею, лукаво поглядаючи на неї. Потім він сказав:

- Якщо ви потрудитесь увійти в дім...

- Б'юся об заклад, що він вже влаштував собі сієсту. А що, він такий же огрядний, як і раніше?

- Ви його добре знаєте?

- А вам що до того? Ідіть і скажіть йому, що його чекає Бернадетта Аморель, а решта вас не стосується...

І тут же, схаменувшись, попорпалася в чорному оксамитовому ридикюлі зі срібним замком, які продавалися близько 1900 року.

- Візьміть!... - І вона простягнула йому дрібну банкноту.

- Пробачте, пані Аморель, але я не можу її прийняти, бо я і є колишній комісар Меґре...

І тут стара промовила блискучу фразу, яка записалася в переказах цього дому. Оглянувши його з ніг, узутих у сабо, до розкуйовдженого волосся – бо він встиг зняти свого крислатого солом'яного капелюха, - вона кинула:

- Ну, якщо ви так бажаєте...

* * *

Бідна пані Меґре! Марно вона подавала знаки своєму чоловікові, та він їх не помічав. А її жести, які вона хотіла зберегти в таємниці, означали:

«Проведи її до вітальні... Хіба можна приймати людей у дворі, де займаються куховарством і всім іншим?...»

Але пані Аморель вже влаштувалася в маленькому плетеному фотелі і почувала себе чудово. Вона першою зауважила, що пані Меґре чимось стривожена, і нетерпляче кинула їй:

- Та ж залиште ж комісара у спокої!...

Ще трохи, і вона могла б попросити пані Меґре забратися, але та і сама не забарилася це зробити, бо у присутності гості продовжувати роботу було нелегко.

- Сподіваюся, вам знайоме моє прізвище, комісаре?

- Аморель з піскових кар'єрів і буксирів?

- Так, «Аморель і Кампуа»...

Колись, за старих часів, йому довелося займатися розслідуванням однієї справи у верхів'ях Сени, і він бачив, як річкою цілий день тягнулися каравани суден із зеленим трикутником фірми «Аморель і Кампуа». А на острові Сен-Луї в Парижі, куди він часто приїздив, коли ще належав до розташованої на набережній Орфевр кримінальної поліції, він помічав контору «Аморель і Кампуа», власників піскових кар'єрів і вантажних суден.

- Я не можу гаяти часу, тож вам слід мене зрозуміти!

Зараз я користаюся з того, що мій зять і моя дочка пішли до Маліків порозмовляти, а я наказала Франсуа завести нашого старенького «Рено»... Вони ні про що не підозрюють... Звісно, що до вечора вони не повернуться... Ви зрозуміли?

- Ні... Так...

У кожному разі, він зрозумів, що старша пані поїхала з будинку потай, без відома родини.

- Можу побожитися: якби вони знали, що я тут...

- Пробачте! А де ви мешкаєте?

- Очевидно, в Орсені!...

Таким тоном могла б сказати королева Франції:

«У Версалі!»

Хіба не було відомо всім, що Бернадетта Аморель - фірма «Аморель і Кампуа» - мешкала в Орсені, селищі на березі Сени, між Корбейлем і лісом Фонтенбло?

- Не треба ставитися до мене, як до схибленої - продовжувала старша пані. - Безперечно, вони намагатимуться вас у цьому переконати. Але ви не вірте їм.

- Пробачте, добродійко, чи буде мені дозволено запитати: скільки вам років?

- Дозволяю, юначе. Сьомого вересня мені буде вісімдесят два роки... Але я ще маю всі свої власні зуби, якщо це вас цікавить... І цілком можливо, що я ще встигну декого поховати... Особливо я була б щаслива поховати свого зятя...

- Чи не бажали б ви чого-небудь випити?

- Склянку холодної води, якщо маєте...

Він сам подав їй склянку.

- О котрій годині ви виїхали з Орсена?

- О пів на дванадцяту... Щойно вони від'їхали... Я попередила Франсуа... Франсуа, це помічник садівника, добрий парубок... Я допомагала його матері при пологах, коли він з'явився на світ... Ніхто з родини і не підозрював, що він уміє керувати автомобілем... Одного разу вночі, коли мені не спалося - мушу вам сказати, комісарє, що я ніколи не сплю, - я зауважила, як він при місячному світлі намагається завести наш старенький Рено... Це вас цікавить?

- Дуже...

- Ви не уявляєте, як багато там всього не вистачало... Старий Рено, що стояв вже не в гаражі, а в стайні, був лімузином, який залишився ще від часів мого чоловіка... Відколи він помер, минуло вже двадцять років, так що порахуйте самі... Отож, цей хлопчисько, не знати, яким чином, зумів полагодити автомобіль і ночами розважався, роз'їжджаючи дорогами...

- Це він вас сюди привіз?

- Він чекає мене надворі...

- Ви ще не снідали?

- Я їм лише тоді, коли маю час... Ненавиджу людей, яким вічно страждають від потреби їсти...

При цьому вона мимоволі кинула осудливий погляд на гладке черево комісара.

- Ось бачите, як ви пітнієте. Але мене це не стосується... Мій чоловік теж хотів все робити по-своєму, і його давно немає серед живих... Адже ви вже два роки на пенсії, чи не так?

- Так, скоро буде два роки.

- Отже ви нудьгуєте... І, отже, погодитесь зробити те, що я вам запропоную... О п'ятій годині тут зупиняється потяг, що йде до Орлеану, і я могла б дорогою підкинути вас на вокзал. Звичайно, найпростіше було б відвезти вас автомобілем прямо в Орсен, але вас там відразу помітять, і всю справу буде занапащено.

- Пробачте, добродійко, але...

- Я так і знала, що ви завдаватимете труднощів. Послухайте мене, мені просто необхідно, щоб ви провели декілька днів у Орсені. П'ятдесят тисяч за вдалий результат. А якщо нічого не знайдете, отримаєте десять тисяч плюс ваші витрати...

Вона відкрила свою торбинку і взяла в руки готову пачку банкнотів.

- В Орсені є заїзд. Ви не ризикуєте помилитися, бо іншого немає. Він називається «Ангел». Вам там буде страшенно незручно, бо бідна Жанна - напівбожевільна. Її я теж знала зовсім маленькою. Можливо, спочатку вона не захоче вас прийняти, але ви зумієте з нею порозумітися, я в цьому не сумніваюся. Вона буде задоволеною, якщо ви заведете з нею мову про хвороби. Вона переконана, що має всі до однієї!

Пані Меґре принесла тацю з кавою, але старша пані, байдужа до такої ґречності, тільки відворкнула:

- Що це означає? Хто вам звелів приносити нам каву? Віднесіть назад...

Вона вважала її служницею, так само як спочатку вважала Меґре садівником.

- Я могла б розповісти вам купу байок, але я знаю вашу репутацію і знаю, що у вас самого вистачить кебети у всьому розібратися. Раджу вам тільки одне: не піддавайтеся впливові мого зятя. Він може заплутати в свої тенета будь-кого. Він дуже ґречний. Ніколи не бачила такого ж ґречного, ґречний до нудоти. Але того дня, коли йому відрубують голову...

- Пробачте, добродійко...

- Ви надто багато вибачаєтеся, комісарє. Я мала внучку, єдину внучку - дочку цього проклятого Маліка! Бо мого зятя кличуть Малік. Це ви теж повинні знати. Шарль Малік... Моїй внучці, Моніті, наступного тижня виповнилося б вісімнадцять...

- Ви хочете сказати, що вона померла?

- Рівно тиждень тому. Позавчора ми її поховали. Ми знайшли її утоплену біля нижньої греблі... І якщо Бернадетта Аморель каже вам, що це не нещасний випадок, ви повинні їй вірити. Моніта плавала як риба. Дехто спробує вас переконати, що вона була необережною, любила купатися наодинці о шостій ранку, а іноді навіть вночі. Вона не могла втопитися через це! А якщо вони твердитимуть, що вона, можливо, хотіла накласти на себе руки, скажіть їм, що вони брешуть.

Несподівано, без жодного переходу, комедія перетворилася на драму, але дивно, що тон комедії залишився. Старша пані не плакала. Її напрочуд чорні очі навіть не зволожилися. Уся її суха нервова натура продовжувала дихати колишньою життєвою силою, в якій, незважаючи ні на що, було щось доволі комічне.

Вона йшла пробоем своєю дорогою, упевнена у своїй правоті, не зважаючи на звичні формальності. Тепер вона, мабуть, ні на мить не сумнівалася, що вже завоювала Меґре: просто інакше і бути не могло, якщо їй цього захотілося.

Вона потай утекла з будинку в неймовірному автомобілі, з хлопчиною, який заледве вмів ним керувати. Так вона перетнула увесь Бос², не поснідавши, в найспекотніший час дня. Тепер вона нетерпляче поглядала на годинник, який по-старосвітськи носила на ланцюжку як медальйон.

- Якщо ви маєте до мене які-небудь запитання, задавайте пошвидше, - заявила вона, вже готова підвестися.

- Як я зрозумів, ви не любите свого зятя?

- Ненавиджу.

- Ваша дочка теж його ненавидить? Вона нещаслива з ним?

- Цього я не знаю і знати не хочу!

- Ви не ладнаєте з вашою дочкою?

- Вважаю за краще її ігнорувати. Вона така безхарактерна, мов тіло без душі.

- Ви сказали, що тиждень тому, тобто минулого вівторка, ваша внучка втопилася в Сені.

- Нічого в житті. Треба було уважніше слухати, коли я розповідала. Моніту знайшли мертвою в Сені, вище нижньої греблі.

- Проте ніяких тілесних ушкоджень виявлено не було, і лікар видав дозвіл на поховання.

Вона лише озирнула його зверхньо-зневажливим поглядом, в якому промайнула тінь жалю.

- Як я розумію, тільки ви єдина підозрюєте, що смерть дівчини не була природною?

Цього разу вона підвелася:

- Послухайте, комісар! Ви маєте репутацію найрозумнішого поліцейського у Франції. Принаймні того, який досяг найбільших успіхів. Одягайтеся! Спакуйте вашу валізу! Через півгодини я висаджу вас на вокзалі в Обре. О сьомій годині вечора ви будете вже в заїзді «Ангел». Нам краще

² Бос - в дореволюційній Франції область на південний схід від Парижу з центром у місті Шартр (теперішній департамент Ер і Луар)

робити вигляд, що ми незнайомі. Щодня, опівдні, Франсуа заходитиме в «Ангел», щоб випити там аперитиву. Взагалі-то він не п'є, але я йому накажу. Таким чином ми зможемо спілкуватися, а їм і на гадку нічого не спаде.

Вона попрямувала в сад, незважаючи на спеку, мабуть вирішивши тим часом прогулятися.

- Покваптеся! - кинула вона комісарові.

Потім, повернувшись до нього, додала:

- Будьте ласкаві, дайте чого-небудь попити Франсуа. Він, напевно, сидить в автомобілі. Склянку вина з водою. Тільки не давайте чистого, адже йому слід відвезти мене додому, а він не звик до вина.

Пані Меґре, яка, мабуть, все чула, чекала чоловіка біля дверей до передпокою.

- Що ти збираєшся робити, Меґре? - запитала вона, коли її чоловік попрямував до сходів з мідними кульками.

У будинку було прохолодно, приємно пахло воском для натирання підлоги, свіжим сіном, стиглими фруктами і кухонними приготуваннями. Ці запахи, які були такими ж, як і в його дитинстві в домі його батьків, Меґре пізнавав знову, через п'ятдесят років.

- Сподіваюся, ти не поїдеш за цією старою божевільною?

Меґре залишив сабо на порозі. Він йшов босоніж спочатку холодними кахлями, потім навоскованими дубовими сходами.

- Дай шоферові чого-небудь попити і підіймися нагору, допоможеш мені спакувати валізу, - сказав він.

Очі в нього заблищали. Він сам зауважив цей блиск, коли поглянув на себе в дзеркало, підійшовши до умивальника, щоб освіжити обличчя холодною водою.

- Я тебе не зовсім не розумію! - зітхнула дружина. - Адже для тебе щойно головним клопотом були колорадські жуки...

* * *

Потяг. Йому було душно. Він кутив у своєму кутку.

У вікнах миготіли схили з поживклою травою, маленькі завітчані станції, промайнула і постать якоїсь людини, що стояла в диму на осонні, кумедно помахуючи червоним прапорцем і дмухаючи в свій свисток, як хлопчисько.

Скроні Меґре посивіли. Він став трохи спокійнішим, трохи обважнілішим, ніж колись, але самому йому здавалося, що він не постарішав відколи залишив службу в кримінальній поліції.

Не через пиху, а скоріше через скромність, впродовж цих двох років він систематично відмовлявся займатися всіма справами, які йому пропонували, особливо банки, страхові компанії і ювеліри, подаючи на його розгляд складні випадки.

На набережній Орфевр могли б сказати:

«Бідолашний Меґре знову береться за свої штуки, видно, йому вже набридло поратися в саду і вудити рибу».

Адже до чого ж легко він дав себе умовити цій старшій пані, що несподівано з'явилася в обрамленні маленької зеленої хвіртки.

Він знову уявив її собі, манірну і гідну, в старосвітському лімузині, керованому з ризикованою невимушеністю якимсь Франсуа, одягненим як садівник, що не встиг змінити сабо на черевики.

Після того, як пані Меґре помахала їм з порогу рукою і автомобіль від'їхав від будинку, він почув від гості:

- То це ваша дружина? Напевно, я скривдила її, вважаючи її служницею. Я і вас спочатку вважала садівником!...

І автомобіль знову вирушив в свою ризиковану подорож, висадивши його поруч з вокзалом в Обре, де Франсуа, переплутавши швидкості і несподівано давши задній хід, ледве не врізався в зграйку велосипедистів, знову вирушила у свою більш ніж ризиковану подорож.

Був час вакацій. Усі парижани прямували на село; дорогами мчали автомобілі, річками ковзали човни і під кожною вербою сиділи рибалки в солом'яних брилях.

Орсен не був станцією, лише полустанком, на якому дозволяли зупинятися лише рідко які потяги. Крізь дерева в парках проглядали дахи декількох великих вілл, а за ними - широка і велична в цьому місці Сена.

Сам Меґре вагався би дати відповідь на запитання, чому він підкорився наказу Бернадетти Аморель. Можливо, причиною були колорадські жуки?

І зненацька він теж відчув себе на вакаціях, як ці люди, з якими він лікоть до лікті сидів в потязі, з якими спускався крутою стежкою, з якими подорожував скрізь, відколи покинув Мен.

Його огортала інша атмосфера, ніж у нього в саду, і він бадьоро крокував новою місцевістю: він відкрив, спустившись вниз пологим схилом, Сену, що плила вздовж широкої дороги, якою мчали автомобілі.

Починаючи від станції оголошення зі стрілками повідомляли: «Заїзд Ангел» і він, ідучи за стрілками, потрапив до саду із запущеними алеями. Врешті-решт він штовхнув скляні двері веранди, де повітря було задушливим через те, що сонце нагрівало замкнений простір між зашклюденими перегородками.

- Чи є тут хто-небудь? - запитав він.

Нікого не було, лише кіт на підлозі та вудки в кутку.

- Чи є тут хто-небудь?...

Він спустився на одну сходинку і опинився в залі, де ліниво розгойдувався мідний маятник старого годинника; щоразу, коли він змінював напрямок руху, лунало клацання.

- Ні душі в цій халабуді! - буркнув він.

І в ту ж хвилину поряд з ним щось заворушилося. Він здригнувся і зауважив у темряві якусь істоту, загорнуту в ковдру. Це була жінка, безперечно, та сама Жанна, про яку казала йому пані Аморель. Чорне жирне волосся звисало з обох боків її обличчя, на шиї білів товстий компрес.

- Зачинено! - сказала вона захриплим голосом.

- Знаю, добродійко! Мені казали, що ви хворієте...

Ой! Чи не занадто невиразний цей вираз «ви хворієте»? Чи не прозвучав він для неї як зневага?

- Ви хочете сказати, що я вже майже при смерті?... Ніхто не хоче мені вірити... Усі тільки докучають.

Нарешті, відкинувши ковдру, що обгортала їй ноги, вона підвелася і поклатала товсті ступні зверху на повстяні капці.

- Хто вас до мене послав?

- Уявіть собі, що я був тут колись, вже більше двадцяти років тому, а тепер вирішив здійснити своєрідну прощу сюди...

- Отже, ви знали Маріуса?

- Ще б пак!

- Бідний Маріус!... Ви знаєте, що він помер?

- Мені казали. Не хочеться цьому вірити.

- Чому?... Адже він ніколи не був здорованем... Ось вже три роки, як його немає, а я все ще животію... Ви хочете тут переночувати?

Вона поглянула на валізу, яку він залишив на порозі.

- Так, я розраховував провести тут декілька днів. Звичайно, якщо не завдам вам клопотів. У вашому стані...

- Ви приїхали здаля?

- З околиць Орлеана.

- Автомобілем?

- Ні, я прибув потягом.

- І сьогодні ви вже не матимете потягу, щоб повернутися. Боже мій! Боже мій! Раймондо!... Раймондо!... Б'юся об заклад, що вона знову втекла. Кінець кінцем! Ми з нею поміркуємо... Якщо вона погодиться... Адже вона з химерами. Хоча вона і служниця, але, користуючись моєю хворобою, робить все, що їй на думку спаде. Можна подумати, що командує тут вона. Ова! А цьому що тут треба?

Вона дивилася у вікно на чоловіка, кроки якого по ріні було чутно. Меґре поглянув у вікно і насупився, бо новоприбулий невиразно йому когось нагадував.

На незнайомцеві був костюм для прогулянок або для гри в теніс - фланелеві білі штани, білий піджак і черевики; колишнього комісара здивувала нарукавна жалобна пов'язка, яку він носив на руці.

Він увійшов з видом завсідника.

- Добрий день, Жанно...

- Чого зволите, пане Маліку?

- Я прийшов, щоб запитати в тебе...

Він запнувся, побачивши поруч Меґре, і зненацька, посміхнувшись, вигукнув:

- Жюлю!... Оце то так!... А ти що тут робиш?

- Перепрошую...

Насамперед, ось уже роки і роки ніхто не кликав його Жюлем, і на цій підставі він майже забув своє ім'я. Навіть його дружини мала дивну звичку, яка врешті-решт стала його тішити: вона теж кликала його Меґре.

- Не пригадуєш?

- Ні...

Проте ці рум'яні щоки, правильні риси обличчя, завеликий ніс, ясні, занадто ясні очі когось йому нагадували. Та ще й прізвище Малік, коли його вперше вимовила пані Аморель, збудило в ньому якісь неясні спогади.

- Ернест...

- Як це Ернест?

Хіба пані Аморель казала не про Шарля Маліка?

- Ліцей в Мулені.

Меґре справді вчився в Муленському ліцеї впродовж трьох років, в той час, коли його батько був управителем сусіднього замку. Проте...

Цікава річ: хоча його пам'ять ослабла, випещене обличчя цієї самовпевненої людини викликало в нього якісь неприємні асоціації. Крім того, він терпіти не міг, коли йому «тикали». Панібратство його завжди жахало.

- Збирач податків...

- Так, згадав... Ніколи б вас не впізнав.

- Що ти тут робиш?

- Я? Я...

Ернест Малік вибухнув сміхом.

- Зараз про це побалакаємо... Я й раніше чудово знав, що комісар Меґре не ким іншим, як моїм старим другом Жюлем. Пам'ятаєш учителя англійської мови?... Не потрібно готувати йому кімнату, Жанно. Мій друг ночуватиме в мене, на віллі...

- Ні! - буркотливо відтяв Меґре.

- Га? Що ти сказав?

- Я сказав, що ночуватиму тут... З Жанною ми вже домовилися.

- Ти наполягаєш?

- Я наполягаю.

- Через стару?

- Яку стару?

Хитра посмішка промайнула на тонких губах Ернеста Маліка, і ця посмішка теж була посмішкою колишнього хлопчиська.

В ліцеї його кликали Збирачем, через те, що його батько служив збирачем податків у Мулені. Тоді він був дуже худим, з вузьким, як лезо ножа, обличчям і ясними, непривабливими-сірими очима.

- Не хвилюйся, Жюлю. Зараз ти все зрозумієш... Ну ж бо, Жанно, не бійся, скажи чесно: моя теща збожеволіла чи ні?

А Жанна, нечутно ступаючи в своїх капцях, пробурмотіла без ентузіазму:

- Я вважаю за краще не втручатися у ваші сімейні справи.

Тепер вона вже дивилася на Меґре з меншою симпатією, щоб не сказати інакше - з підозрою.

- То що, ви залишаєтеся чи йдете зі мною?

- Залишаюся.

Малік як і раніше глумливо дивився на свого колишнього товариша у навчанні, начебто все те, що відбувалося, було фарсом, жертвою якого став Меґре.

- Ну що ж, тут ти непогано розважишся, запевняю тебе... Я не знаю веселішого місця, ніж «Заїзд Ангел». Ти побачив ангела і ти до нього прийшов!

І, немов згадавши про жалобу, він додав серйозніше:

- Якби це все не було таким сумним, ми б з тобою добре пореготали... Давай хоч пройдемося до нашого будинку. Не заперечуй! Це необхідно... Я тобі поясню... Посидимо за аперитивом, і ти все зрозумієш.

Меґре все ще вагався. Він стояв нерухомо, величезний у порівнянні зі співрозмовником, таким же високим, як він, але напрочуд струнким.

- Пішли! - нарешті сказав він немов з жалем.

- Ти, звичайно, погодишся з нами повечеряти? Я не кажу, що в будинку тепер аж надто весело після смерті племінниці, але...

Коли вони йшли, Меґре зауважив, що Жанна дивиться на них зі свого темного кута, обмірковуючи їхню суперечку. Йому здалося, що вона з ненавистю розглядала елегантну постать Ернеста Маліка.

Тим часом як двоє людей йшли вздовж річки, могло виникнути враження, що один веде другого, і що цей, буркотливий і незграбний, як величезний довгошерстий пес, неохоче волочився за першим.

Меґре і справді було ніяково. Вже в шкільні роки він не мав жодної симпатії до Збирача. Крім того, він ненавидів людей, які несподівано з'являються з минулого, дружньо ляскають вас по плечу і дозволяють собі «тикати» до вас.

Нарешті, Ернест Малік представляв таку породу людей, яка завжди його озлоблювала.

Той крокував невимушено в своєму зручному, чудового крою, костюмі з білої фланелі, тіло випещене, волосся лисніюче, шкіра суха, незважаючи на спеку. Він уже грав роль вельможі, що демонструє свої володіння біднякові.

Він мав – і він завжди мав – в своїх ясних очах маленькі іскорки іронії, такі ж, як і коли він був хлопчиком, блиск яких, здавалося, потай проголошував:

«Я тебе дурив раніше, і дуритиму тебе знову... Я таки розумніший від тебе...»

Сена, яка вимальовувалася м'якою кривою, була вельми широкою, її лівий берег поріс очеретами. На правому березі низькі мури, одні дуже старі, інші майже нові, відділяли дорогу від вілл.

Вілл було кілька - чотири або п'ять, наскільки міг оцінити комісар. Вони були заможними, притуленими у великих, ретельно доглянутих парках, в яких через ґратчасті огорожі виднілися чіткі ряди дерев.

- А ось і вілла моєї тещі, з якою ти мав приємність познайомитися сьогодні, - сповістив Малік, коли вони проходили повз широку браму, пілястри якої увінчували кам'яні леви. - Старий Аморель років сорок тому викупив її в якогось фінансового барона часів Другої імперії.

У тіні дерев вирізнялася простора будівля, не занадто гарна, але солідна і багата. Тоненькі цівки води, обертаючись, зрошували моріжки, а старий

садівник, немов зійшовши зі сторінок каталогу, випущеного продавцем насіння, чистив граблями алеї.

- Що ти думаєш про Бернадетту Аморель? - запитав Малік, повернувшись до колишнього товариша у навчанні і спрямувавши погляд, що іскрився хитрістю, просто в його очі.

Меґре обтер піт з обличчя, а його супутник мав такий вигляд, немовби казав:

«Бідолашний старий! Ти анітрохи не змінився! Ти завжди будеш вайлуватим сином управителя замку! Огрядним селюком. Простодушним і, можливо, розсудливим!»

Але вголос сказав:

- Ходімо!... Я мешкаю трохи далі, за поворотом. Ти пам'ятаєш мого брата?... Хоча, правда, в ліцеї ти міг його і не знати, адже він був молодшим від нас на три класи. Мій брат Шарль одружився на одній з дочок Аморелів, а я приблизно в той же час одружився на іншій... Він мешкає в цій віллі разом з дружиною і нашою тещею. Це в нього минулого тижня загинула дочка.

Ще сто метрів, і ліворуч перед ними відкрився плавучий причал, увесь білий, розкішний, як причали у фешенебельних яхт-клубів на березі Сени.

- Тут починаються мої володіння... Я маю декілька малих суден, тому що потрібно якось розважатися в цій глухій дірі... Тобі подобаються човни?

Яка іронія прозвучала в його голосі, коли він запитав у огрядного Меґре, чи подобаються йому човни, вказавши на один з крихких човників, прив'язаних між бакенами.

- Сюди...

Ґрати з позолоченими стрілами. Алея, всипана світлим блискучим піском. Парк спускався пологим схилом, і скоро перед ними відкрилася будівля в сучасному стилі, просторіша, ніж вілла Аморелів. Ліворуч сумно червонів на сонці тенісний корт. Праворуч - басейн.

А Малік, стаючи все розв'язнішим, нагадував вродливу жінку, що недбало грається з коштовною прикрасою, яка коштує мільйони. Здавалося, він казав:

«Дивися на все око, огрядний незграбо! Ти тут у Маліка. Так, у того самого малюка Маліка, якого ви зневажливо називали Збирачем, бо його тато цілі дні проводив за дротяними ґратами непримітної контори».

Великі датські доги підбігли до Маліка і почали лизати йому руки, а він приймав ці покірливі знаки відданості, немов не помічаючи їх.

- Якщо хочеш, можемо посидіти на терасі і випити аперитиву, поки не подзвонять до вечері... Мої сини, мабуть, плавають Сеною на човнах...

Позаду вілли шофер без піджака мив з шланга потужний американський автомобіль, що блищав хромованими частинами.

Вони підійнялися сходами і розташувалися під червоною парасолькою в великих плетених фотелях, що нагадували фотелі в клубах. До них негайно поспішив дворецький у білій куртці, і Меґре відчув себе так, немов перебував не в приватному будинку, а в курзалі на водах.

- Рожевий?... Мартіні?... Менгеттен?... Чого волієш, Жюлю? Якщо вірити легендам, які газети поширюють цілим світом, ти найбільше любиш великий кухоль пива біля шинквасу... На жаль, шинквасу я тут ще не влаштував... Але, напевно, влаштую... Оце буде кумедно!. Два Мартіні, Жане! Не соромся, можеш курити свою люльку. Так про що ж ми розмовляли? Ах так... Так ось, певна річ, мій брат і невістка, безумовно зазнали досить страждань від цієї історії... Вони мали лише цю єдину дочку, розумієш? Моя невістка ніколи не відрізнялася міцним здоров'ям...

Чи Меґре слухав? Якщо так, то він цього не усвідомлював. А тим часом вимовлені слова автоматично відбивалися в його пам'яті.

Занурившись в свій фотель, напівзакривши очі, із запаленою люлькою в невдоволено скривлених губах, він неухважно милувався пейзажем, який справді був дуже гарним. Сонце хилилося до заходу і багряніло. З тераси, де вони перебували, видно була вигин Сени, обрамленої залісненими пагорбами, на одному з яких виділявся яскравою білою смугою кар'єр, що спускався до берега.

Темною шовковистою водою ковзало декілька білих вітрил, повільно пропливли декілька блискучих спортивних човнів. Проторохтіла і сховалася вдалині моторка, а повітря все ще вібрало в ритмі її мотора.

Покойовий поклав перед ними два злегка запітнілих кришталевих келихи.

- Сьогодні вранці я запросив їх обидвох провести в нас день. Тещу запрошувати марно. Ця жінка ненавидить сім'ю і частенько цілими тижнями не покидає своєї кімнати...

Його зітхання проголошувало:

«Де вже тобі зрозуміти, бідолашний огрядний Меґре. Ти звик спілкуватися з бідними людьми, які ведуть мізерне життя, банальне, не сміючи дозволити собі ані найменшої примхи».

Меґре і справді почував себе кепсько в цьому середовищі. Його дратували їхні занадто гармонійні форми, занадто спокійні лінії. Він дійшов до того, що почав відчувати огиду до цього чудового тенісного майданчика, шофера, який мив шлангом розкішний автомобіль, - і зовсім не через заздрість: він зовсім був не здатний на таке. Плавучий причал з вишками для стрибків у воду, човни, прив'язані навколо, басейн, підстрижені дерева, алеї, посипані рівним, чистим піском, - усе це складало частину того особливого світу, куди він проникнув з нехиттю і де почував себе жахливо незграбним.

- Я розповідаю тобі все це зараз, щоб пояснити мою несподівану появу в заїзді у славної Жанни. Втім, «славна Жанна» - це просто так говориться. Насправді ж це найпідступніша істота на світі. Коли її чоловік, її Маріус був живим, вона завзято обдурювала його, а відколи він помер, з ранку до вечора жалібно зітхає, згадуючи його.

Отже, мій брат і невістка сиділи тут. Коли настав час накривати на стіл, невістка схаменулася, що забула вдома свої пігулки. Вона має дивовижну пристрасть до ліків. Усе це від нервів, каже вона. Я запропонував сходити їх пошукати. Я не став виходити на дорогу, а пішов через сад, оскільки наші маєтки розташовані поруч.

Проходячи повз колишні стайні, я випадково глянув на землю і зауважив сліди шин. Відчинив двері і зі здивуванням побачив, що старого лімузіна мого покійного тестя немає на місці.

Ось, старий, яким чином я натрапив на твій слід. Я запитав у садівника, куди подівся автомобіль, і він признався, що годину тому його помічник відвіз на ньому Бернадетту.

Коли вони повернулися, я викликав хлопчиська і почав його розпитувати. Він розповів мені, що їздив у Мен-сюр-Луар і на зворотній дорозі висадив на вокзалі в Обре якогось товстуна з валізою. Вибач, старий, це він сказав «товстун».

Я відразу ж подумав, що моя чарівна теща вирішила довіритися якому-небудь приватному детективу. Вона має манію переслідування, і переконана, що загибель її внучки пов'язана бозна з якою таємницею.

Признаюся, про тебе я й не подумав... Я знав, що в поліції є якийсь Меґре, але не був упевнений, що це той самий Жюль з нашого ліцею...

Ну, що ти на це скажеш?

У відповідь Меґре кинув:

- Нічого.

Він не сказав нічого. Він думав про свій дім, такий несхожий на цей, про свій сад, про баклажани, про зелені горошини, що падають в емальовану миску, і не розумів, як це він міг покірливо піти за владною старою, яка буквально викрала його.

Він думав про стугоніння розпеченого потягу, про свій колишній кабінет на набережній Орфевр, про всіх негідників, яких він допитував, про стільки маленьких пиварень, неохайних готелів і неймовірних місць, де йому доводилося вести розслідування.

Він думав про все це і тим більше скаженів, почувавши себе ображеним через те, що знаходився тут, у ворожому середовищі, під уїдлигим поглядом Збирача.

- Зараз, якщо це цікаво, я покажу тобі будинок. Я сам проектував його за допомогою архітектора.

Звичайно, ми мешкаємо тут не цілий рік, а лише влітку. Я маю квартиру в Парижі на авеню Гош. А ще я купив віллу за три кілометри від Довіля, і ми їздимо туди в липні. У серпні біля моря стільки люду, що просто стає неможливо. Тепер, якщо тобі це до душі, я охоче запрошую тебе провести декілька днів з нами. Ти граєш у теніс? Ти їдиш верхи?...

Чом би йому не запитати, чи грає він у гольф і чи не захоплюється водними лижами?

- Зауваж: якщо ти надаєш бодай найменшого значення тому, що наговорила тобі моя теща, я ані трохи не перешкоджатиму проведенню маленького розслідування. Я весь до твоїх послуг, так само як і шофер, якщо тобі треба буде кудись поїхати... До речі! Ось і моя дружина!...

Вона з'явилася на ґанку, через який входилося до будинку, одягнена в біле, так само, як і він.

- Представляю тобі Меґре, мого старого товариша з ліцею... Моя дружина...

Вона простягла білу і м'яку кисть, якою закінчувалася біла рука, і все в неї було білим: її обличчя, її занадто ясне волосся.

- Прошу сідати, добродію...

Чому що вона справила на нього таке враження, немов їй тривожно? Може тому, що вона неначе була відсутньою? Її голос був байдужим, настільки позбавленим індивідуальності, що можна було засумніватися, чи це саме вона вимовила ці слова. Вона сіла у великий фотель, і виглядало, що їй байдуже, чи бути їй тут або де-небудь ще. Втім, вона подала якийсь малопомітний знак своєму чоловікові. Той її не зрозумів. Тоді вона поглядом показала на другий поверх вілли і уточнила:

- Це Жорж-Анрі...

Насупивши брови, Малік підвівся і сказав до Меґре:

- Дозволиш на хвилинку відлучитися?

Вони залишилися вдвох, нерухомі і мовчазні, дружина і комісар, потім несподівано на другому поверсі вчинився галас. Різко грюкнули двері. Пролунали швидкі кроки. Хтось зачинив вікно. Було чути притлумлені голоси. Відгомони якоїсь сварки, безперечно, або принаймні досить завзятої суперечки.

Все це спонукало пані Малік запитати:

- Ви колись бували в Орсені?

- Ні, добродійко.

- Тут добре живеться тим, хто любить село. Тут особливо безтурботно, чи не так?

Слово «безтурботно» в її вустах мало особливий сенс. Вона була такою млявою, такою втомленою, майже позбавленою життєвої сили, її тіло настільки віддавалося бездіяльності в плетеному фотелі, що вона уособлювала собою спокій, вічний спокій...

Проте вона прислухалася до шуму, що долинав з другого поверху і поступово вгамовувався, а коли вже нічого не стало чути, вона знову промовила:

- Ви, мабуть, повечеряєте з нами?

Хоча пані Малік і була добре вихованою, вона не спромоглася вичавити з себе посмішку бодай з чемності. Вона констатувала факт. Констатувала з нехиттю. Малік повернувся, і в ту мить, коли Меґре поглянув на нього, той знову причепив до свого обличчя нещирю посмішку.

- Ти пробачиш?... Вічно доводиться панькатися зі слугами.

На дзвін до вечері чекали з певним зніяковінням. У присутності дружини Малік мав менш розв'язний вигляд.

- Жан-Клод не повернувся?

- По-моєму, я бачу його на причалі.

Справді, якийсь юнак у шортах, висівши з легкої яхти, пришвартував її і, перекинувши через руку светр, повільно прямував до будинку. В цю ж мить задзвонили до вечері, і всі пройшли в їдальню, де незабаром з'явився і Жан-

Клод, старший син Ернеста Маліка, вимитий, зачесаний, в сірому фланелевому костюмі.

- Якби я знав, що ти будеш у нас вечеряти, я запросив би брата і невістку для того, щоб ти познайомився з усією сім'єю. Якщо не заперечуєш, я запрошу їх завтра. Можна буде покликати і наших сусідів, ми їх маємо не дуже багато. Зазвичай усі збираються тут... У нас завжди буває людно... Приходять, йдуть, почувають себе як в себе вдома.

Їдальня була просторою і розкішною. Мармурова плита столу мала рожеві прожилки, кожен прибор стояв на окремій маленькій серветці.

- Коротше кажучи, якщо вірити тому, що розповідають про тебе в газетах, ти досяг чималого успіху в поліції. Кумедна професія! Я часто запитував себе, чому люди стають поліцейськими, в яку хвилину і як вони починають йти за своїм покликанням. Адже, врешті-решт...

Його дружина здавалася тепер ще більше відсутньою ніж будь-коли. Меґре спостерігав за Жаном-Клодом, який, з свого боку уважно розглядав комісара, як тільки той відводив від нього погляд.

Юнак був холодним неначе мармур столу. У свої дев'ятнадцять або двадцять років він вже був таким же самовпевненим, як і його батько. Такого, напевно, нелегко було спантеличити, однак і він мав збентежений вигляд.

Ніхто не говорив про Моніту, яка померла на минулому тижні. Можливо, цю тему уникали зачіпати в присутності дворецького?

- Бачиш, Меґре, - сказав Малік, - ви всі в ліцеї були сліпими і навіть не здогадувалися, що кажете, коли називали мене Збирачем. Ти пригадуєш, як деяким з нас, небагатим, належало триматися осторонь синів дідичів та багатих буржуа. Дехто з нас страждав від цього, інші, наприклад ти, ані трохи не засмучувалися.

Мене зневажливо називали Збирачем, але саме в тому і полягала моя сила, що я був сином свого батька...

Коли б ти знав, що тільки не проходить через руки збирача! Я довідався про брудні сторони життя найреспектабельніших на вигляд родин... Я

познайомився з шахрайськими справами тих, хто збагачувався. Я побачив, як одні підіймалися, а інші спускалися, навіть нестримно падали на дно, і я намагався зрозуміти всю цю механіку...

Соціальну механіку, якщо хочеш. Чому одні підіймаються, а інші спускаються.

Він розміркував зі зневажливим виглядом, сидячи в своїй розкішній їдальні, де навіть оздоблення коло вікон було свідченням його успіху.

- Я почав підійматися...

Певна річ, страви за вечерею подавалися добірні, але колишній комісар не смакували ці хитромудрі закуски під соусами, незмінно прикрашені шматочками трюфелів і раковими шийками. Дворецький безупинно нахилився, наповнюючи який-небудь з тих келихів, що стояли перед ним.

Небо з одного боку забарвилось в холодний зелений колір, а з іншого почервоніло, з фіалковим слідами і наївною білістю рідких хмаринок. Сеною пропливали запізнілі човни, і риба, вистрибуючи з води, залишала на ній круги, що повільно розходилися.

Малік, мабуть, мав тонкий слух, не менш тонкий, ніж у Меґре. Принаймні обоє вони почули якийсь звук, але звук насилу вловний. Тільки вечірня тиша дозволила розрізнити цей ледь чутний шелест.

Спочатку пролунав якийсь скрип неначе біля одного з вікон другого поверху, саме з того боку, де лише нещодавно перед вечерею чулися гучні голоси. Потім якийсь приглушений шум у парку.

Малік з сином переглянулися. Пані Малік навіть не ворухнулася, методично продовжуючи підносити вилку до рота.

В одну мить Малік схопився, поклав серветку на стіл і вискочив надвір, легко і безшумно ступаючи в своїх туфлях на м'якій підшві.

Дворецький віднісся доадку так само спокійно, як і господиня дому. Але Жан-Клод трохи почервонів. Не знаючи, що сказати, він кілька разів відкривав рот і пробурмотів кілька фраз:

- Чи не здається вам, що батько для свого віку ще дуже рухливий? –

Інакше кажучи:

«У будинку, звичайно, щось відбувається, але вас це не стосується.

Продовжуйте їсти, а до решти вам зась».

- Він регулярно виграє в мене в теніс, хоча я вважаюся непоганим гравцем. Це дивовижна людина...

І Меґре, дивлячись в свою тарілку, повторив за ним:

- Дивовижна...

Когось там, нагорі, замкнули в кімнаті, це було ясно. Як видно, в'язневі набридло сидіти під замком, і перед вечерею Малік змушений був підійнятися, щоб приструнчити його.

Цей хтось вирішив утекти, скориставшись тим, що вся сім'я зібралася в їдальні. Він вистрибнув з вікна прямо на м'яку землю, засаджену гортензіями, які оточували будинок.

Саме цей шум від падіння на квітник почули одночасно і Малік, і комісар.

Малік вискочив надвір. Мабуть, справа була серйозною, настільки серйозною, що він вирішив не зважати на те, що його поведінка могла здатися щонайменше дивною.

- Ваш брат теж грає в теніс? - запитав Меґре, підвівши голову і дивлячись впритул на юнака.

- Чому ви про це запитуєте? Ні, мій брат не займається спортом.

- Скільки йому років?

- Шістнадцять... Нещодавно він провалив свій бакалаврський іспит, і мій батько розлютився.

- Через це він замкнув його в кімнаті?

- Напевно... Жорж-Анрі і батько завжди не дуже-то ладнають.

- Натомість ви з батьком, як мені здається, дуже добре розумієте один одного, чи не так?

- Досить добре.

Меґре випадково глянув на руку господині дому і зі здивуванням зауважив: вона так міцно стиснула ніж, що її суглоби побілішали.

Вони чекали всі втрюх, тимчасом як дворецький ще раз змінив їм тарілки. Було так тихо тиша як ніколи, чутно було навіть якнайлегше тремтіння листя на деревах.

Вистрибнувши в сад, Жорж-Анрі помчав щодуху. В якому напрямі? Звичайно, не в бік Сени, бо тоді б вони його побачили. За будинком, в глибині парку, проходила залізнична колія. Праворуч був сад, що оточував будинок Аморелів.

Батько, мабуть, кинувся вслід за сином, і Меґре не міг стримати посмішки при думці про те, як, безсумнівно, роздратований Малік, вимушений вести це безславне переслідування.

Вони встигли з'їсти сир, потім десерт. Час було встати з-за столу і перейти до вітальні або, поки ще не стемніло, на терасу. Глянувши на годинник, комісар зауважив, вже минуло дванадцять хвилин, відколи господар дому вибіг надвір.

Проте пані Малік не вставала. Її син непомітно спробував нагадати їй про її обов'язки, коли в сусідньому холі нарешті почулися кроки.

Це був Збирач, з його посмішкою, незважаючи ні на що, посмішкою трохи роздратованою, і перше, що зауважив Меґре було те, що він встиг переодягнути штани. Ці теж були з білої фланелі, але свіжо випрасуваними - мабуть, щойно витягнутими з шафи.

Чи Малік на бігу зачепився за кущ ожини? Або ж чалапав болотом, перебрідаючи якийсь струмок?

Мабуть, йому і не довелося бігати далеко. Та все ж його швидка поява була своєрідним рекордом, бо він навіть не захекався, його сталевого кольору волосся було ретельно пригладжене, і ніщо в його вигляді не видавало найменшого збентеження.

- Цей шибеник...

Син був цілком гідний батька, бо перервав того зовсім невимушено:

- Знову Жорж-Анрі, б'юся об заклад? Я саме розповідав комісарові, що він зрізався на іспиті і ти замкнув його в кімнаті, щоб присилувати до навчання.

Малік і оком не кліпнув, не висловив ані найменшого захоплення цією миттєво простягнутою йому рукою допомоги. І все ж їхня гра була чудовою. Вони перекидалися словами, мов тенісисти м'ячем.

- Спасибі, Жане! - сказав Малік дворецькому, який хотів покласти йому щось на тарілку. - Якщо пані Малік не має нічого проти, ми можемо перейти на терасу.

Потім звернувся до дружини:

- А ти не втомилася?... В такому разі мій друг Меґре не образиться на тебе за те, що ти нас покинеш. Ти дозволяєш, Жюлю?... На неї дуже вплинула загибель племінниці. Вона так любила Моніту.

Що тут відбувалося? Слова були звичайними, інтонації банальними. Та все ж у Меґре складалося враження, що за кожною фразою він виявляє, швидше, навіть вгадує тривожний або загрозливий сенс.

Тримаючись дуже прямо, уся у білому вбранні, пані Малік дивилася на них, і Меґре, сам не знаючи чому, не здивувався б, якби вона повалилася зараз на чорно-білі мармурові плити підлоги.

- Якщо дозволите. - пробурмотіла вона.

Вона знову простягнула Меґре руку, якої він злегка торкнувся і яку знайшов холодною.

Троє чоловіків пройшли через засклені двері і опинилися на терасі.

- Сигари і коньяк, Жане! - розпорядився господар дому.

І несподівано запитав Меґре:

- Ти одружений?

- Так.

- Діти є?

- Не мав цього щастя.

Зціплені губи Меґре не втекли від уваги Жана-Клода, проте ані трохи його не зворушили.

- Сідай! Бери сигару!

Слуга приніс декілька коробок сигар - гаванських і манільських, а також декілька пляшок алкоголю різної форми.

- Бачиш, мій молодший син дуже схожий на бабусю. Він немає нічого від Маліків.

Однією з складнощів розмови, яка турбувала Меґре було те, що він ніяк не міг змусити себе звертатися до свого колишнього товариша з навчання на «ти».

- Ви його зловили? - нерішуче запитав він.

А Малік помилився. Фатально. Його очі задоволено блиснули. Він явно вирішив, що колишній комісар, вражений довколишньою розкішшю, не наважується розмовляти з ним панібратським тоном.

- Можеш говорити мені «ти», - поблажливо мовив він, довгими, випещеними пальцями надламуючи сигару. - Якщо вже ми разом просиджували штани на лавках в ліцеї... Ні, я його не зловив і не мав наміру ловити...

Він брехав. Досить було бачити, як він вискочив з їдальні.

- Я тільки хотів знати, куди він утік... Він дуже нервовий, вразливий, мов дівчинка.

Зараз, коли я на хвилину виходив, я підійнявся вгору, щоб вилаяти його. Я був з ним досить суворим і боюся...

Чи прочитав він у погляді Меґре, що той, за аналогією, подумав про Моніту, яка теж була дуже нервовою і яка втопилася? Звичайно так, бо негайно додав:

- О, це зовсім не те, що ти думаєш. Для цього він занадто любить себе! Але йому вже не раз доводилося тікати. Одного разу він зник на цілий тиждень, і ми несподівано знайшли його на судноверфі, куди він вже найнявся на роботу.

Старший син слухав індиферентно. Ясно, що він був на стороні батька. Він глибоко зневажав брата, про якого казали, що той нагадує бабусю.

- Я знав, що в кишені в нього немає грошей, простежив за ним і заспокоївся. Він попросту вирушив до старої Бернадетти і зараз, мабуть, рюмсає в неї на грудях.

Тіні почали згущуватися, і Меґре здалося, що його співрозмовник тепер менше думає про вираз свого обличчя. Риси його стали грубішими, погляд ще гострішим, іронія, яка дещо пом'якшувала жорстокість очей, зникла.

- Ти неодмінно хочеш заночувати в заїзді? А то я міг би послати за твоїми речами кого-небудь зі слуг.

Ця наполегливість не сподобалася колишньому комісарові, який побачив у ній щось на зразок загрози. Можливо, він помилявся? Можливо він піддався поганому настрою?

- Я ночуватиму в заїзді «Ангел», - сказав він.

- Але ти приймаєш моє запрошення на завтра? Побачиш кількох цікавих типів. Нас тут небагато. У селищі всього шість вілл, у тому числі старовинний замок на іншому березі річки. Але і цього вистачає, щоб тут виявилось декілька рідкісних екземплярів.

Саме в цю мить з боку річки почувся звук пострілу. Меґре здригнувся від несподіванки, але його співрозмовник пояснив:

- Це татусь Ґру полює на диких голубів. Оригінальний суб'єкт, якого ти завтра побачиш. Йому належить увесь той пагорб на протилежному березі. Втім, в темряві його важко розгледіти. Старий чудово знає, що я охоче купив би його землі, але ось вже двадцять років упирається, не хоче продавати, хоча у самого і ламаного гроша за душею немає.

Чому він зненацька заговорив тихіше? Чи не так буває, коли під час розмови людині несподівано спадає на думку якась нова ідея?

- Ти спроможний знайти свою дорогу? Жан-Клод проводить тебе до брами. Ти замкнеш її, Жане-Клоде? Так ось, Жюлю, йди дорогою вздовж Сени, а метрів через двісті зверни на стежину, яка й приведе тебе прямо до заїзду «Ангел»... Якщо любиш слухати небилиці, ти почувеш їх досхочу, бо стара Жанна страждає безсонням і, мабуть, вже чекає на тебе. Вона вдосталь

наговорить тобі за твої грошики, особливо якщо ти поспівчуваєш її жалям і незліченним хворобам.

Допивши свій келих, він встав, даючи цим зрозуміти, що прийом закінчений.

- До завтра. Приходь близько дванадцятої. Я на тебе розраховую.

Він простягнув Меґре суху міцну руку.

- Весело було зустрітися після такої перерви... На добраніч, старий!

«На добраніч, старий!» було сказано майже покровительським тоном, для підкреслення дистанції між ними.

Коли Меґре в супроводі старшого сина господаря, почав спускатися з ґанку, той вже сховався в будинку.

* * *

Місяця не було, і ніч обіцяла бути досить темною. Меґре, крокуючи дорогою вздовж Сени, почув повільний і монотонний плюскіт пари весел.

Хтось тихо промовив:

- Стій!

Шум замовк, потім змінився іншим. З борту скинули вершу. Без сумніву, браконьєри?

Він продовжував свій шлях, курячи люльку, запхавши руки в кишені, незадоволений собою і іншими, запитуючи себе, навіщо він приволікся сюди, замість того, щоб раювати в себе вдома.

Він минав мур, яким було обгороджено парк Аморелів. Проходячи повз ворота, він побачив світло у одному з вікон. Тепер ліворуч від нього тягнулися темні хащі, серед яких, трохи далі, він повинен був вийти на стежину, що вела до заїзду старої Жанни.

Зненацька він почув сухий тріск і відразу вслід за ним легке шарудіння за декілька метрів попереду. Він завмер, схвильований, бо звук був дуже схожим на постріл, що пролунав нещодавно, коли Малік розповідав про старого дивака, який щовечора полював на диких голубів.

І знову тиша. Проте десь близько від нього, можливо на мурі, що оточував володіння Аморелів, стояла людина, яка стріляла з карабіна, і не в повітря, не в голубів, що сиділи на гілці, а вниз, в Меґре, що проходив повз.

На обличчі комісара з'явилася зла гримаса, в якій поєдналися водночас і роздратування, і задоволення. Він люто стиснув кулаки, однак від цього пострілу йому полегшало. Він вважав за краще, що так сталося.

- Оце тварюка! - стиха вилаявся він.

Марно було шукати зловмисника, пускатися за ним навздогін за прикладом Маліка, який нещодавно кинувся за своїм сином. У нічній темряві він все одно нічого не знайшов би і тільки ризикував провалитися до якої-небудь ями.

Як і раніше тримаючи руки в кишенях, з люлькою в зубах, широкоплечий і кремезний, комісар продовжував свій шлях, і його зневага виявилася в тому, що він навіть не прискорив кроку.

Через декілька хвилин він прийшов до заїзду «Ангел», і за цей час ніхто більше не намагався в нього поцілити.

О пів на десяту він ще не встав. У навстіж розчинене вікно вже давно долинав шум знадвору, кудкудакання курей, що порпалися в гної, брязкіт собачого ланцюга, наполегливі гудки буксирів і приглушеніші - самохідних барж.

Комісарові нездужалося. Голова з похмілля тріщала від важкого болю. Тепер він знав секрет старої Жанни - власниці «Ангела». Учора ввечері, повернувшись в заїзд, він застав її в їдальні біля настінного годинника з мідним маятником. Малік мав рацію: вона очікувала Меґре. Проте, безперечно, не для розмови, а для пиятики.

«А вона добряче закладає!» - подумав він тепер у своєму напівсні, який не наважувався перервати надто різко, побоюючись посилення головного болю, знаючи, що його він відчує.

Як він не зміг відразу цього зрозуміти? Йому і раніше доводилося зустрічати таких жінок перехідного віку, з лиснючим від поту обличчям і жирним волоссям, які цілком втратили свою привабливість, ледве волочили ноги подібно до Жанни, скаржилися, скиглили, і завжди нарікали на всеможливі хвороби.

- А я охоче випив би чарочку, - сказав він учора, примостившись поряд з нею верхи на стільці. - А ви як, пані Жанно?... Що вам запропонувати?...

- Нічого не треба, добродію, мені краще зовсім не пити. Адже в мене все болить.

- Ну хоча б зовсім маленьку чарочку лікеру?

- Хіба щоб скласти вам компанію... В такому разі кюммелю. Вам не важко налити і собі?... Пляшки ось там, на поличці. У мене сьогодні ввечері знову так набрякли ноги.

Вона цілком впала на ніс від цього кюммелю, ось і все. І він теж з ввічливості пив кюммель, відчуваючи огиду. Він присягнувся ніколи більше не брати в рот навіть краплі кюммеля.

Скільки чарок випила Жанна, не сп'янівши? Спочатку вона говорила скиглячим голосом, потім пожвавилася. Час від часу, зиркаючи убік, хапала пляшку і наливала собі, доки Меґре не зауважив цього і не став наливати їй що десять хвилин.

Дивний вечір! Служниця вже давно спала. Кішка згорнулася клубком на колінах у пані Жанни, маятник годинника мірно розгойдувався в застеленому ящику, а жінка все говорила, розповідаючи спершу про Маріуса, свого покійного чоловіка, потім про себе саму, молодшу дочку з доброї родини, але з примхами, бо напередодні свого весілля з офіцером, який потім зробився генералом, втекла до Маріуса.

- Він приїздив сюди з дружиною і дітьми три роки тому, за декілька днів до смерті Маріуса, але мене не впізнав.

Про Бернадетту Аморель:

- Вони говорять, що вона божевільна, але це не правда. Просто вона має дивний характер. Чоловік її був великим грубіяном. Вони з Кампуа були співвласниками великих піскових кар'єрів на Сені.

А вона зовсім не тупа, ця пані Жанна.

- Я тепер знаю, навіщо ви сюди приїхали... Усі це знають... Я гадаю, що ви марнуєте ваш час.

Вона заговорила про братів Маліків - Ернеста і Шарля.

- Ви ще не були з Шарлем? Ви його побачите... І його дружину, молодшу панночку Аморелів, ту, яку кликали панночкою Еме. Ви їх усіх побачите. Адже Орсен невеликий, його ж бо і селищем не назвеш. Мальовниче сільце. А все ж у нас діються незрозумілі речі. Ось панночку Моніту знайшли біля греблі.

Ні, вона, Жанна, нічого не знає. Хіба дізнаєшся, що може прийти в голову молодій дівчині?...

Вона пила, Меґре пив, слухаючи її базікання, наповнюючи чарки, немов зачарований, і інколи повторюючи:

- Я заважаю вам піти лягти спати.

- Якщо ви турбуєтеся через мене, то даремно. Адже я так мало сплю - заважають всякі болі. Але якщо вам хочеться спати...

Він посидів з нею ще трохи. А коли вони стали підійматися до себе, кожен своїми сходами, Меґре почув шум падіння. Це Жанна впала на східцях.

Сьогодні вона, мабуть, ще не вставала. Він нарешті підвівся з ліжка і підійшов до умивальника, насамперед для того, щоб попити, щоб пити прохолодну воду великими ковтками, щоб змити з себе гідкий піт алкоголю, кюммеля. Ні! тепер він ніколи в житті не доторкнеться більше до склянки з кюммелем!

Ага! хтось прийшов до заїзду. До нього донісся голос Раймонди, яка відказувала:

- Але я ж повторюю вам: він ще спить...

Він висунувся з вікна і побачив розмову Раймонди з якоюсь покоївкою в чорній сукні і білому фартуху.

- Це до мене? - запитав він.

А покоївка, підвівши голову, сказала:

- Ви ж бачите, що він не спить!

Вона тримала в руках листа, в конверті з чорною облямівкою, і заявила:

- Велено чекати відповіді.

Раймонда підійнялася нагору і передала комісарові листа. Він ледве встиг натягнути штани, а підтяжки ще теліпалися на стегнах. Було вже дуже гаряче, з річки підносилися прозорі випари.

«Чи не могли б Ви прийти до мене якнайшвидше? Бажано відразу ж, разом з моєю покоївкою, яка проведе Вас до моєї кімнати, інакше Вам можуть перешкодити підійнятися. Я знаю, що Ви повинні всіх їх побачити сьогодні опівдні.

Бернадетта Аморель».

Він пішов вслід за покоївкою - жінкою років сорока, напрочуд негарною, з очима-гудзичками, як і в її господині. За всю дорогу вона не промовила жодного слова і всім своїм виглядом немов би хотіла сказати:

«Марно намагатися зі мною говорити. Мені заборонено розмовляти з вами, і у вас нічого не вийде».

Вони проминули муровану огорожу, увійшли через ковану браму і алеєю попрямували до просторого житла Аморелів. У парку на всіх деревах щебетали птахи. Садівник штовхав перед собою тачку з гноєм.

Будинок виявився менш сучасним, ніж у Ернеста Маліка, менш розкішним, таким, що мовби зникав уже за туманом часу.

- Сюди...

Вони увійшли не через великі двері, в які заходилося з парадного ґанку, а через маленьку хвіртку в правому флігелі і підійнялися сходами, стіни яких прикрашали гравюри минулого століття. Не встигли вони дійти до сходового майданчика, як одні з дверей відчинилася і на порозі показала пані Аморель, така ж пряма, така ж категорична, як і напередодні.

- А ви не дуже-то і квапилися, - заявила вона.

- Пан був ще не готовий... Довелося чекати, поки він одягнеться...

- Заходьте, комісарє. А я-ж бо думала, що такі, як ви, встають рано.

Вони увійшли до її кімнати, кімнати дуже просторої, з трьома вікнами. Ліжка з колонами було вже застеленим, але на фотелях, стільцях і столах валялися безладно різні речі, і відчувалося, що майже все життя старшої пані проходить в цій кімнаті, що це її особисті володіння, куди вона не занадто охоче допускає інших.

- Сідайте!. Ні, ні... Я ненавиджу розмовляти з тим, хто стоїть. Можете курити свою люльку, якщо вам це необхідно. Мій чоловік з ранку до вечора не випускав люльки з рота. Від неї все ж не так осоружно пахне, як від сигари... Отже, ви вже встигли повечеряти з моїм зятем?

Мабуть, це було навіть кумедно, що вона поводитися з ним як з маленьким хлопчиком. Але цього ранку Меґре втратив почуття гумору.

- Так, я справді вечеряв з Ернестом Маліком, і збувся його, - буркнув він.

- Що ж він вам казав?

- Казав, що ви стара божевільна і що його син Жорж-Анрі майже такий же божевільний, як і ви.

- І ви йому повірили?

- А потім, коли я повертався в заїзд «Ангел», хтось відкрив стрілянину у мій бік, вважаючи, що я за своє життя виловив вже досить злочинців. Я сподіваюся, що юнак перебуває тут?

- Який юнак?... Ви говорите про Жоржа-Анрі?... Я не бачила його увесь вечір.

- Проте, за твердженням його батька, він утік до вас...

- Ну, якщо ви вірите всьому, що він каже, як словам Євангелія...

- Тож ви не знаєте, де є ваш молодший онук?

- Ні, але рада була б довідатися, де він. Власне кажучи, що вам вдалося з'ясувати?

В цей момент він подивився на неї і запитав себе, сам не знаючи чому, чи вона бажає дізнатися хоча б що-небудь.

- Це правда, - знову почала вона, - що ви перебуваєте в добрих стосунках з моїм зятем Ернестом?

- Ми вчилися з ним у одному класі в Муленському ліцеї, і він наполегливо продовжує мені «тикати», як і в ті часи, коли нам було по дванадцять років.

Він був не в гуморі. Головний біль не минав. Люлька смерділа, і на додаток він вирушив сюди разом з покоївкою, навіть не випивши кави, бо в заїзді «Ангел» її ще не встигли приготувати.

Його починала дратувати ця сім'я, де всі шпигували один за одним і ніхто, здавалося, не говорив правди.

- Я боюся за Жоржа-Анрі, - пробурмотіла стара. - Він дуже кохав свою кузину. Я не певна, чи між ними чогось не було.

- Йому ж шістнадцять років!

Вона зміряла його поглядом від голови до ніг.

- А ви думаєте, це перешкода?... Я ніколи не була такою закоханою, як у шістнадцять років, і якби впорола дурницю, то саме в цьому віці. Ви б добре вчинили, якби знову знайшли Жоржа-Анрі.

Він запитав холодно, майже в'їдливо:

- А де ви порадите мені його шукати?

- Ну, знаєте, це вже ваш клопіт, а не мій. Мене тільки бентежить, чому його батько запевняв, ніби бачив, як той побіг до мене. Адже Малік чудово знав, що це не правда.

У голосі старої чулося справжнє занепокоєння. Вона ходила туди й сюди кімнатою і щоразу, коли комісар хотів підвестися, повторювала:

- Прошу сидіти!

Здавалося, вона розмовляє сама з собою.

- Сьогодні вони влаштовують званий сніданок. Прийде Шарль Малік з дружиною. Вони також запросили старого Кампуа і це старе дрантя де Гру. Мені теж рано вранці прислали запрошення на першу годину. Я тільки не знаю, чи повернеться Жорж-Анрі...

- Ви більше нічого не хочете мені сказати, добродійко?

- Що це має означати?

- Нічого. Коли ви приїхали вчора до Мену, ви дали зрозуміти, що не вірите, буцімто смерть вашої внучки була природною.

Вона пильно подивилася на Меґре, не розкриваючи своїх міркувань.

- А з того часу, як ви побували тут, - запитала вона з певним запалом, - ви стверджуєте, що переконалися, що тут все нормально?

- Цього я не стверджував.

- Гаразд, продовжуйте. Сходіть на цей сніданок.

- А ви прийдете?

- Ще нічого не знаю. Роздивляйтеся довкола вас. Дослухайтеся. І якщо ви справді майстер своєї справи, як це стверджують...

Очевидно, вона була ним невдоволена. Можливо, він показав себе недостатньо гнучким, недостатньо шанобливим до її маній? А можливо, її розчарувало те, що він досі нічого не знайшов?

Вона стала нервовою, невгамовною, незважаючи на своє уміння панувати над собою. Вона попрямувала дверей, таким чином увільняючи його.

- Боюся, як би ці негідники не виявилися розумнішими від нас! - промовила вона замість прощання. - Подивимося! А тепер, тримаю парі на що завгодно: вони очікують вас внизу.

Так справді і було. Коли Меґре вийшов у коридор, одні з дверей безшумно відчинилися. Покоївка - інша, не та, яка привела його, - сказала йому, низько уклонившись:

- Пан і пані Малік чекають на вас у малій вітальні. Чи не були б ви ласкаві зволити пройти за мною?...

У будинку було прохолодно, стіни, забарвлені у бляклі барви, з різьбленими дверима, дзеркалами, картинами, гравюрами скрізь. Пухнасті килими скрадали шум кроків, а штори були наполовину спущеними, щоб не пропускати занадто багато світла.

Ось і останні двері. Він переступив поріг і опинився навпроти пана і пані Малік, обидвох в глибокій жалобі, які на нього чекали.

Чому йому здавалося, що він бачить не дійсність, а майстерно виконаний малюнок сім'ї? Досі він не був знайомий з Шарлем Маліком, у якого він не виявив рис його брата, однак родинна схожість все ж існувала. Шарль був трохи молодшим і огряднішим за того, мав гладке обличчя, рум'яні щоки, очі не сірі, як у Ернеста, а блакитні, майже наївні.

Він виглядав не таким самовпевненим, як його брат, мав мішки під очима, м'яку лінію губ, тривогу в погляді.

Тримаючись дуже прямо, він стояв біля білого мармурового каміна, а його дружина сиділа поряд з ним у фотелі в стилі Людовика XVI, поклавши руки на коліна, немов приготувалася фотографуватися.

Видно було, що вони засмучені, навіть пригнічені. Голос Маліка звучав невпевнено:

- Заходьте, комісаре, і перепрошуємо, що наважилися вас потурбувати на хвилинку.

Пані Малік, хоча дуже схожа на сестру, була дрібнішою, і щось в ній нагадувало жвавність її матері. Тепер ця жвавність була немов притупленою, що, втім, пояснювалося її горем. У правій руці вона тримала носову хусточку, яку безупинно мнула під час розмови, згортаючи її то кулькою, то рулькою.

- Прошу вас сідати! - продовжував Шарль Малік. - Я знаю, що всіх нас запрошено до мого брата і скоро ми там побачимося. У кожному разі, я там буду, але боюся, що в дружини не вистачить сил бути присутньою на цьому сніданку. Я також не можу ігнорувати того, за яких обставин ви приїхали сюди, і мені хотілося б...

Він поглянув на дружину, і та відповіла йому спокійним, але твердим поглядом.

- Ми переживаємо дуже важкі дні, пане комісаре, а впертість моєї тещі обіцяє нам ще суворіші випробування. Ви її бачили. Не знаю, яке вона зробила на вас враження.

Меґре, в кожному разі, постарався ухилитися від відповіді на це запитання, бо відчував: його співрозмовник втрачає твердий ґрунт під ногами і знову чекає допомоги від своєї дружини.

- Не потрібно забувати, що мамі вісімдесят два роки, - сказала пані Малік. - В це важко повірити: вона напрочуд енергійна... На жаль, її розум не завжди має перевагу над її зарозумілістю в цій активності. Смерть моєї дочки, яка була її улюбленкою, остаточно її приголомшила.

- Я це усвідомлюю, добродійко.

- Тепер ви бачите, в якій атмосфері ми живемо після цієї катастрофи. Мама вбила собі в голову, що загибель Моніти пов'язана з бозна-якою таємницею.

- Комісар, звичайно, все зрозумів, - продовжував Шарль Малік. - Не треба так нервувати, дорогенька... Моя дружина дуже знервована, пане комісарє. Нам усім зараз дуже важко. Тільки повага до моєї тещі утримує нас від вжиття конче потрібних заходів. Ось чому ми просимо вас...

Меґре насторожився.

- ...Ми просимо вас... зваживши всі «за і проти», перед тим, як...

То ось воно що! Чи не цей нерішучий товстун стріляв у комісара напередодні ввечері? У подібному припущенні, що прийшло в голову Меґре щойно зараз, не було нічого неймовірного.

Ернест Малік був холоднокровною твариною, і якби стріляв він, то, звичайно, цілився би точніше. Цей же, натомість...

- Я розумію ваше становище, - промовив господар дому, спершись ліктем на камін, немов продовжуючи позувати для сімейного портрета, як і раніше. - Воно делікатне, украй делікатне. Одним словом...

- Власне кажучи, мені незрозуміло, навіщо я сюди приїхав, - з удаваною простодушністю відрубав Меґре.

Він спідлоба глянув на господаря дому і зауважив, як той здригнувся від радості.

Саме цих слів від нього і чекали. Що йому, врешті-решт, тут знадобилося? Адже ніхто його сюди не запрошував, не рахуючи вісімдесятдвохлітньої старої, позбавленої здорового глузду.

- Ну, це вже ви занадто. - поправив Шарль Малік з дуже світським виглядом, - проте, зважаючи, що ви друг Ернеста, я думаю, було б краще...

- Я вас слухаю.

- Так... Я думаю, було б доречніше, навіть бажано, щоб ви не занадто підтримували мою тещу в її маячні, яка... які...

- А ви переконані, пане Маліку, що смерть вашої дочки була цілком природною?

Він почервонів, але відповів твердо:

- Я впевнений, що це нещасний випадок.

- А ви, добродійко?

Носова хусточка в руці пані Малік вже перетворилася на крихітну грудочку.

- Я поділяю думку мого чоловіка...

- У такому разі я, очевидно...

Він подавав їм надію. Він відчував, як у них росте надія на те, що скоро він назавжди звільнить їх від своєї обтяжливої присутності.

- ...я вважаю своїм обов'язком прийняти запрошення вашого брата. А потім, якщо ніщо не потребуватиме моєї присутності тут...

Він підвівся, почувачи себе майже так само кепсько, як і вони. Йому не терпілося вийти надвір, подихати на повні груди.

- А зараз мушу з вами попрощатися, - промовив Шарль Малік. - Пробачте, що не проводжаю вас, бо ще маю справи.

- Прошу не турбуватися. Моя шанування, добродійко.

* * *

Він не встиг ще вийти з парку і попрямувати в бік Сени, як почув якесь деренчання. Спочатку хтось клацав по важелю місцевого телефону, потім короткий дзвінок сповістив про те, що на іншому кінці дроту зняли слухавку.

«Він телефонує своєму братові, щоб ввести його в курс справи», - подумав Меґре.

І йому здалося, що він вгадав передані телефоном слова:

«Все гаразд! Він поїде. Він обіцяв. Аби лише нічого не сталося за сніданком»!

Буксир із зеленим трикутником фірми «Аморель і Кампуа» тягнув до верхів'їв Сени вісім барж, що належали, зрозуміло, фірмі «Аморель і Кампуа».

Було ще тільки пів на дванадцятю. Він не мав відваги не хотілося повертатися в «Ангел», та й там, втім, йому нічого було там робити. Він ішов уздовж берега і сушив голову над заплутаними думками. Потім, немов допитливий роззява, він зупинився перед розкішною купальнею Ернеста Маліка, стоячи спиною до його вілли.

- Оце ж бо так! Це ти, Меґре?

Це був Ернест Малік, одягнений цього разу в сірий твідовий костюм, на ногах мав білі замшеві черевики, на голові панаму.

- Брат щойно телефонував мені.

- Знаю.

- Виявляється, і тобі вже до смерті надокучили вигадки моєї тещі.

Голос його був стриманим, погляд - переконливим.

- Якщо я правильно зрозумів, тобі вже хочеться повернутися до своєї дружини і до свого салату?

І тут, сам не знаючи чому - це, ймовірно, і називають натхненням, - ставши ще обважнілішим, ще неповороткішим, ще інертнішим, ніж будь-коли, Меґре відрубав:

- Ні.

Удар вціпив у Маліка. Вся його холонокровність не допомогла приховати своє збентеження. Якусь мить він неначе намагався проковтнути слину, кадик його кілька разів судомно смикнувся.

- А!...

Він швидко озирнувся навколо, проте не тому, що мав намір зіштовхнути Меґре в Сену.

- У нас ще досить часу до того, як зберуться запрошені. Ми зазвичай снідаємо пізніше. Зайдемо на хвилинку до мого кабінету.

Парк вони перетнули в повній мовчанці. Через відчинене вікно Меґре побачив, як у вітальні пані Малік розкладає квіти у вазах.

Вони обігнули віллу, і Малік завів гостя до свого просторого кабінету з глибокими шкіряними фотелями, стіни якого було прикрашено моделями яхт.

- Можеш курити...

Малік старанно замкнув двері і наполовину спустив штори, так як потоки сонячних променів заливали кімнату. Нарешті він сів за свій письмовий стіл і почав крутити в руках кришталевий ніж для розрізання паперу.

Меґре, сівши на ручку фотеля, з таким же байдужим виглядом почав повільно набивати люльку. Помовчавши, він спокійно запитав:

- Де твій син?

- Який?

Потім він продовжив:

- Тут не йдеться не про мого сина. Йдеться про мене.

- Що ти хочеш цим сказати?

- Нічого.

- Так, а й справді, тут йдеться про тебе.

Поряд з цією елегантною людиною, яка мала атлетичну фігуру і тонке випещене обличчя, Меґре виглядав справжнім незграбою.

- Скільки ти мені пропонуєш?

- А хто тобі сказав, що я збираюся тобі щось запропонувати?

- Я просто здогадуюся.

- А врешті-решт, чом би і ні! Адже наша адміністрація не є занадто щедрою. Я навіть не уявляю, яку тобі призначили пенсію?

А Меґре все так само спокійно і скромно відповів:

- Три тисячі два франки.

І негайно з обеззброюючою щирістю додав:

- Звичайно, ми маємо певні заощадження.

Цього разу Ернест Малік був і справді збентеженим. Цей вихід здався йому занадто вже простим. У нього навіть з'явилося враження, що його колишній товариш з навчання знущається з нього. А проте...

- Послухай!...

- Слухаю уважно...

- Я знаю, про що ти, власне, зараз думаєш.

- Я думаю так мало!

- Ти, напевно, уявив собі, що можеш турбувати мене, бо я приховую щось.

Проте навіть якщо б насправді було так?...

- Проте навіть якщо б насправді так воно і було, - підхопив Меґре, - це мене не стосується, чи не так?

- Жартуєш?

- Аж ніяк!

- Бачиш, ти тільки марнуєш свій час зі мною. Ти, ймовірно, вважаєш себе дуже спритним. Ти зробив солідну кар'єру, переслідуючи злодіїв і вбивць. Так ось, мій бідолашний Жюлю, тут немає ні злодіїв, ні вбивць! Розумієш?

Абсолютно випадково ти потрапив у незнайоме тобі середовище і мимоволі можеш заподіяти багато лиха. Ось чому я кажу тобі...

- Скільки?

- Сто тисяч.

Меґре і бровою не повів, тільки нерішуче похитав головою.

- Сто п'ятдесят. А то і двісті тисяч.

Малік підвівся, знервований, роздратований, не припиняючи крутити в руках ніж, який несподівано зламався. На вказівному пальці з'явилася крапля крові, і Меґре зауважив:

- Ти порізався...

- Мовчи! Точніше, відповідай на моє запитання. Я підписую тобі чек на двісті тисяч франків. Не хочеш чека? Невелика біда... Зараз ми сядемо в автомобіль і поїдемо до Парижу. Там я візьму в банку гроші. А потім відвезу тебе в Мен.

Меґре зітхнув.

- То що ти на це скажеш?

- Де твій син?

Цього разу Малік не міг стримати гніву.

- Це тебе не стосується! Це нікого не стосується! Чуєш? Я не в тебе в кабінеті на набережній Орфевр, та і тебе самого там вже немає. Я прошу тебе поїхати, бо твоя присутність тут щонайменше недоречна. Людям лізуть в голову різні думки. Вони починають запитувати один в одного...

- Про що ж вони запитують?

- Востаннє пропоную тобі поїхати добровільно. Я готовий щедро це компенсувати. Ну то як – так чи ні?

- Певна річ, ні.

- Що ж, у такому разі я мушу вдатися до іншого тону.

- Не соромся!

- Я не хлопчик з церковного хору і ніколи ним не був. Інакше я не зробився би тим, ким є зараз. Так ось: з упертості, вірніше, з дурості - так, з дурості - ти можеш заподіяти людям лихо, про яке навіть не здогадуєшся. А ти задоволений, адже так? Ти відчуваєш себе так, немов би досі служиш у кримінальній поліції, вистежуєш якого-небудь вбивцю або молодого негідника, що задушив стару.

Я нікого не задушив. Чуєш? І нікого не пограбував.

- У такому разі...

- Мовчи! Ти хочеш тут залишитися, то й залишайся! Ти й далі пхатимеш всюди свого товстого носа. Тільки згодом нарікай на себе.

Бачиш, Меґре, я набагато сильніший за тебе, і я це довів.

Якби я був з того ж тіста, що й ти, я став би маленьким збирачем прямих податків, як мій батько. Гаразд!

Продовжуй пхатися не в свої справи.

Тільки згодом нарікай на себе.

Нарешті він опанував себе, і на його устах знову заграла звична саркастична посмішка.

Меґре підвівся і почав шукати свого капелюха.

- Куди ти йдеш?

- Надвір.

- Ти не залишишся поснідати з нами?

- Вважаю за краще поснідати в іншому місці.

- Як хочеш! Бачиш, навіть у цьому ти жалюгідний. Жалюгідний і нікчемний.

- Ти все сказав?

- На цей раз так.

Тримаючи капелюха в руках, Меґре тихо попрямував до дверей. Він відчинив їх і спокійно вийшов. Надворі повз нього промайнула якась постать, в якій він згодом упізнав Жана-Клода, старшого сина Маліка, що під час розмови стояв під відчиненим вікном і все чув.

Комісар обійшов довкола вілли і на головній алеї зіткнувся з двома незнайомцями.

Один з них був маленький, кремезний, з товстою шиєю і великими грубими руками: поза сумнівом, це був пан Кампуа, судячи з опису, зробленого напередодні увечері старою Жанною. Другий, високий юнак з відкритим обличчям - мабуть, був його онуком.

Обоє зі здивуванням оглянули Меґре, що спокійно йшов до воріт, а потім навіть зупинилися, щоб подивитися йому вслід.

«Слава богу, що я не залишився», - подумав Меґре, віддаляючись берегом Сени.

З другого боку річки наближався човен; на веслах якого сидів старий в жовтому полотняному костюмі і яскраво-червоній краватці. Це пан Ґру поспішав на званий сніданок. Скоро зберуться всі гості - всі, окрім Меґре, заради якого цей сніданок і було влаштовано.

А Жорж-Анрі? Меґре прискорив крок. Йому не хотілося їсти, але страшенно мучила спрага. У кожному разі, він дав собі слово за жодних обставин більше не пити зі старою Жанною ані єдиної чарки кюммеля.

Коли він увійшов до заїзду «Ангел», його власниці на її звичному місці біля годинника не виявилось. Він просунув голову в двері кухні і побачив Раймонду, яка гукнула йому:

- А я думала, що ви тут не снідатимете!

Потім, здійнявши товсті руки до неба, вигукнула:

- Я нічого не приготувала! А пані саме хвора і не хоче спускатися на долину.

У будинку не було навіть пива.

Важко сказати, як це сталося, але Меґре і Раймонда несподівано стали парою друзів. А ще годину тому вона мала сильне бажання заборонити йому заходити на кухню.

- Бо я кажу вам, що не маю нічого їстівного!

Крім того, вона не любила чоловіків. Вона вважала їх грубими, твердила, що від них смердить. Більшість з тих, хто зупинявся в «Ангелі», навіть люди одружені, намагалися до неї залищитися, а це викликало в неї огиду.

Колись вона хотіла стати черницею. Висока, пухка, вона, незважаючи на це, виглядала міцною.

- Чого ви тут шукаєте? - нетерпляче запитала вона, бачачи, що комісар стоїть, розставивши ноги, перед відчиненою стінною шафою.

- Хоч крихітку будь-яких недоїдків. Не важливо яких. У таку спеку мені не стане мужності піти попоїсти до шлюзу.

- Так ви вважаєте, що тут є якісь залишки? Насамперед, заїзд зачинений. Точніше кажучи, він продається ось уже протягом трьох років. І щоразу, коли знаходиться покупець, господиня вагається, знаходить яку-небудь зачіпку і закінчує справу словом «ні». Її і без того вистачає на життя, ось так воно!

- А ви самі що будете їсти?

- Хліб із сиром.

- Ви не вважаєте, що цього може вистачити для нас двох?

Він мав лагідний вигляд, з своїм трохи почервонілим обличчям та великими очима. Він влаштувався на кухні, як у себе вдома, хоча Раймонда і заявила йому:

- Забирайтеся звідси, тут ще не прибрано. Я накрию вам у їдальні.

Але він був упертий.

- Зараз подивлюся, чи не залишилася хоч коробка сардин, - продовжувала Раймонда. - Може, випадково десь завалюлася. Поблизу немає жодної крамнички. М'ясник, ковбасник, навіть бакалійник з Корбейля поставляють продукти тільки в солідні дома, до Маліків, до Кампуа. Колись

вони тут теж зупинялися і забезпечували нас продуктами. Але тепер господиня сама майже нічого не їсть і думає, що й іншим не треба. Почекайте, поки я піду подивлюся, чи немає яєць в курнику.

Знайшлося троє яєць. Меґре на поліг на тому, що сам зробить омлет, і дівчина, сміючись, спостерігала, як він розбиває яйця, відділяючи жовтки від білків.

- Чому ви не пішли снідати до Маліків, хоча вони вас запросили? Кажуть, що вони мають кухаря, який раніше служив шеф-кухарем у норвезького чи то у шведського короля, точно не знаю.

- Вважаю за краще залишитися тут і перекусити разом з вами.

- Тут? На кухні? На столі без скатертини?

Однак це було правдою. І Раймонда, безперечно, надала йому коштовну допомогу. Тут він почував себе невимушено. Скинув піджак і закотив рукави сорочки. Час від часу вставляв, щоб підлити окропу в каву.

- Все запитую себе, що її тут тримає, - серед іншого, Раймонда заговорила про стару Жанну. - Грошей вона має стільки, що ніколи не встигне їх витратити на себе саму, ані на дітей чи спадкоємців. Навіть племінників вона давно вже прогнала.

Усі ці відомості разом з вчорашнім спогадами і різними незначними подробицями допомогли Меґре наповнити реальною насиченістю образ власниці заїзду.

Вона була вродливою, Раймонда теж казала про це. І це було правдою. Це відчувалося незважаючи на те, що в свої п'ятдесят років вона зовсім не дбала про себе, незважаючи на її сиве волосся і бліду шкіру.

Жінка, яка була вродливою, яка була розумною і яка зненацька опустилася до п'янички, до відлюдного життя у своєму закутку, де нарікала і напивалася до того, що цілими днями не вставала з ліжка.

- Вона ніколи не наважиться покинути Орсен!

Ну що ж! Коли всі цікаві для нього персонажі набудуть такої ж людської насиченості, як власниця заїзду «Ангел», дуже добре схована таємниця проясниться.

Він був вже близьким до того, щоб зрозуміти і Бернадетту Аморель.

- Старий пан Аморель, він вже покійний, не належав до тієї ж породи, що його зяті. Він швидше нагадував пана Кампуа. Не знаю навіть, як вам це пояснити. Він був суворим, але справедливим. Попросту розмовляв біля шлюзу з вантажниками, не вагався і скляночку з ними випити.

Перше покоління, одним словом, покоління, яке видряпувалося нагору. Великий, солідний будинок, без зайвої розкоші.

Далі друге покоління: дві дочки, які вийшли заміж за братів Маліків. Модна вілла, плавучий причал, розкішні автомобілі.

- Скажіть, Раймондо, ви добре знали Моніту?

- Авжеж, я добре її знала. Я застала її ще дівчинкою, коли стала до праці в заїзді «Ангел» сім років тому. Тоді вона мала не більше десяти років. Справжній хлопчисько!...Вона завжди втікала від своєї гувернантки і її шукали скрізь. Траплялося, що всіх слуг відправляли на розшуки, і вони бігали вздовж берегів Сени, кличучи Моніту. Найчастіше вона виробляла штуки разом зі своїм двоюрідним братом Жоржем-Анрі.

Того Меґре також ніколи не бачив. Вона описувала його так:

- Він не одягався так вишукано, як його брат, куди там! Майже завжди в шортах, і то в шортах не дуже чистих, босоніж, волосся розкуйовджене. Батька він завжди боявся.

- А що, Моніта і Жорж-Анрі були закоханими?

- Не знаю чи Моніта була закоханою. Жінки краще приховують свої почуття. Але він, звичайно ж, був.

У кухні було прохолодно і тихо. Через вікно пробивався лише косий промінь сонця. Меґре, поклавши лікті на навоскований нефарбований стіл, курич люльку і повільними ковтками пив каву.

- Ви бачили його після смерті Моніти?

- Бачила на похороні. Він був дуже блідим, з червоними очима. Саме посеред служби божої він непристойно заголосив. На цвинтарі, коли проходили перед відкритою могилою, несподівано схопив цілий оберемок квітів і кинув на домовину.

- А потім?

- Мені здається, що йому не дозволяють виходити надвір.

Раймонда з цікавістю дивилася на Меґре. Їй, певна річ, казали про те, що він є знаменитим поліцаєм, якому за час своєї служби вдалося заарештувати сотні злочинців, розплутати найскладніші справи. І ця людина сиділа без піджака тут, в кухні, курила люльку і по-дружньому розмовляла з нею, ставлячи звичайні запитання.

На що він міг розраховувати? У неї навіть ворухнувся жаль до нього. Либонь, почав здавати, раз його відправили на пенсію.

- Тепер я повинна вимити посуд і замести підлогу.

Але Меґре все не йшов, і його обличчя було незворушним, як завжди, і майже бездумним, як завжди.

- Коротше кажучи, - зненацька пробурмотів він стиха, - Моніта мертва, а Жорж-Анрі зник.

Вона жваво підвела голову.

- Ви впевнені, що він зник?

Тут він підвівся, змінив позу, посуворішав, неначе він зненацька на щось зважився.

- Послухайте мене хвилинку, Раймондо. Почекайте. Дайте мені олівець і аркуш паперу.

Вона вирвала аркуш із засмальцьованого зошита, який служив їй для записування витрат. Вона не розуміла, до чого він хилить.

- Учора... Нумо подивимося... Нам вже подали сир. Було близько дев'ятої години вечора... Жорж-Анрі вистрибнув з вікна своєї кімнати і пустився бігти.

- В який бік?

- Праворуч. Якби він спустився до Сени, я побачив би, як він перетинає парк. Якби він узяв лівіше, я теж побачив би, бо вікна їдальні виходять на обидва боки. Постривайте... Батько рушив за ним. Ернест Малік був відсутнім дванадцять хвилин. Щоправда, за ці дванадцять хвилин він встиг змінити штани і зачесатися. Для цього йому, мабуть, довелося підійнятися до своєї кімнати. Це щонайменше три-чотири хвилини. Перш ніж відповісти, гарненько подумайте! Ви ж знаєте тутешні місця. У який бік міг попрямувати Жорж-Анрі, якби хотів втекти з Орсена?

- Праворуч стоїть будинок його бабусі і дядька, - почала Раймонда, дивлячись на примітивний план, який накидав комісар, продовжуючи міркувати. - Між двома парками немає огорожі, там живопліт, через який в двох-трьох місцях можна пробратися.

- А потім?

- З сусіднього парку він міг потрапити на дорогу, що веде вздовж Сени. Цією ж дорогою можна пройти і до станції.

- А чи не можна звернути на іншу дорогу, не доходячи до станції?

- Ні... Хіба що перетнути Сену човном.

- А чи не можна пробратися через нижню частину парку?

- Тільки якщо взяти драбину. Обидва парки в їх нижній частині перетинає залізнична колія. Але мур між Аморелями і Маліками занадто високий, щоб через нього перелізти.

- Ще одна інформація. Коли я повертався не пізніше години тому, на воді був човен. Я почув, як закинули невід.

- Це Альфонс, син доглядача шлюзу.

- Спасибі, Раймондо. Якщо я вам ще не набрид, можемо разом пообідати.

- Але ж їсти немає чого.

- Все є в бакалії біля шлюзу. Я куплю там все, що потрібно.

Він був задоволений собою. Йому здавалося, що він знову знайшов ґрунт під ногами, і Раймонда бачила, як він попрямував до шлюзу впевненою ходю. Гребля знаходилася за п'ятсот метрів звідси. Біля шлюзового спуску

не було видно жодного човна, і доглядач, вмовившись на блакитних каменях свого порога, стругав кінець палиці для одного зі своїх хлопців, тимчасом як в затіненій кухні сиділа з дитиною на руках якась жінка, певно доглядачева дружина.

- Скажіть мені... - почав колишній комісар.

Доглядач вже підвівся і приклав руку до кашкета.

- Вас цікавить особа панночки, чи не так?

Меґре вже пізнавали. Про його присутність знали всі.

- Правду кажучи, і так, і ні... Гадаю, що ви щось знаєте про цю особу?

- Хіба що її тіло виявив я. Ось тут. Біля третьої стрілки греблі. Це було жахливо. Адже я її добре знав. Вона частенько переправлялася через шлюз, коли спускалася в човні вниз річкою до Корбейля.

- Ваш син був учора ввечері на річці?

Чоловік, здавалося, збентежився.

- Не бійтеся, - заспокоїв його Меґре. - Браконьєри мене не цікавлять. Я зауважив його близько десятої години, і мені хотілося б знати, чи був він надворі вже на годину перед тим.

- Нехай він сам вам це скаже. Ви знайдете його в майстерні, метрів на сто нижче. Він виготовляє човни.

У дощаній майстерні двоє чоловіків закінчували рибальську плоскодонку.

- Так, в цей час ми сиділи в човні разом з Альбером, який... це мій учень. Спочатку ми поставили вершу, потім, дорогою назад...

- Якби хто-небудь перетнув Сену човном о дев'ятій годині вечора на ділянці між будинком Маліків і шлюзом, ви б його побачили?

- Авжеж. По-перше, ще не стемніло. Потім, якби ми його і не зауважили, то, вже в усякому разі, почули б. Ви ж знаєте, який слух у рибалок.

У маленькій бакалії, яка обслуговувала річковиків, Меґре купив консерви, яйця, сир, ковбасу.

- Добре видно, що ви з «Ангела»! - зауважила крамарка. – В цьому заїзді геть нічого немає їсти. Краще б його зовсім закрили.

Він підійнявся до станції. Втім, це був лише полустанок з будиночком колійового сторожа.

- Ні, пане, ніхто не проходив ні в цей час, ні до пів на одинадцятву вечора. Ми з дружиною сиділи на стільцях перед будинком і нікого не бачили. Пан Жорж-Анрі? Ні, його вже точно не бачили. Ми його добре знаємо, до того ж, він не є гордовитим і скористався би з нагоди порозмовляти з нами, адже ми знайомі.

Але Меґре не здавався. Він заглядав за живоплоти, розпитував місцевих жителів - це були головним чином пенсіонери, що поралися в своїх садках.

- Пан Жорж-Анрі? Ні, ми його не бачили. А що, він зник так само, як і його кузина?

Великий автомобіль проїхав повз. Машина належала Ернесту Маліку, але всередині перебував не він, а його брат, який мчав в напрямку дороги до Парижу.

Коли Меґре о сьомій вечора дістався нарешті до «Ангела», Раймонда розреготалася, дивлячись, як він добуває з кишень харчі.

- З цим, - сказала вона, - ми зможемо погратися в обід.

- Господиня досі в ліжку, як завжди? До неї ніхто не приходив?

Раймонда на мить завагалася.

- Щойно приходив пан Малік. Коли я йому сказала, що ви пішли до шлюзу, він підійнявся до неї. Вони хвилини п'ятнадцять шепотілися, але я не розчула про що.

- І часто він приходить побачитися з Жанною?

- Іноді, коли йде куди-небудь повз нас. Чи є якісь новини про Жоржа-Анрі?

Він викурив люльку в саду, чекаючи на обід. Виявилось, що Бернадетта Аморель була щирою, коли заявляла, що не бачила свого онука. Втім, це ще нічого не доводило. Меґре починав вірити, що в цій сім'ї брешуть всі без винятку.

Все ж таки він мав враження, що вона казала правду.

Тут, в Орсені, в середовищі Маліків, сталося щось таке, що треба було приховати від усіх, приховати за будь-яку ціну. Чи мало це стосунок до смерті Моніти? Можливо, але не конче.

Отже, спочатку була перша втеча. Стара пані Аморель, скориставшись з відсутності дочки і зятя, наказала везти себе в допотопному лімузині до Мену, щоб звернутися за допомогою до Меґре.

Того ж дня, коли колишній комісар вже знаходився в будинку Ернеста Маліка, сталася і друга втеча. Цього разу втік Жорж-Анрі.

Чому його батько стверджує, що юнак знаходиться в бабусі? Чому, якщо це було справді так, він не привіз його назад? І чому той не з'явився наступного дня?

Звичайно ж, усе це продовжувало залишатися неясним. Ернест Малік мав рацію, розглядаючи Меґре з посмішкою водночас саркастичною і зневажливою. Ця справа йому явно не давалася. Комісар почував себе ніяково. Він опинився в світі, якого не знав, із заплутаними сімейними стосунками, які він насилу відтворював.

До чого ж прикро його вражали обставини, удаваність яких він відчував тут.

— Величезні вілли з пустинними парками, спущені штори на вікнах, садівники, що ходять алеями, плавучий причал, витончені, як іграшки, полаковані яхти, виблискуючі автомобілі в гаражах.

Дратували його і ці люди, нерозривно пов'язані між собою, ці брати і невістки, які, можливо, ненавиділи один одного, але які в хвилину небезпеки об'єдналися проти нього.

Крім того вони дотримувалися глибокої жалоби. Їхня жалоба і їхнє горе наділяло їх гідністю. На якій підставі, яким правом він нишпорив довкола них і пхав свого носа в чужі справи?

Він ледве не відмовився від всього нещодавно, саме в ту мить, коли повертався в «Ангел» на сніданок. Лише атмосфера кухні з її недбальством, безлад, до якого Раймонда легко звикла, слова, які вона вимовляла так-собі, і,

безперечно, її лікті на столі, були тим, що його стримало. Він мусів стриматися.

Вона розповіла йому про Моніту, схожу на хлопчиська, яка втікала з будинку зі своїм двоюрідним братом. Про Жоржа-Анрі, з його шортами сумнівної охайності і з розкуйовдженим волоссям.

І ось Моніта померла, а Жорж-Анрі зник.

Він шукатиме його. Він його знайде. Вже це, принаймні, є його справою. Він обійшов увесь Орсен. Тепер він був майже впевнений, що юнак нікуди не від'їжджав. Якщо тільки припустити, що він забився в який-небудь куток і чекає настання ночі, щоб утекти непоміченим.

Меґре поїв з апетитом, все ж на кухні, і все ж сам-на-сам з Раймондою.

- Якщо господиня побачить нас разом, то не занадто зрадіє, - зауважила служниця. - Вона щойно запитувала, що ви їли на сніданок, а я сказала, що подала вам у їдальню яєчню з двох яєць. А ще запитувала, чи не казали ви, що збираєтеся звідси виїхати.

- Коли запитувала - до чи після приходу Маліка?

- Після...

- У такому разі б'юся об заклад, що вона і завтра не спустатиметься надоліну.

- Вона нещодавно спускалася. Я її не бачила. Я була в саду, але зауважила, що вона спустилася.

Меґре посміхнувся. Він все зрозумів. Він уявив собі Жанну, яка безшумно спускається надоліну: простеживши, коли служниця вийде, вона дістає з полиці спиртне.

- Можливо, я повернуся пізно, - повідомив він.

- Вони вас знову запросили?

- Ні, мене нікуди не запрошували. Просто хочеться трохи пройтися.

Чекаючи ночі, він спочатку гуляв дорогою вздовж Сени. Потім попрямував до залізничного переїзду, зауваживши колійового сторожа, який сидів в тіні біля дверей свого будиночка, курячи люльку з довгою пипкою.

- Не заперечуєте, якщо я прогуляюся вздовж колії?

- Взагалі-то це заборонено, але ж ви з поліції, чи не так? Тільки будьте обережні, о десятій сімнадцять тут проходить потяг.

Не пройшовши і триста метрів, комісар зауважив мур першої садиби, власниками якої були пані Аморель та Шарль Малік. Ніч ще не настала цілком, але в будинку Бернадетти вже давно засвітили лампи.

Світло горіло на нижньому поверсі будинку. Одне з вікон другого поверху, вікно в кімнаті старшої пані, було розчинене навстіж, і цікаво було розглядати на такій відстані крізь блакить повітря і спокій парку затишок кімнати, де меблі і всі речі немов застигли в жовтуватому освітленні.

Він зупинився на хвилину і почав спостерігати. У полі його зору промайнула постать, але це була не Бернадетта, а її дочка, дружина Шарля, яка в сильному збудженні ходила назад і вперед кімнатою і щось палко говорила.

Старша пані, ймовірно, сиділа у своєму фотелі або лежала в ліжку, а може знаходилася де-небудь в глибині кімнати поза його полем зору.

Пройшовши ще вздовж довгого складу з баластом, він дійшов до другого парку, що належав Ернесту Маліку, менш загущеного, більш провітрюваного, з широкими, ретельно доглянутими алеями. Тут також горіли лампи, але світло пробивалося лише крізь щілини віконниць, і всередині будинку нічого не можна було розгледіти.

В тому самому парку, який височів над обсадженою молодими кущами ліщини колією, Меґре зауважив два білих безмовних силуети і згадав про датських догів, які напередодні лизали господарю руки.

Безсумнівно, їх спускають на ніч, і вони, мабуть, люті.

Праворуч у глибині парку височіла хатинка, яку комісар досі не зауважував. В такому будиночку, безперечно, живуть слуги – садівники і шофер.

У одному з вікон теж горіла лампа, яка через півгодини згасла.

Місяць ще не зійшов, але все ж ніч була яснішою, ніж напередодні. Меґре спокійно вмовстився на насипі, сховавшись за гілками ліщини, які міг розсунути рукою, як завісу.

О десятій сімнадцять всього за яких-небудь три метри від нього прогуркотів потяг; Меґре бачив червоний вогник, що зник за поворотом.

У будинках Орсена, один за іншим, гасли вогні. Мабуть, татко Ґру цього вечора не полював на диких голубів, бо спокій ночі не потривожив жоден постріл.

Нарешті, близько одинадцятої години, обидва собаки, що лежали поруч на краю моріжка, зненацька підвелися і попрямували до вілли.

На хвилину вони сховалися за будинком, а коли комісар зауважив їх знову, тварини, стрибаючи і пустуючи, проводжали постать якоїсь людини, що прямувала, здавалося б, просто до нього.

Це, поза сумнівом, був Ернест Малік. Навряд чи ця струнка, атлетична постать належала будь-кому слуг. Він був у черевиках на каучуковій підшві, а в руках ніс щось важке, але що саме, було неможливо розгледіти.

Поки Меґре роздумував, куди це прямує Малік, той раптом повернув праворуч і пройшов так близько від муру, що комісар почув дихання собак.

- Тихіше, Сатане!... Тихіше, Ліоне!...

Тут, поміж дерев, стояла маленька цегляна будівля, що існувала, ймовірно, ще до спорудження вілли, - низький будиночок, вкритий старою черепицею, колишня стайня або псарня?

«Псарня, - подумав Меґре. - Можливо, він йде годувати тварин?»

Але ні! Малік відігнав псів, витягнув з кишені ключа і увійшов до будиночка. Комісар виразно почув, як клацнув замок дверей, замкнутих зсередини. Потім настала тиша, довга тиша, люлька Меґре згасла, та він не наважувався розкурити її знову.

Минуло ще півгодини. Нарешті Малік вийшов з будиночка, старанно замкнув двері і, озирнувшись навкруги, швидко попрямував до вілли.

О пів на дванадцятую всі в будинку вже спали або принаймні розійшлися своїми кімнатами; і коли Меґре знову пройшов повз парк Аморелів, він розгледів лише слабе світло нічника в кімнаті старої Бернадетти.

* * *

У «Ангелі» теж не горіло жодної лампи. Він роздумував, як йому потрапити в будинок, аж раптом двері нечутно відчинилися. Він побачив, швидше навіть здогадався, що це була Раймонда в нічній сорочці і капцях босоніж; приклавши палець до губ, вона шепнула:

- Швидше підіймайтеся! Та тихіше! Господиня не дозволила мені залишати двері відчиненими.

Йому хотілося трохи постояти, поставити їй декілька питань, чого-небудь випити, але скрип у кімнаті старої Жанни наполохав дівчину, і вона поспішила до сходів.

Ще хвилину комісар стояв нерухомо. Пахло яєчнею, відчувався легкий запах спиртного. Чому б ні? Він запалив сірника, взяв з етажерки пляшку і, запхавши її під пахву, почав підійматися до своєї спальні.

У своїй кімнаті заворушилася стара Жанна - мабуть, почула, що він повернувся. Але Меґре не мав ані найменшого бажання сидіти в її товаристві.

Він зняв піджак, комірець, краватку, послабив підтяжки на попереці і змішав коньяк з водою в склянці для чищення зубів.

Потім викурив останню люльку, спершись ліктем на підвіконня і дивлячись на листя, що тихо шелестіло.

Проте о сьомій годині Меґре був вже на ногах, розбуджений метушнею Раймонди на кухні. З люлькою в зубах – першою люлькою, найприємнішою, - він спустився вниз і весело привітався.

- Скажіть, Раймондо, ви адже знаєте всі довколишні будинки?

- Знаю, навіть якщо не буваю там.

- Гаразд! Так ось, в глибині парку Ернеста Маліка, з одного боку стоїть будинок, де, мабуть, живуть садівники.

- Так, і не лише садівники, але і шофер, і слуги ночують там. Крім покоївок, які сплять на віллі.

- Ну а з іншого боку, недалеко від залізничного насипу?

- Там нічого немає.

- Там є дуже низька будівля. Своєрідна халупа, витягнута в довжину.

- Це верхня псарня, - сказала вона.

- Що це за верхня псарня?

- Колись, ще задовго до того, як я сюди приїхала, парки не були розділеними. Був один великий парк Аморелів. Старий Аморель любив полювати. Він мав дві псарні, у верхньому і нижньому парку: нижня, як її називали, - для сторожових собак, верхня - для мисливських.

- А Ернест Малік не полює?

- Не без того, але тільки не тут. Тут йому бракує дичини. Він має ще мисливський будиночок і собак в Солоні.

Проте щось бентежило Меґре.

- А це приміщення в хорошому стані? Я маю на увазі верхню псарню.

- Не пам'ятаю. Я вже давно не заходила в парк. Там був льох, де...

- Ви впевнені, що там є льох?

- Принаймні був. Я про це знаю, бо люди розповідали, що в парку сховано скарби. Треба вам сказати, що сорок, а може, і більше років тому, ще до того, як пан Аморель побудував собі будинок, там уже були руїни якогось маленького замку. Ходили чутки, що за часів революції власники замку сховали свої скарби в парку. Свого часу пан Аморель займався цим і наказав привести шукачів. Усі його запевняли, що потрібно шукати в льоху верхньої псарні, де він і здійснював розкопки.

- Це не має значення, - буркнув Меґре. – Має значення те, що там є льох. Ось в цьому-то льоху, моя маленька Раймондо, і замкнули бідолашного Жоржа-Анрі.

Несподівано його очі блиснули:

- В скільки годин йде потяг до Парижа?

- Через двадцять хвилин. А наступний тільки о дванадцятій тридцять дев'ять. Проходять і інші, але вони в Орсені не зупиняються.

Але Меґре вже підіймався сходами до своєї кімнати. Не втрачаючи часу на гоління, він жваво одягнувся і через декілька хвилин швидко крокував у бік станції.

Коли господиня загнукала в підлогу своєї кімнати, Раймонда підійнялася догори.

- Він поїхав? - запитала стара Жанна, яка лежала спитніла своїм звичаєм на зім'ятому ліжку.

- Щойно від'їхав.

- Що сказав?

- Нічого не сказав, пані.

- Він заплатив? Допоможи мені підвестися!

- Ні, пані, не заплатив, але залишив тут валізу і всі свої речі.

- Ах так. - промовила Жанна розчаровано, можливо й дещо стурбовано.

Париж був велично просторим і порожнім. З кафе біля Ліонського вокзалу долинав приємний запах пива і розмочених у каві рогаликів. Він провів, між іншим, в перукарні на бульварі Бастилії, незабутньо легких чверть години, безпідставно, бо потрапив до Парижу у серпні, бо зараз був ранок, а може бути, ще й тому, що скоро Меґре чекала зустріч з давніми друзями.

- Відразу видно, що ви повернулися з вакацій. Як чудово ж ви загоріли!

Так воно і було. Але загорів він, мабуть, учора, бігаючи Орсеном, щоб упевнитися, що Жорж-Анрі не виїхав з селища.

Кумедно, що тепер, здаля, ця історія втратила свою значимість. Тим часом щойно поголений, з підстриженою потилицею і легкими слідами пудри за вухами, Меґре виліз на майданчик автобуса і через декілька хвилин вже входив у портал будівлі кримінальної поліції.

Тут теж відчувалося настання пори вакацій. У безлюдних коридорах усі вікна були відчиненими, а проте повітря мало так добре знайомий йому запах. Багато кабінетів спорожніло. У себе, за колишнім своїм столом, він застав Люкаса, який здавався занадто маленьким для цього просторого приміщення, і який негайно підвівся, немов соромлячись, що помилково зайняв місце свого колишнього шефа.

- Ви в Парижі, шефе?... Прошу сідати.

Він відразу зауважив, як загорів Меґре. Того дня цей загар всім впадав у вічі, і принаймні дев'ять осіб з десяти не забули із задоволенням відзначити:

- Відразу ж видно, що ви приїхали з села!

Неначе він не мешкав вже два роки там, на селі!

- Отже скажи, Люкасе, ти пам'ятаєш Міміля?

- Міміля з цирку?

- Саме цього. Я хотів би сьогодні ж розшукати його.

- Можна подумати, що ви розслідуєте якусь справу, шефе...

- Навряд чи воно вартує того, щоб називати це справою. Можна подумати, що я особливо хочу пошитися в дурні!... Одним словом... Ну та й годі, детально я розповім тобі про це іншим разом. То ти займешся Мімілем?

Люкас відчинив двері інспекторської і щось тихо сказав. Мабуть, повідомив, що колишній шеф є тут і що йому навіщось знадобився Міміль. Протягом наступних півгодини майже всі колишні співробітники під різними приводами заглядали до кабінету Люкаса, щоб потиснути комісарові руку.

- Чудовий загар, шефе! Відразу видно, що...

- Є ще одна справа, Люкасе. Я міг би нею зайнятися і сам, але вона наганяє на мене нудьгу. Потрібні таємні відомості про фірму «Аморель і Кампуа», ту, що на набережній Бурбонів. Піскові кар'єри на Сені, буксири і все таке інше.

- Я доручу Жанвьє, шефе. Це терміново?

- Бажано б закінчити до полудня.

Він поблукав будинком, зробив маленьку прогулянку до фінансового відділу. Там знали про фірму «Аморель і Кампуа», хоча жодних конкретних таємних відомостей про неї не мали.

- Величезне підприємство. Багато філій. Люди солідні, з нами справи ніколи не мали.

Як приємно було знову дихати повітрям своєї установи, потискувати руки старим друзям, бачити радість в їхніх очах!

- Ну, а як ваш сад, шефе? А чи ловиться рибка?

Меґре підійнявся в Сом'єрс, в центральну картотеку поліції. Про Маліків - анічогісінько. Він вже зібрався йти, але в останню хвилину йому зненацька спало на думку пошукати на літеру «К».

Кампуа... Роже Кампуа... Дивись бо, знайшлося досьє Кампуа. Роже Кампуа, син Дезіре Кампуа, промисловця. Пустив собі кулю в скроню в готельному номері на бульварі Сен-Мішель.

Комісар перевірів дати, адреси, імена. Дезіре Кампуа! Та це ж компаньон старого Амореля, якого Меґре бачив у Орсені. Від шлюбу з

якоюсь Армандою Тенісьє, дочкою підрядника публічних робіт, нині покійною, мав двох дітей - сина і дочку.

Виявляється, цей хлопець Роже, син Дезіре, у віці двадцяти двох років наклав на себе руки.

Впродовж багатьох місяців відвідував ігорні будинки в Латинському кварталі і програв великі суми.

Що ж стосується дочки старого Кампуа, то вона була у шлюбі і мала сина. Безперечно, це і був юнак, який супроводжував свого діда до Маліків.

Можливо, і її немає в живих? А що сталося з її чоловіком, якимсь Лоріганом? Про це в досьє не згадувалося.

- Чи не піти нам випити по кухлику пива, Люкасе?

Звичайно ж, вони вирушили до пиварні «Дофін» позаду Палацу правосуддя, яка була порожньою доти, доки і в нього не повернеться життя. Повітря пахло, мов стиглий плід. Іноді, крізь палючу спеку, проривалися свіжі пориви вітру. Приємно було дивитися, як поливальна машина розкидає широкі стрічки води на розжарений асфальт.

- Я, звичайно, не смію у вас розпитувати, шефе, але, признаюся, мені невтямки...

- Хочеш знати, що я вигадую? Про це і я сам себе запитую. Адже цієї ночі я міг нарватися на серйозні неприємності. А ось і Торранс!

Огрядний Торранс, якому доручили розшукати Міміля, знав, де його знайти. Він уже впорався з дорученням.

- Якщо тільки протягом останніх двох днів він ще раз не змінив професію, то працює помічником у звіринці, і ви, шефе, можете його знайти в Луна-Парку. Офіціанте, кухоль пива!

Потім до них підсів Жанвьє, бравий Жанвьє. Якими бравими були всі вони цього дня, і як приємно було знову їх усіх побачити, попрацювати разом, як раніше! Завдяки Жанвьє на круглому столику, за яким вони сиділи, виросла вже велична купа тарілок.

- Що саме ви хочете довідатися про фірму «Аморель і Кампуа», шефе?

- Все...

- Хвилинку...

Жанвьє витягнув з кишені клаптик паперу.

- Почнемо зі старого Кампуа. У вісімнадцять років приїхав до Парижу з свого рідного Дофіна. Хитрий і впертий селяк. Спочатку служив у підрядника будівельних робіт у кварталі Вожирар, потім у якогось архітектора, нарешті, знову в підрядника з Вільнев-Сен-Жорж. Там і познайомився з Аморелем.

Аморель, родом з Беррі, одружився на дочці свого господаря. Разом з Кампуа вони скупили землі вздовж берегів Сени, вгору за течією від Парижа, де і заснували свій перший пісковий кар'єр. Відтоді минуло сорок років...

Люкас і Торранс з лукавою посмішкою поглядали на свого колишнього шефа, який слухав Жанвьє, оком не кліпнувши. Здавалося, що в міру того як інспектор говорив, Меґре знову натягав на себе вираз обличчя з колишніх днів.

- Мені вдалося це з'ясувати за допомогою одного старого службовця, далекого родича одного родича моєї дружини. Я з ним ледве знайомий, але декілька чарок розв'язали йому язика.

- Продовжуй!

- Це є звичайна історія всіх великих підприємств. Через декілька років Аморель і Кампуа стали власниками півтузина піскових кар'єрів у верхів'ях Сени. Не задовольняючись транспортуванням піску на баржах, вони придбали ще й буксири. Здається, тоді це наробило багато галасу, бо тим самим Аморель і Кампуа розорили власників суден з кінною тягою. Перед конторою компаньйонів на острові Сен-Луї відбувалися демонстрації протесту... Ця контора, нехай і скромніша, вже тоді розміщувалася там же, де й зараз. Аморель почав отримувати листи з погрозами. Але він тримався стійко, і поступово все втряслося.

Нині це величезне підприємство. Я не дуже-то уявляв собі, наскільки воно велике, а коли дізнався, просто очманів. До піскових кар'єрів додалися каменоломні. Потім Аморель і Кампуа стали акціонерами судноверфі в Руані,

де для них будувалися буксири. Тепер вони володіють більшістю акцій не менше півтузина підприємств, що займаються річковими перевезеннями, каменоломнями, будівництвом суден, а також виконують державні підряди на будівельні роботи і беруть участь ще в одному великому підприємстві з виробництва бетономішалок.

- Ну а брати Маліки?

- До них я й переходжу. Він розповів, як Малік-перший...

- Кого ти кличеш першим?

- Того, який першим увійшов до сім'ї Аморелів. Почекайте, я подивлюся свої записи... Ернест Малік з Мулена.

- Це він.

- До того часу він був далеким від їхніх інтересів, служив секретарем у якогось муніципального радника. Таким чином він познайомився з Аморелями і Кампуа. Справи з торгами. Надавав їм якісь послуги, пов'язані з поставками. Хабарі і компанія, ну як!... І він одружився на дочці Амореля. Це сталося невдовзі після самогубства молодого Кампуа, того, який також був причетний до справ і чомусь покінчив з собою...

Мегре заглибився в свої думки, і його очі стали зовсім маленькими. Люк і Торранс знову презирнулися, задоволені тим, що знову бачать шефа таким, як і в його кращі часи: губи, скривлені в незадоволеній гримасі, стискали пипку його люльки, товстий великий палець погладжував її чубук, плечі згорбилися.

- Оце, власне, і все, шефе... Ставши співвласником фірми, Ернест Малік викликав невідомо звідки свого брата. Той вже аж ніяк не мав стосунку до справ фірми. Кажуть, що він служив заледве молодшим страховим агентом десь поблизу Ліона. Але це не завадило йому одружитися на другій дочці Аморелів, і з того часу брати Маліки входять до складу всіх рад директорів. Адже їхнє підприємство пов'язане з багатьма різними товариствами, які залежать одне від другого. Ходять чутки, що зі старим Кампуа тепер ніхто не рахується. Окрім того, кажуть, що він вчинив велику дурницю, продавши великий пакет акцій, оскільки вирішив, що ті вже не виростуть в ціні...

- Натомість стара Аморель, - продовжував Торранс, - стоїть Малікам кісткою в горлі. Вона їх на дух не переносить. А в її руках, принаймні так багато вважають, зосереджено більшість акцій різних компаній, чиїми справами орудує фірма. Службовці навіть думають, що стара спроможна, щоб насолити своїм зятям, позбавити їх спадщини, якщо вдасться це зробити, не обходячи закон.

- Ось і все, що мені вдалося розвідати.

Випили ще кілька кухлів пива.

- Ти поснідаєш зі мною, Люкасе?

Вони поснідали разом, як у добрі старі часи. Потім автобус довів Меґре до Луна-Парку, де він зазнав розчарування, бо Міміля в звіринці не виявилось.

- Ви, безперечно, знайдете його в одному з довколишніх бістро, або в «Циферблаті», або «У Леона», а можливо, в тютюновій крамничці на розі.

Міміль і справді виявився в тютюновій крамничці і Меґре почав з того, що запропонував йому випити скляночку старого вина. Він був людиною невизначеного віку, з безбарвним волоссям, одним з тих екземплярів, котрих життя вишургало так, що вони втратили всі свої характерні риси, мов старі монети. Ніколи не можна було визначити, чи він п'яний зранку, чи просто нічого не їв, бо протягом цілого дня він мав однаково каламутний погляд і все ту ж ліниву ходу.

- Чим можу служити, шефе?

Префектура мала досьє на нього, і то досить солідне. Але вже багато років, як він взявся за розум і при оказії він навіть надавав дрібні послуги своїм колишнім ворогам з набережної Орфевр.

- Чи не зміг би ти на двадцять чотири години виїхати з Парижа?

- За умови, якщо знайдеться поляк.

- Який поляк?

- Один мій знайомий з таким складним іменем, яке ніяк не можу запам'ятати. Ця людина довго працювала в звіринці і могла би доглянути моїх тварин. Почекайте, я йому зателефоную. Але спершу вип'ємо по чарці, згода?

Друга чарка, третя чарка, коротке стояння в телефонній кабіні і нарешті Міміль заявив:

- Я до вашого розпорядження!

Доки Меґре пояснював, що він нього вимагається, Міміль скидався на оторопілого клоуна, який щойно отримав ляпаса, і без кінця повторював, ворушачи кволими губами:

- Ну, знаєте, старий... Знаєте, старий.. Якби не ви, а хто-небудь інший надумав би мене попросити зробити це, я негайно заявив би про все на набережну Орфевр. За таку химерну послугу треба буде віддячити такою ж химерною послугою!

- Ти все добре зрозумів?

- Та ніби зрозумів.

- Ти захопиш з собою все, що потрібно?

- В повному комплекті! По роботі пізнати майстра...

Комісар завбачливо накреслив йому невеликий план місцевості, зазирнув у залізничний довідник і двічі докладно повторив усі інструкції.

- Отже, все повинно бути готовим до десятої години! Я не підведу... Якщо вже ви доручаєте мені це, то на вас лежатиме клопіт пояснити цю історію...

Вони сіли в один потяг о четвертій з хвилинами, удаючи, немов незнайомі один з одним. Міміль, який здав у багаж старий велосипед, що належав власникові звіринця, зійшов з потягу за одну станцію перед Орсеном.

Декількома хвилинами пізніше Меґре спокійно вийшов з вагону з виглядом людини, якій все тут знайомо, перекинувся декількома словами з колійовим сторожем, що виконував обов'язки начальника станції.

Він відразу зауважив, що в селі було ще спекотніше, ніж у Парижі. І справді, тут в долині в ці дні можна було задихнутися від спеки.

- Послухайте, ви не знаєте, чи в цьому бістро не дуже погане біле вино?

Тому що бістро містилося за п'ятдесят метрів від станції, то незабаром два чоловіки сиділи за столиком спершу перед пляшкою білого вина, потім перед склянками, які вони наповнювали у все більш і більш прискореному ритмі.

Через годину Меґре стало ясно, що колійовий сторож цієї ночі спатиме сном праведника. Нічого іншого від нього і не вимагалось.

Щодо комісара, то він переважно непомітно виливав вміст своїх чарок, тож коли він спустився вздовж Сени і трохи пізніше увійшов у садок заїзду «Ангел», його зовсім не тягнуло на сон.

Раймонда здивувалася, що він так швидко повернувся.

- А як господиня? - запитав він.

- Вона завжди є в своїй кімнаті. До речі, вам тут лист. Його принесли незабаром після вашого відходу. Напевно, потяг тоді ще не рушив, і якби я була не одна в будинку, я встигла б віднести його вам на станцію.

Конверт був облямований чорним, як і належить.

«Добродію,

Прошу Вас припинити розслідування, доручене Вам мною в стані депресії, цілком, втім, зрозумілої, зважаючи на мій вік і потрясіння, якого я зазнала.

Можливо, що я надала деяким скорботним подіям тлумачення, яке є несумісним з фактами і шкодую тепер, що потурбувала вас на вашому відпочинку.

Ваше перебування в Орсені тільки ускладнює і без того вже важке становище, і я дозволю собі додати, що неделікатність, з якою Ви виконуєте довірене Вам мною завдання, нетактовність, яку Ви вже встигли проявити, примушують мене просити, щоб Ви поїхали звідси якнайшвидше.

Сподіваюся, Ви мене правильно зрозумієте і більше не станете турбувати сім'ю, яка зазнала так багато горя.

Під час мого необачного візиту в Мен-сюр-Луар я залишила у Вас на столі пачку грошей - десять тисяч франків, призначених для покриття перших витрат. Додаю до цього листа чек на таку ж суму і вважаю цю справу завершеною.

*Вітаю,
Бернадетта Аморель».*

Почерк був великий, шпичастий, і належав Бернадетті Аморель, але стиль був явно не її, тож Меґре з лукавою посмішкою поклав у кишеню і листа, і чека, анітрохи не сумніваючись, що прочитані ним різкі фрази вигадав Ернест Малік замість старшої пані.

- Я повинна попередити вас, що господиня нещодавно запитувала у мене, коли ви збираєтеся виїхати.

- А що, вона хоче виставити мене за двері?

Огрядна Раймонда від зніяковіння зарум'янилася.

- Ви не так мене зрозуміли. Просто вона казала, що хворіє, що вона має зараз приступи...

Меґре кинув погляд на пляшки, що стояли в кутку, - головну причину цих приступів.

- А ще що?

- Будинок з дня на день буде продано.

- Оце то так! – зіронізував Меґре. А ще що, люба Раймондо?

- А ще... прошу вас зі мною не розмовляти. Я вважала за краще б, щоб вона сама сказала вам усе це. Вона казала, що мені непристойно знаходитися під одним дахом з чоловіком. Вона чула, як ми разом їли в кухні, і накинулася на мене з докорами.

- Коли вона хоче, щоб я забрався?

- Сьогодні ввечері. Найпізніше - завтра вранці.

- Але ж тут немає іншого заїзду в цій місцевості, чи не так?

- Є ще один за п'ять кілометрів звідси.

- Гаразд, Раймондо. Завершимо цю розмову завтра вранці.

- Але мені нічим нагодувати вас сьогодні, і мені заборонено...

- Я поїм біля шлюзу.

Так він і зробив. Біля шлюзів зазвичай є маленькі бакалійні крамнички для річковиків, які служать їм і корчмами. Того дня у б'єфі саме пришвартувалося багато катерів, тож жінки, оточені малюками, закупували провізію в крамничці, в той час як чоловіки з великою швидкістю випивали тут скляночку.

Усі ці річковики працювали на Аморелів і Кампуа.

- Прошу дати мені пів кварта білого вина, ковбаси і півфунта хліба, - замовив він.

Ця крамничка не була рестораном. Він вмовився на краю стола і почав дивитися на воду, що вирувала біля підйомного затвора шлюзу. У давні часи міцні коні повільно тягнули баржі вздовж берега, а маленька босонога дівчинка йшла прибережною дорогою і поганяла їх кінчиком довгої лозини.

Кінна тяга ще й тепер іноді зустрічається на деяких каналах, але Аморель і Кампуа з їхніми димлячими буксирами і моторними баржами вигнали її з верхів'я Сени.

Ковбаса виявилася смачною, вино - легким, трохи квасковатим на смак. У крамничці пахло корицею і гасом. Ворота шлюзу відчинилися, і буксир, що вів за собою баржі, як курка курчат, просувався до верхнього шлюзу. Доглядач шлюзу, звільнившись, прийшов випити скляночку за столом Меґре.

- А я думав, що ви сьогодні ввечері від'їжджаєте.

- Хто вам це сказав?

Доглядач трохи зніяковів.

- Ну, знаєте, якщо вірити всьому, що говорять!...

Малік захищався. Він не марнував часу. Невже він сам встиг вже спуститися до шлюзу?

Здаля, крізь зелень парків, просвічували дахи гордовитих будинків Аморелів і Кампуа - будинок старої Бернадетти Аморель і її зятя, за ним - вілла Ернеста Маліка, що виділялася серед усіх бундючними розкошами і, нарешті, посеред пагорба - особняк Кампуа, який швидше нагадував житло селянина, аніж домівку солідного буржуа, втім, дуже добротний, зі стінами,

пофарбованими в рожевий колір. На іншому березі височіла стара, запущена дворянська садиба Ґру, який вважав за краще заставляти свої землі, ніж бачити, як його ліси перетворюються на кар'єри.

До речі, сам пан Ґру виявився неподалік. На сонці вино було його лису голову і полотняний костюм кольору хакі. Старий сидів з вудкою в зеленому човні, прив'язаному між двома жердинами.

Повітря було нерухомим, вода - мов дзеркало.

- Прошу сказати, - звернувся Меґре до доглядача, - адже ви повинні розумітися на таких речах. Чи буде світитиме місяць сьогодні ввечері?

- Дивлячись в який час. Він зійде близько півночі над лісом, що видніється вгору за течією. Місяць зараз є в своїй першій чверті.

Загалом, Меґре був досить задоволений собою, та все ж невиразна тривога, яка оселилася в його грудях, не зникала, а, навпаки, наростала в міру того, як минав час.

Певна ностальгія також не зникала. Він провів цілу годину на набережній Орфевр з добре знайомими людьми, які за старою звичкою продовжували кликати його шефом... І все ж...

Про що вони розмовляли після його відходу? Авжеж, про те, що йому бракує колишньої роботи! Що він зовсім не такий вже щасливий у селі, як запевняв усіх і кожного! Недаремно він вхопився за першу нагоду, яка випала, щоб знову відчувти колишні емоції!

Одним словом, аматор! Так, він грав роль аматора!

- Ще по скляночці білого?

Доглядач шлюзу не відмовлявся. Після кожного ковтка він звичним рухом витирав рот рукавом.

- А що, молодий Малік, Жорж-Анрі, часто рибалить з вашим сином?

- Так, добродію.

- Він любить рибалити, адже так?

- Так, він любить річку, любить ліс, тварин.

- Бравий хлопець!

- Так, бравий хлопець! І зовсім не пихатий. Якби ви побачили їх удвох з панночкою!... Вони часто сходили вниз річкою своїм човном. Я навіть пропонував їм відкрити шлюз, хоча зазвичай для невеликих човнів це не робиться. Але вони завжди відмовлялися, вважаючи за краще переносити човна. А поверталися вони зазвичай з настанням ночі...

З настанням ночі або, вірніше, коли вже ніч настане, Меґре належало виконати неприємне завдання. Його треба виконати, а там буде видно, чи він ще на щось здатний, а чи помилявся, перетворившись на старого дурня, який заслуговував лише на повернення додому.

Він розраховувався і повільно пішов уздовж берега, курячи люльку. Чекати йому довелося довго. Здавалося, цього вечора сонце і не думало заходити!... Злегка затягнена брижами річка повільно і ледь чутно котила свої води, а мошва, що вилася над нею, прирікала себе на погибель, опускаючись до самої води, де нею негайно вечеряли риби.

Нікого не було видно - ні братів Маліків, ні їхніх слуг. Того вечора все немов завмерло. Близько десятої години, покинувши заїзд «Ангел», де було освітлено тільки вікна в кімнаті Жанни і в кухні - там ще поралася Раймонда, - Меґре, як і напередодні, попрямував у бік станції.

Скляночки білого вина, поза сумнівом, зробили свою дію: колійового сторожа цього разу не виявилось на його посту на порозі будинку. Меґре зміг прослизнути непоміченим і проминути склад з баластом.

За кущами ліщини, приблизно на тому ж місці, де він ховався напередодні, він застав Міміля на своєму посту. Міміль стояв безтурботно, розставивши ноги, зі згаслою цигаркою в роті, немов би вийшов прогулятися на свіжому повітрі.

- Він ще не з'являвся?

- Ні.

Тож вони мовчки чекали. Час від часу пошепки перекидалися кількома словами. Як і напередодні, вікно в кімнаті Бернадетти Аморель було

відчиненим, і часом в тьмяному світлі можна було розгледіти старшу пані, що ходила назад і вперед кімнатою.

Близько пів на одинадцятую в парку Маліків з'явилася чоловіча постать, і все відбулося точнісінько так, як і минулої ночі. До людини з пакетом у руках підбігли собаки і провели його до дверей верхньої псарні. Увійшовши до приміщення, він залишався там значно довше, ніж напередодні, а потім нарешті повернувся в будинок, де відразу засвітилося вікно на другому поверсі. Вікно на хвилинку відчинили, а потім зачинили віконниці.

Перш ніж вкластися спати, собаки деякий час блукали парком і нюхали повітря біля муру, відчуваючи, безперечно, присутність двох людей.

- Чи не пора починати, шефе? - прошепотів Міміль.

Один з догів вищирився, готовий вже загарчати, але людина з Луна-Парку встигла кинути йому якийсь предмет, що м'яко вдарився об землю.

- Аби лише вони не виявилися навченими за всіма правилами, - пробурмотів Міміль. - Втім, цього боятися не слід. Обивателі не вміють муштрувати собак, а якщо їм навіть потрапляє до рук добре навчена тварина, вони швидко її псують.

Він мав рацію. Обидва собаки вже кружляли навколо кинутого їм предмета, з цікавістю обнюхуючи його. Заклопотаний Меґре навіть не зауважив, як згасла його люлька. Нарешті один з псів, заволодівши шматком м'яса, почав роздирати його зубами, тоді як інший, ревнуючи, загрозово загарчав.

- На всіх стане, - посміхнувся Міміль, кидаючи другий шматок. - Не сваріться, мої ягнятка!

Це тривало заледве п'ять хвилин. Невдовзі білі тварини, що мляво блукали довкола, закружляли на місці і нарешті, знесилівши, впали на бік. В цю мить Меґре стало ніяково.

- Зроблено, шефе! Діяти далі?

Варто було ще трохи почекати, дочекатися, коли цілком стемніє і згаснуть усі вогні. Але Мімілю не терпілося.

- Зараз зійде місяць, і тоді буде запізно.

Міміль вже розмотав мотузку і встиг навіть прив'язати її до стовбура молодого ясена край дороги, зовсім близько від муру.

- Почекайте, я спущуся першим!

Мур був трохи вищим за три метри, але гладким, без жодного виступу.

- Якщо тільки в цьому клятому саду не знайдеться драбини, вилізти тут буде нелегко. Та ось, дивіться! На доріжці стоїть тачка. Ми її притулимо до муру і вже тоді зможемо підійнятися.

Міміль був жвавим і веселим, немов знову опинився в рідній стихії.

- Якби мені сказали, що я коли-небудь займатимуся такими трюками з вами...

Він підійшов до старої псарні чи то до старої стайні, одноповерхової цегляної будівлі з цементованим подвір'ям, обгородженим ґратами.

- Ліхтаря не знадобиться, - прошепотів Міміль, намацавши замок.

Двері було відчинено, і в ніс ударив запах затхлої соломи.

- Зачиніть двері! А знаєте, виглядає, що там нікого немає.

Меґре засвітив електричний ліхтарик, але вони нічого не побачили, окрім старого стаєнного валька, позеленілої збруї на гаку, батога, що валявся на землі, та ще купи гнилої соломи, перемішаної з сіном і порохами.

- Це внизу, - сказав Меґре. - Тут має бути ляда або які-небудь дверцята.

Варто було їм розгорнути соломку, і вони справді виявили важку ляду, обковану залізом. Ляду було зачинено лише на засув, і в Меґре стиснулося серце, коли він повільно відімкнув його.

- Чого ви чекаєте? - прошепотів Міміль.

Нічого. Вже багато років Меґре не відчував такого хвилювання.

- Може, мені відчинити?

Ні. Він сам підніс ляду. У льоху не чути було ніякого шуму, та однак у той же час вони мали враження, що там є хтось живий.

Електричний ліхтарик несподівано освітив чорний простір під ними, білясті промені ковзнулися чиймсь обличчям, постаттю, яка підстрибнула.

- Зберігайте спокій! - промовив Меґре впівголоса.

Він намагався спрямувати свій ліхтарик на постать, що перебігала, як загнане звірятко, від стіни до стіни. Він машинально повторював:

- Я ваш друг.

Міміль запропонував:

- Мені спускатися?

Пролунав тихий голос:

- Щоб ніхто не смів до мене доторкнутися!

- Та ні ж! Та ні ж! Ніхто вас не зачепить.

Меґре говорив, говорив, немов у сні, або, швидше навіть, як тоді, коли треба заспокоїти дитину, яку мучать кошмари. І вся ця сцена була справді схожою на кошмар.

- Зберігайте спокій! Почекайте, доки ми вас випустимо звідти.

- А якщо я не хочу виходити надвір?

Гарячковий, пронизливий голос хлопчика, якого мучать галюцинації.

- То я спускаюся? - повторив Міміль, кваплячись довести справу до кінця.

- Послухайте, Жорже-Анрі! Я ваш друг. Мені все відомо.

І ці слова виявилися ключиком з чарівної казки.

Занепокоєння миттю припинилося. Декілька секунд минули в мовчанні, потім змінений голос недовірливо запитав:

- Що ж ви знаєте?

- Спочатку потрібно вийти звідси надвір, хлопче. Присягаюся, ви не маєте чого боятися.

- Де мій батько? Що ви з ним зробили?

- Ваш батько в себе в кімнаті, в своєму ліжку, безперечно.

- Це неправда!

Голос хлопця був сповнений гіркості. Його дурили. Він був майже впевненим, що його і зараз обдурюють, як обдурювали завжди. Його голос зраджував цю нав'язливу думку, і Меґре вже почав втрачати терпіння.

- Ваша бабуся мені все розповіла.

- Це неправда!

- Це вона розшукала мене і вона...

І тут хлопчина майже закричав:

- Вона нічого не знає! Тільки я!...

- Тихо! Довіртеся мені, Жорже-Анрі. Підемо, Коли ви звідси вийдете, ми зможемо побалакати спокійно.

Чи вдасться його переконати? Якщо ні, йому доведеться спуститися вниз, діяти паскудно, застосувати фізичну силу, доводити до безпорадності, і, можливо, що хлопець почне відбиватися, дряпатися, кусатися, як нажаханий молодий звір.

- Мені спускатися? - повторив Міміль, вже не такий спокійний, як раніше, бо час від часу він з острахом обертвся до дверей.

- Послухайте, Жорже-Анрі. Я з поліції.

- Це не стосується поліції! Я ненавиджу поліцію! Я ненавиджу поліцію!

Він зненацька запнувся. Йому блиснула якась ідея, і він заговорив вже іншим тоном:

- До речі, якщо б ви справді були поліції, то ви б...

Він заволав:

- Залиште мене! Залиште мене в спокої! Ідіть звідси геть! Ви брешете! Ви самі чудово знаєте, що ви брешете! Ідіть і скажіть моєму батькові...

У цю хвилину двері нечутно відчинилися, і чийсь голос виразно промовив:

- Перепрошую, що завадив вам, панове...

Ліхтарик Меґре освітив постать Ернеста Маліка, який стояв вельми спокійний, тримаючи великий револьвер у руках.

- Я думаю, мій бідолашний Жюлю, що маю право вбити тебе, так само як і твого спільника.

Чутно було, як там, внизу, у хлопчини клацали зуби.

Не виявивши ані найменшого здивування, Меґре повільно обернувся до прибульця, вдаючи, що не зауважує спрямованого на нього револьвера.

- Витягни звідти хлопчину! - звернувся він найбуденнішим голосом людини, яка намагалася щось зробити і, не зумівши, вирішила в свою чергу попросити допомоги іншого.

- Послухай, Меґре... - почав Малік.

- Не зараз... Не тут... Трохи згодом я вислухаю все, що ти захочеш сказати.

- Тепер ти вже розумієш, що потрапив у халепу?

- Кажу тобі, займися хлопцем. Все ще не можеш зважитися? Мімілю, спускайся в яму!

Тільки тоді Ернест Малік сухо промовив:

- Можеш вилазити, Жорже-Анрі.

Хлопець і не поворухнувся.

- Чуєш, що тобі кажуть? Вилазь! Тебе вже вдосталь покарано.

Меґре здригнувся. Так ось воно що! Ось в чому спробують його переконати. Що тут йдеться лише про покарання...

- Ти не занадто спритний, Маліку!

І, нахилившись вниз, сказав лагідним, спокійним голосом:

- Виходьте, Жорже-Анрі. І нікого не бійтеся. Ні вашого батька, ані будь-кого іншого.

Міміль простягнув руку і допоміг юнакові вибратися нагору. Жорж-Анрі зіщулився, уникаючи дивитися на батька і вичікуючи моменту, щоб кинутися навікача.

Меґре це передбачив. Він передбачив все, і несподівану появу Маліка теж. Передбачив до такої міри, що навіть дав на цей випадок відповідні інструкції Мімілю, якому залишалося їх тільки виконати.

Всім чотирьом більше нічого було робити в старій псарні, і Меґре першим попрямував до дверей, не звертаючи уваги на Маліка, що загородив йому прохід.

- Нам було би краще зайти в будинок для розмови, - буркнув він.

- А тобі ще хочеться розмовляти?

Комісар знизав плечима. Проходячи повз Міміля, він встиг кинути на нього погляд, що означав: «Увага, маневри!».

Тому що вони були дуже складними, єдиний хибний рух міг наразити все на небезпеку. Вони вийшли один за одним, і Жорж-Анрі вийшов останнім, вислизнувши чимшвидше назовні і намагаючись не наблизитися до свого батька. Учотирьох вони крокували алеєю, і тут Малік почав виявляти певне занепокоєння. Ніч була дуже темною, місяць ще не зійшов. Меґре погасив свій електричний ліхтарик.

Їм залишалось пройти ще заледве сто метрів. Чого вичікував хлопчина? Невже комісар помилився?

Тепер ніхто не наважувався заговорити, бо ніхто не хотів брати на себе відповідальність за те, що мало статися.

Ще шістдесят метрів. Через хвилину вже буде пізно, і Меґре хотілося підштовхнути ліктем Жоржа-Анрі, щоб повернути хлопця до дійсності.

Двадцять метрів... Десять метрів... Потрібно було упокоритися. Але що вони робитимуть учотирьох у одній з кімнат будинку, білий фасад якого вже почав виднітися в мороці?

П'ять метрів! Надто пізно! Але ні, Жорж-Анрі виявився далекогляднішим, аніж сам Меґре, бо передбачив, що біля самого будинку батьку доведеться вийти вперед, щоб відімкнути двері.

Так воно і сталося. Не встиг Малік вставити ключа в замок, як хлопчак стрибнув вбік, і через хвилину в паркових хащах почувся шелест трави і шурхотіння гілок. Міміль не провалив маневрів і негайно помчав за ним.

Малік упустив не більше секунди, але ця секунда виявилася вирішальною. Його рефлексивним рухом було навести свого револьвера на вислизаючу

постать циркача, але не встиг він спустити курок, як Меґре вдарив його кулаком у передпліччя, і зброя впала на землю.

- То ж бо й воно! - із задоволенням промовив комісар.

Він не нагинався за зброєю, а лише відкинув її ногою на середину алеї. З свого боку, щось подібне до людської гідності стримало Ернеста Маліка від підбирання кинутого револьвера. Та й навіщо?

У двобої, що відбувався між ними двома, револьвер жодного значення не мав.

Для Меґре настала зворушлива хвилина. Саме тому, що він усе це передбачив. Довкола стояла темрява і така тиша, що вдалині було чути кроки тих двох - і втікача, і переслідувача. Малік і комісар прислухалися. Неважко було зрозуміти, що Міміль не відстає від хлопця.

Вони вже пройшли в сусідній парк, пробігли його і звідти, безперечно. вийшли на дорогу, що вела вздовж Сени.

- То ж бо й воно! - повторив Меґре, коли звуки кроків стали тихішими і нарешті завмерли. - Чи не зайти нам до будинку?

Малік повернув ключа, якого щойно вставив у замок, і пропустив комісара. Потім запалив світло, і вони побачили, що на майданчику гвинтових сходів стоїть пані Малік у білому пеньюарі.

Вона дивилася на них великими здивованими очима і навіть не знайшла що сказати, коли її чоловік роздратовано кинув:

- Йди спати!

* * *

Вони вдвох опинилися у кабінеті Маліка, і Меґре, не сідаючи, почав набивати люльку, задоволено поглядаючи на свого супротивника. А Малік чимчикував вздовж і впоперек кімнати, заклавши руки за спину.

- Ти не маєш наміру подати скаргу? - лагідно запитав Меґре. – Такої нагоди може ніколи більше не випасти. Обидвох твоїх собак отруєно. Наявне вторгнення і злом. Ти навіть можеш стверджувати, що була спроба викрадення... Та в додаток ще й вночі... Це вже пахне примусовими роботами.

Ну ж бо, Маліку, дій!... Телефон тут. Варто тобі лише простягнути руку, подзвонити в жандармерію Корбейля, і вони будуть вимушені заарештувати мене...

- Так чому ж ти зволікаєш?... Що заважає тобі вчинити так, як тобі хочеться?...

Тепер комісар, не соромлячись, звертався до Маліка на «ти», але це зовсім не скидалося на панібратство колишнього товариша у навчанні, як це було при зверненні Маліка до Меґре при першій зустрічі. Просто тепер комісар розглядав Маліка як свого звичайного клієнта, з яким зіткнувся мимоволі.

- Отже, тобі неприємно, щоб усі дізналися про те, що ти тримав сина запертим у льоху? Але, по-перше, це право батька. Право карати. Скільки разів у дитинстві батьки погрожували замкнути мене в льоху.

- Може, ти замовкнеш?

Малік стояв перед Меґре і пильно дивився на нього, намагаючись в погляді комісара прочитати, що ховається за його словами.

- Що ж ти, власне кажучи, знаєш?

- Ось нарешті запитання, якого я чекав.

- Так що ж ти знаєш? - нетерпляче повторив Малік.

- А ти боїшся, що я дізнаюся? Цікаво, чого ж ти боїшся?

- Адже я тебе вже просив одного разу: не пхайся в мої справи.

- І я відмовився.

- Так ось, повторюю тобі це вдруге, і востаннє...

Але Меґре вже похитав головою.

- Не можу... Тепер, як бачиш, це неможливо...

- Але ж ти нічого не знаєш.

- Тоді чого тобі боятися?

- І нічого не довідаєшся...

- Отже, я взагалі тобі не заважаю.

- Щодо хлопчиська, то він нічого не скаже. Як я розумію, ти розраховуєш на нього.

- І це все, що ти хотів сказати, Маліку?

- Прошу тебе: подумай! Щойно я міг тебе вбити і вже жалкую, що не зробив цього.

- Можливо, ти і справді марно цього не зробив. Але через декілька хвилин, коли я звідси вийду, ти ще матимеш нагоду вистрілити мені в спину. Щоправда, хлопчина тепер уже далеко, і він не один. Тож телефонувати ти не збираєшся? Не хочеш скаржитися? Не хочеш звертатися в поліцію? Отже, ти це твердо вирішив?

Він попрямував до дверей.

- На добраніч, Маліку!

Але перед тим, як вийти до передпокою, він зненацька передумав, повернувся і промовив з обважнілим обличчям, кинувши на Маліка важкий погляд:

- Бачиш, я відчуваю, що відкрию таку мерзоту, такий бруд, що навіть трохи вагаюся, чи продовжувати далі це розслідування.

Потім, не повертаючись, вийшов, грюкнув дверима і попрямував просто до воріт. Вони виявилися замкнутими. Ситуація ставала комічною: він незаконно перебував у приватному володінні, але всім до нього було байдуже.

У кабінеті Маліка як і раніше горіло світло, але той і не думав проводити свого супротивника до воріт.

Видертися на мур? Самому? Меґре не покладався на свою спритність. Шукати стежку, що веде в парк Аморелів, де, можливо, не замикають браму на ніч?

Він низав плечима, підійшов до будиночку садівника і тихенько постукав.

- Хто там? - почувся сонний голос зсередини.

- Друг пана Маліка. Прошу вас відчинити хвіртку.

Він чув, як старий слуга натягував штани і шукав свої сабо. Потім двері прочинилися.

- Як ви опинилися в парку? Де собаки?

- Гадаю, вони сплять, - буркнув Меґре, - якщо тільки не мертві...

- А де пан Малік?

- У себе в кабінеті.

- Але ж він має ключ від брами.

- Можливо. Але він такий заклопотаний, що й не згадав про це.

Садівник, буркочучи, пішов наперед, іноді обертаючись, щоб зиркнути неспокійним поглядом на нічного відвідувача. Коли Меґре прискорював крок, старий здригався, немов боячись отримати удар у спину.

- Дякую, шановний!

Він спокійно добрався до заїзду «Ангел». Йому довелося кидати камінчики у вікно Раймонди, щоб розбудити її і попросити відімкнути двері.

- Скільки годин? А я думала, ви сюди вже не повернетесь. Мені здалося зараз, що хтось біг стежкою. То це були не ви?

Він сам налив собі вина і пішов спати. О восьмій ранку, щойно поголений, з валізою в руці, він сів на паризький потяг. О пів на десяту, випивши в маленькому барі кави з рогаликами, він дійшов до набережної Орфевр.

Люкас був на ранковій нараді в кабінеті начальника. Меґре вмовився на своєму колишньому місці біля відчиненого вікна. Сеною саме пропливав буксир фірми «Аморель і Кампуа», повідомивши двома пронизливими гудками про те, що він входить під міст Сіте.

О десятій годині в кабінеті з'явився Люкас з паперами і поклав їх на край письмового столу.

- Ви тут, шефе? А я-ж бо думав, що ви знову в Орсені.

- Сьогодні вранці до мене ніхто не телефонував?

- Ні. А ви чекаєте дзвінка?

- Слід було б попередити телефоністку. Нехай мене відразу ж з'єднає або, якщо мене не буде, нехай сама прийме повідомлення.

Він і знаку не подавав, що нервує, але набивав люльку за люлькою з надзвичайною швидкістю.

- Не звертай на мене уваги і займайся своїми справами.

- Сьогодні вранці нічого захоплюючого. Когось штрикнули ножом на вулиці Делямбр.

Звичайні дрібні справи. Це йому так знайомо. Він зняв піджака, як робив це колись, коли він вічував себе тут як вдома. Він заходив до кімнат, вітався за руку, слухав уривки з допитів або телефонні розмови.

- Не відволікайтеся, хлопці!

О пів на дванадцяту він вийшов разом з Торрансом, щоб пропустити скляночку вина.

- Послухай, я хотів би, щоб ти викопав для мене одну інформацію. Йдеться все про того ж Ернеста Маліка. Мені треба з'ясувати, чи він гравець. Чи, можливо, грав колиць замолоду. Добре б знайти кого-небудь, хто знав його років так двадцять - двадцять п'ять тому.

- Я знайду, шефе!

За чверть дванадцята. Йому ніхто не телефонував. Плечі Меґре ще більше згорбилися, хода стала невпевненою.

- Здається, я пошився в дурні!... - кинув він Люкасові, який займався поточними справами.

Щоразу, коли в кабінеті дзвінок телефону лунав в кабінеті, Меґре сам знімав слухавку. Нарешті, за декілька хвилин перед дванадцятою, хтось вимовив його ім'я.

- Меґре слухає... Де ти знаходишся?... Де він?...

- В Іврі, шефе. Я дуже поспішаю. Боюся, як би він не скористався цим моментом... Не знаю, як називається вулиця. Ніколи було глянути. Маленький готель. Чотириповерховий будинок. Перший поверх пофарбовано в темно-коричневий колір. Називається «Моя Бургундія». Саме навпроти газової фабрики.

- Що він робить?

- Не знаю. Думаю, що спить. Ну, я помчав, так буде спокійніше.

Меґре підійшов до плану Парижу і паризьких передмість, що висів на стіні.

- Ти знаєш газову фабрику в Іврі, Люкасе?

- Мені здається, ось тут, трохи далі за вокзалом.

Через декілька хвилин, вмостившись в таксі з відкидним верхом, Меґре їхав у напрямі до задимлених труб Івру. Довелося трохи покружляти вулицями навколо газової фабрики, перш ніж він виявив непоказний готель, перший поверх якого було пофарбовано в темно-коричневий колір.

- Вас почекає? - запитав шофер.

- Думаю, що так буде краще.

Меґре увійшов до ресторану, де робітники, майже самі іноземці, сиділи за мармуровими столиками. У ніс ударив різкий запах рагу і великої кількості червоного вина. Оглядна офіціантка в чорній сукні і білому фартуху пробиралася між столиків з тацею в руках, уставленою неймовірною кількістю мисочок з товстого сіруватого фаянсу.

- Ви шукаєте чоловіка, який щойно приходив сюди телефонувати?... Він сказав, щоб ви підійнялися на четвертий поверх. Можете пройти тут.

Вузький коридор з написами, надряпаними на стінах. Темні сходи, освітлені тільки слуховим вікном на третьому поверсі. Підійнявшись на четвертий поверх, Меґре зауважив ноги, пару гомілок.

Це був Міміль, який сидів на верхній сходинці з незапаленою цигаркою в роті.

- Спочатку дайте мені вогника, шефе. Я навіть не мав часу попросити внизу сірника, коли я ходив телефонувати. Я не курих з вчорашнього вечора.

У його ясних зіницях блимав вогник, веселий і лукавий одночасно.

- Хочете, я посунуся і дам вам трохи місця?

- Де він?

У коридорі виднілося четверо дверей, пофарбованих у такий же похмурий коричневий колір, як і вітрина на першому поверсі. На них значилися незграбно намальовані номери: 21, 22, 23, 24.

- Він у двадцять першому, а я в двадцять другому. Оце кумедія! Немов навмисно! Двадцять другий. Це означає, як би точніше сказати... «Увага! Поліцай»!

Він жадібно втягнув ротом дим, встав, потягнувся.

- Якщо хочете, зайдіть в мою діру... Тільки попереджаю: там сморід і до стелі можна рукою досягнути. Поки був один, я вважав за краще загороджувати прохід, ви розумієте?

- Як же ти зумів зателефонувати?

- В тому то й річ... З самого ранку чекав слухної нагоди. Адже ми тут вже досить давно. З шостої ранку.

Він відчинив двері 22-го номера, і Меґре побачив залізне ліжко, пофарбоване в чорний колір, покрите грубою червонястою ковдрою, стілець з солом'яним сидінням і мідницю без глека на круглому столику. Кімнати четвертого поверху були мансардою, тож в середині кімнати доводилося схиляти голову.

- Не лишаймося тут, бо хлопчина верткий, мов вугор. Уже вранці двічі намагався втекти. Я подумав навіть, чи не спробує він утекти дахами, але потім переконався, що це неможливо.

Навпроти газова фабрика з чорними від вугілля дворами. Обличчя в Міміля було брудним, як у тих, хто не спав вночі і вранці не вмивався.

- На сходах легше дихати і не менше смердить. Вам не здається, що тут віддає якоюсь гнилизною? Немов запах від старих бинтів.

Жорж-Анрі спав або прикидався, що спить, бо притуливши вухо до дверей, вони не вловили в його кімнаті ніякого шуму. Двоє людей стояли на сходах; Міміль, звітуючи перед Меґре, курив цигарку за цигаркою, надолужуючи прогаяне.

- Спочатку розповім, як мені вдалося вам зателефонувати. Я не хотів, як кажуть у вас, залишати пост. Але, з іншого боку, як ми з вами домовилися, що повинен був повідомити, де ми знаходимося. Близько дев'ятої години з двадцять четвертого номера вийшла жінка. Я хотів попросити її подзвонити або віднести вам записку на набережну Орфевр. Але вирішив, що тут, мабуть, не варто згадувати про поліцію: мене могли би звідси витурити. «Краще

почекай іншого випадку, Мімілю, - сказав я собі. - Зараз не час знімати гармидер».

Коли з двадцять третього номера вийшов якийсь тип, я відразу ж зрозумів, що він поляк. А з поляком я завжди домовлюся, адже я досить добре розмовляю їхньою мовою.

Я заговорив до нього, а він дуже зрадив, почувши хоч і калічену, та все ж свою рідну мову.

Тут я почав йому заливати, вигадав якусь неймовірну історію. Коротше кажучи, він погодився постояти тут декілька хвилин, поки я спущуся і зателефоную.

- Ти впевнений, що хлопчисько і зараз там?

Міміль кинув на комісара лукавий погляд і вийняв з кишені плоскогубці, якими затиснув кінчик ключа, що стирчав із замкової шпарини двадцять першого номера, хоча той був вставлений зсередини кімнати.

Він зробив Меґре знак, щоб той тихенько підійшов до дверей, зовсім нечутно повернув ключа і трохи прочинив їх.

Комісар схилив голову, і в кімнаті з відчиненим вікном, такій же, як і сусідня, побачив юнака, який лежав одягненим навкоси ліжка.

Сумнівів бути не могло - він спав. Спав, як ще сплять в його віці: спокійно, з напіввідкритим ротом, і в обличчі його було щось дитяче. Він навіть не зняв черевики, і одна його нога звисала з ліжка.

Меґре так само обережно зачинив двері.

- Тепер я розповім вам, як все сталося. Ви дали мені чудову ідею: захопити з собою велосипеда. Ще чудовішим стало те, що я сховав його біля переїзду.

Ви пам'ятаєте, як він помчав? Справжній крілик! Він кружляв парком і пробирався крізь хащі, намагаючись збити мене зі сліду.

Була мить, коли ми, один за одним, перелізли через живопліт, і я втратив його з поля зору. За звуком кроків я визначив, що він прямує до будинку. Це

навіть не будинок, а щось схоже на повітку. Незабаром він вийшов звідти з велосипедом.

- Це не повітка, а будинок його бабусі, - уточнив Меґре. - Мабуть, велосипед був жіночим, його двоюрідної сестри Моніти.

- А й справді, велосипед був жіночим. Він застрибнув на нього, але доріжками парку швидко не поїдеш, тож я від нього не відставав. Заговорити до нього я не наважувався, оскільки не знав, що діється з вами.

- Малік хотів у тебе стріляти.

- Так я і думав. Дивно, але я мав таке передчуття. Настільки, що в якусь мить я навіть спинився і пригнув голову, немов чекаючи пострілу. Коротше кажучи, ми знову блукали в темряві, і він тепер штовхав велосипед перед собою. Потім переніс його через іншу огорожу. Ми опинилися на доріжці, що спускається до Сени, але і там швидко не помчиш. Шосейною дорогою попри річку - справа інша. Там я від нього добряче відстав, втім надолужив прогаяне, коли почали підійматися до станції.

Він неначе трохи заспокоївся - звідки йому було знати, що трохи далі сховано мого велосипеда.

Бідолашний хлопчисько! Він крутив педалі щосили. Не сумнівався, що вислизне від мене, адже так?

Але не так: дорогою я застрибую на свого ровера, тисну щосили на педалі і саме в ту хвилину, коли він менш за все очікував, опиняюся з ним поруч і мчу, немов би нічого не сталося.

«Не бійся, малий!» - кажу я йому.

Я хотів його заспокоїти. Але він був як ненормальний. Гнав чимраз швидше, так що навіть почав захекуватися.

«Я ж тобі кажу - не бійся!... Ти адже знаєш комісара Меґре, чи не так? Він не бажає тобі зла. Навпаки!»

Час від часу він обертався до мене і оскаженіло кричав:

«Відчепіться від мене!»

Потім з риданнями в голосі вигукнув:

«Все одно я нічого не скажу!...»

Мені шкода його, повірте. І взагалі така справа зовсім не для мене. Не кажучи про те, що на якомусь спуску, не пам'ятаю вже де, на шосе, він занадто круто повернув і впав на асфальт, та так, що я буквально чув, як задзвеніло в його голові!

Я зліз з велосипеда. Хотів допомогти йому підвестися, але він вже знову в сідлі і просто кипить від люті.

«Зупинися, малий! Ти розіб'єшся. Ти ж нічим не ризикуєш, якщо ми з тобою хвилинку побалакаємо? Я ж тобі не ворог».

Я і не уявляв, що він там робить, нахилившись до керма: адже його рук я й бачив. Треба сказати, що місяць вже зійшов і було досить ясно.

Під'їжджаю ближче. Я майже порівнявся з ним, як незнацька він різко загальмував. Я швидко пригнувся. І не дарма! Цей маленький бандит нічого кращого не придумав, як кинути в мене гайковим ключем, якого витягнув з велосипедної торбинки. І цей ключ пролетів за волосину від моєї голови!

Тут хлопець ще більше налякався. Вирішив, що я розлючуся і йому мститиму. А я все говорив і говорив. Було б кумедно, якби я зміг переказати вам все, що говорив цієї ночі.

«Ти сам повинен зрозуміти, що тобі від мене не втекти. Я отримав інструкцію. Їдь куди хочеш, але знай, що я від тебе не відстану... Я повинен відзвітувати перед комісаром. Коли він сам буде тут, тоді моя справа буде маленькою».

На якомусь перехресті він, мабуть, збився з шляху. Ми проїхали бозна скільки сіл, віддалених від Парижа, зовсім білих під місяцем, і виїхали нарешті на дорогу до Орлеана. Уявляєте, скільки нам довелося об'їздити, коли ми були вже біля дороги на Фонтенбло?

Врешті-решт йому хоч не хоч довелося їхати повільніше, але розмовляти зі мною він і навіть не обертався в мій бік.

Потім почало світати, і ми опинилися в передмісті Парижа. Тут я знову засапався, коли він надумав кружляти всіма маленькими вуличками, які лише нам траплялися, намагаючись від мене відірватися .

Він втомився до смерті... Його обличчя цілком зблідло, повіки почервоніли і в сідлі він тримався, скоріш за все, за інерцією.

«Чи не краще тобі поспати, хлопче? - сказав я. - А то потрапиш у халепу».

І тоді він зі мною все ж заговорив. Мимоволі, не усвідомлюючи. Так, я думаю, він настільки видихнувся, що сам не розумів, що робить. Ви коли-небудь бачили, як спринтер добігає кінця кросу? Коли він уже перетне лінію фінішу, його доводиться підтримувати, а він дивиться на кінокамеру незрячими очима.

«Я не маю грошей», - сказав він.

«Це не біда. Я маю. Ми підемо, куди ти забажаєш, але тобі доконче треба відпочити».

Ми були в цьому районі. Я й не думав, що він так швидко мене послухається. Він сам побачив слово «Готель» над відчиненими дверима. Звідти саме виходили робітники.

Він зліз з велосипеда, ледве волочачи ноги, неначе вони задеревіли. Я хотів запропонувати йому зігритися чим-небудь, але не знав, чи погодиться він. До того ж бістро ще не відчинилося.

Знаєте, він адже гордий. Дивовижний хлопчина. Не знаю, що в нього на гадці, але він явно щось задумав. Вам ще доведеться з ним поморочитися.

Ми поставили велосипеди під сходи. Якщо їх не поцупили, вони і досі там.

Він підіймався сходами першим. Я за ним. Дійшовши до другого поверху, він не знав, що робити далі, бо нічого не було видно.

«Господарю!» - гукнув я.

До нас вийшов не господар, а господиня - здоровіша від будь-якого чоловіка і не занадто ґречна.

«Чого бажаєте»? - І вона озирнула нас підозрілим поглядом.

«Нам потрібно дві кімнати. Якщо можна, поруч».

Закінчилося тим, що вона дала нам двоє ключів: від двадцять першого номера і від двадцять другого. Ось і все, шефе. А тепер прошу посидіти тут хвилику, а я збігаю чого-небудь перекусити. З самого ранку я тільки і вдихаю кухонні запахи - ані крихти в роті ще не мав.

* * *

- Відчини мені двері його кімнати, - сказав Меґре Мімілю, коли той повернувся, пахнучи дешевим вином.

- Ви хочете розбудити хлопця? - запротестував Міміль, який вже вважав себе покровителем юнака. – Краще б дали б йому гарненько виспатися.

Меґре жестом заспокоїв його, безшумно, навшпиньки увійшов до кімнати і сперся ліктем на підвіконня слухового вікна. Печі газового заводу в цей час заповнювалися паливом. Полум'я, що виривалося з них, здавалося жовтим у променях сонця. Напівголі люди, що метушилися біля печей, як видно, обливалися потом, раз у раз витираючи обличчя чорними від сажі руками.

Очікування було довгим. У кожному разі комісар мав досить часу, щоб все обміркувати. Час від часу він позирав на свого молодого супутника, сон якого був неглибоким. Той почав обертатися, як це буває перед пробудженням, насупив брови і почав ворухити губами, немов хотів щось сказати. Інколи його чоло зморщувалося. Очевидно, йому снилося, що він говорить. Обличчя його спотворилося люттю, немов, зібравши всі сили, він з кимось запекло сперечався.

Потім обличчя Жоржа-Анрі викривила болісна гримаса: здавалося, він ось-ось заплаче. Спочатку він обернувся всім тілом, і продавлений матрац зарипів від його різких рухів. На ніс йому сіла муха. Він відігнав її мимовільним жестом. Повіки Жоржа-Анрі, пронизані сонячним сяйвом, здригнулися.

Нарешті він широко розплющив очі, спочатку здивовано втупився на стелю, потім на велику темну постать комісара, що стояв саме проти світла. І раптом відразу все згадав. Але, зусиллям волі притлумивши бажання схопитися на ноги, він продовжував лежати нерухомо; холодна рішучість

змалювалася на його обличчі, роблячи його схожим на сповнене жорстокістю обличчя його батька.

- Все одно я нічого не скажу, - виразно промовив він.

- А я і не прошу нічого казати, - заперечив Меґре трохи похмуро. - Втім, що би ви могли б мені сказати?

- Чому мене переслідують? Чого вам треба від мене в моїй кімнаті? Де мій батько?

- Залишився вдома.

- Ви впевнені?

Здавалося, він не наважувався навіть поворухнутися, немов щонайменший рух загрожував йому невідомою небезпекою. Він все ще лежав на спині, нервово напружившись, з широко розплющеними очима.

- Ви не маєте права мене переслідувати. Я вільна людина. Я не зробив нічого поганого.

- Отже, ви вважаєте за краще, щоб я відпровадив вас до батька?

Жах в його сірих очах.

- Якщо ви потрапите до рук поліції, вона це негайно зробить. Адже ви ще не дорослий. Ви ще дитина.

Жорж-Анрі рвучко підвівся з ліжка, вже не в силах тамувати відчай.

- Але я не хочу! Не хочу!... - закричав він. Меґре чув, як Міміль топчеться на сходовому майданчику. Напевно, він вважав комісара недолюдком.

- Я хочу, щоб мене залишили в спокої! Я хочу...

Комісар перехопив божевільний погляд юнака, спрямований на вікно мансарди, і зрозумів. Безперечно, якби він не стояв між вікном і Жоржем-Анрі, той був би здатним стрибнути в порожнечу.

- Як ваша кухня?... - повільно промовив Меґре.

- Хто вам сказав, що моя кухня?...

- Послухайте, Жорже-Анрі.

- Не хочу!...

- Вам доведеться мене вислухати. Я розумію ваше становище.

- Це неправда.

- Хочете, щоб я уточнив?

- Я вам забороняю, чуєте?

- Заспокойтеся!... Ви не можете повернутися до батька, та і не маєте жодного бажання.

- Я ніколи до нього не повернуся.

- З іншого боку, ви в такому стані, що можете втнути будь-яку дурницю.

- Це стосується лише мене.

- Ні, це стосується і інших осіб.

- Я не потрібний жодній людині.

- І все ж таки разі впродовж декількох днів ви будете під наглядом.

Юнак гірко усміхнувся.

- Це те, що я вирішив зробити, - закінчив Меґре, спокійно розкурюючи люльку. – Хоч-не-хоч... Це вже аж ніяк не залежатиме від вашого бажання.

- Куди ви хочете мене відправити?

Безперечно, він уже думав про можливість втечі.

- Ще не знаю. Запитання, звичайно делікатне, але в кожному разі ви не можете залишатися в цій халупі.

- Тут не гірше, ніж у ямі.

Ну що ж! Схоже, справа зрушилася з мертвої точки, раз він уже здатний говорити з іронією про свою власну долю.

- Для початку нам треба гарненько поспіяти. Ви ж голодні. Але якщо...

- Все одно я не їстиму.

«Боже мій, який він ще юний!»

- А ось я із задоволенням попоїм. Я голодний як вовк, - заявив Меґре.

Будьте розсудливі! Приятель, з яким ви познайомилися і який привіз вас сюди, набагато спритніший від мене. Він і надалі за вами стежитиме. Ви це розумієте, Жорже-Анрі? Добре б вам прийняти ванну, але тут немає такої можливості. Тож обмийте хоча б обличчя.

Той підкорився з набурмосеним виглядом. Меґре відчинив двері.

- Заходь, Мімілю! Сподіваюся, таксівка і надалі на нас чекає? Зараз ми всі втрьох поїдемо снідати до якогось спокійного ресторану. А можливо, удвох? Адже ти вже поснідав?

- Не хвилюйтеся, я можу почати знову.

Видно було, що Жорж-Анрі потрохи повертався до життя, тому що, спускаючись вниз, він хитро зауважив:

- А як же велосипеди?

- Ми повернемося або пошлемо кого-небудь за ними.

І, звертаючись до шофера, комісар додав:

- В пиварню «Дофін».

Було близько третьої години після полудня, коли вони сіли за стіл у прохолодному затінку пиварні, де перед ними поставили величну купу наїдків.

- Алло!... Це ти, пані Меґре?... Як?... Звідки я телефоную?...

Це нагадувало повернення часів, коли він, працюючи в кримінальній поліції, впродовж чотирьох-п'яти днів не мав можливості забігти додому, іноді навіть повідомити про себе і, нарешті, телефонував з найнесподіванішого місця.

- Я в Парижі. І ти мені дуже потрібна. Даю тобі півгодини на збирання. Так, я знаю... Це неможливо... Не важливо... Через півгодини ти сядеш у авто Жозефа... Чи, вірніше, Жозеф заїде за тобою. Що ти кажеш? Якщо автомобіль виявиться зайнятим?... Не хвилюйся, я йому вже телефонував. Він відвезе тебе в Обре, і рівно о шостій ти будеш на вокзалі Орсе. А через десять хвилин, насамкінець, таксівою доїдеш до майдану Вогезів.

Там була їхня стара паризька домівка, яку вони зберегли за собою. Не чекаючи приїзду дружини, Меґре привіз туди Жоржа-Анрі і Міміля. Вікна в кімнатах було завішено сірим папером, меблі закриті чохлами, а зверху ще й газетами, килими посипані інсектицидом.

- Треба трохи докласти рук, хлопці...

Не можна сказати, що Жорж-Анрі за сніданком зробився поступливішим. Проте, хоч хлопець і не промовив ні слова, продовжуючи кидати на Меґре люті погляди, попоїв він з великим апетитом.

- Я увесь час почуваю себе в'язнем, - зненацька заявив він, коли вони приїхали на квартиру Меґре, - і попереджаю вас, що за першої слушної нагоди втечу. Ви не маєте права тримати мене тут.

- Гаразд! А тим часом допоможи нам, будь ласка, прибрати.

І Жорж-Анрі разом з іншими взявся до роботи: складав газети, знімав з меблів чохлами, орудував пилососом. Коли все було закінчено, комісар налив арманьяку в чарки від гарного сервізу, з обачності не взятого в село. Саме в цей час і прибула пані Меґре.

- Це ти мені готуєш ванну? - зі здивуванням запитала вона, почувши плюскіт води в ванній.

- Ні, дорогенька. Ванну прийматиме цей юнак, цей чарівний парубок, який на певний час залишиться тут із тобою. Його кличуть Жорж-Анрі. Він обіцяв за першої слушної нагоди звідси втекти, але я розраховую, що Міміль, якого, до речі, я також повинен тобі представити, з твоєю допомогою завадить йому це зробити... Чи не здається вам, що ви вже переварили свій сніданок, Жорже-Анрі? Тоді йдіть до ванної кімнати.

- А ти йдеш?... Повернешся на обід?... Як завжди, не знаєш! А тут порожнісінько...

- Ти можеш піти на закупи, доки Міміль постереже хлопця.

Він сказав їй пошепки декілька слів, і вона, зненацька полагіднівши, з ніжністю подивилася на двері ванної кімнати.

- Гарзд, спробую. Скільки йому років? Сімнадцять?

Через півгодини Меґре вже повернувся в звичну йому атмосферу кримінальної поліції і поцікавився про Торранса.

- Він повернувся, шефе. Напевно, він у себе, а можливо, спустився випити кухню пива. Вам тут записка, я поклав її на ваш колишній стіл.

Йшлося про телефонограму, отриману близько третьої години:

«Будьте ласкаві передати комісарові Меґре, що минулого понеділка Бернадетта Аморель викликала свого нотаріуса, щоб скласти заповіт. Нотаріус, метр Балю, мабуть, мешкає в Парижі».

Дівчина на комутаторі не могла точно сказати, звідки телефонували. Вона тільки чула, як інша на лінії сказала:

- Алло! Корбейль! Даю Париж!

Телефонували, як видно, з Орсена або його околиць.

- Це був жіночий голос. Може, я і помиляюся, але мені здалося, що ця жінка не звикла телефонувати.

- Довідайтеся на пошті в Корбейлі, звідки телефонували, - попросив Меґре.

Він увійшов до кімнати Торранса, який був зайнятий складанням звіту.

- Я з'ясував все, що ви мене просили, шефе. Побував у дванадцяти ігорних клубах, але ім'я Ернеста Маліка відоме тільки в двох. Це «Осман» і «Спортінг». Час від часу він буває там і зараз, але набагато менш регулярно, ніж колись. Здається, він ніколи не був гравцем за столом баккара. Грає в покер і екарте³. Програє рідко. У «Спортінгу» мені пощастило познайомитися зі старим інспектором азартних ігор, який знає Маліка вже років з тридцять.

У той час, коли він ще студював, Малік був одним з наймайстерніших гравців у покер у Латинському кварталі. Старий інспектор, який служив тоді офіціантом у кафе «Джерело», запевняє, що той картами заробляв собі на життя.

Він мав звичку призначати для себе цифру і нізащо її не переступав. Вигравши певну суму, він холоднокровно припиняв гру, викликаючи цим незадоволення партнерів.

- Ти знаєш нотаріуса Балю?

- Вже чув це прізвище. Почекайте!

І він почав гортати щорічний довідник.

- Бабен... Бабер... Байлі... Балю... Знайшов! Набережна Вольтера, сімдесят п'ять. Та це ж навпроти!

Дивна річ, але ця історія з нотаріусом роздратувала екс-комісара. Він не любив, коли його збивали з пантелику, наводячи на новий слід, і він був готовий не надто сильно цим займатися.

На комутаторі йому сказали, що телефонували з телефонної kabіни Сен-Порт, за п'ять кілометрів від Орсена. Телефоністка з Сен-Порта повідомила, що розмову замовляла жінка віком двадцяти п'яти – тридцяти років. Більше вона нічого не знала.

- Я її не розгледіла. Час був гарячий, відправка пошти. Як?... Проста жінка... Так! Схоже, що служниця.

Можливо, Малік доручив зателефонувати комусь зі своїх слуг?

³ Баккара, покер, екарте – азартні карткові ігри.

Меґре вирушив до метра Балю. Контора нотаріуса була зачиненою, але той погодився його прийняти. Він виявився дуже старим, майже ровесником самої Бернадетти Аморель. Губи його пожовкли від нікотину, говорив він тихо, надтріснутим голосом, потім простягав своєму співрозмовникові черепахову слухавку.

- Аморель! Так, я добре чую. А як же, це моя стара приятелька. Я знаю її вже бозна скільки років. Відколи?... Постривайте!... Ще до виставки тисяча дев'ятисотого року її чоловік звернувся до мене за консультацією з приводу земельних ділянок. Цікава людина! Пам'ятаю, я, запитав, чи не був він спорідненим з женевськими Аморелями, старою протестантською сім'єю, яка...

Нотаріус підтвердив, що в понеділок минулого тижня їздив до Орсена. Справді, Бернадетта Аморель склала разом з ним новий заповіт. Про сам заповіт він, звичайно, нічого сказати не може. Він тут, в старомодному сейфі.

Чи існували інші заповіти до цього? Можливо, десять, або й більше. Так, у його приятельки була манія міняти заповіти, але ж це невинна манія, чи не так?

Чи говорилося в цьому новому документі про Моніту Малік? Він дуже шкодує, але нічого із цього приводу сказати не може. Професійна таємниця!

- Бернадетта досі чудово збереглася! Я впевнений, що і цей її заповіт не є останнім, тож я ще матиму задоволення її відвідати.

Отже, Моніта померла через добу після приїзду нотаріуса в Орсен. Чи не було зв'язку між цими двома фактами?

Чому ж, хай йому грець, його хочуть збити з пантелику, кидаючи цю історію під ноги Меґре?

Він йшов набережною, повертаючись до себе додому, щоб пообідати в товаристві дружини, Жоржа-Анрі і Міміля. З мосту Сіте він побачив буксир, що підіймався вгору Сеною з п'ятьма або шістьма баржами. Буксир фірми «Аморель і Кампуа». В ту ж хвилину повз нього проїхало велике жовте таксі

останнього випуску, майже цілком нове, і ці незначні деталі, безперечно, вплинули на його рішення.

Недовго міркуючи, він підніс руку. Таксі зупинилося біля тротуару.

- Чи вистачить вам бензину для далекої подорожі?

Можливо, він змінив би рішення, якби бак таксівки не був повним...

- Прямуйте на Фонтенбло... Після Корбейля я вас спрямую...

Пізній сніданок дозволив йому обійтися без обіду. Дорогою комісар зупинився біля тютюнової крамниці, купивши пачку тютюну і сірники.

Вечір був теплим, верх у таксі відкинутим. Комісар сів поряд з шофером - можливо, з наміром зав'язати розмову. Втім він майже не розтуляв рота.

- Тепер ліворуч.

- Ви їдете в Орсен?

- А вам знайомі ці місця?

- Колись доводилося відвозити пасажирів у «Ангел».

- А нам ще далі. Їдьте дорогою вздовж Сени. Ні, не ця вілла і не наступна.

Ще далі.

Треба було повернути праворуч, на доріжку, що вела до будинку Кампуа, невидимого зовні: його повністю приховував високий мур, в якому замість ґратчастої хвіртки були глухі ясно-зелені двері.

- Почекайте на мене.

- А я й не поспішаю. Щойно пообідав, коли ви мене зупинили.

Меґре смикнув за дзвінок і почув у саду приємне дзвоніння, схоже на звуки дзвоників у презбітерії⁴. З обох боків кам'яної брами стирчали дві старі тумби, а в одну зі ступок воріт було врізано вузькі двері.

- Щось ніхто не спішить на виклик, - зауважив шофер.

Було ще не пізно, ледве минула восьма година вечора. Меґре подзвонив знову і цього разу почув кроки, що наближалися по ріні. Стара служниця в синьому фартуху повернула важкий ключ у замку, злегка привідчинила маленькі двері і кинула підозрілий погляд на Меґре.

⁴ Презбітерія – вівтарна частина римо-католицької церкви

- Чого бажаєте?

Через прочинені дверцята виднівся недоглянутий сад, зарослий невибагливими квітами, а ще більше бур'янами, які наводили на думку про сад кюре.

- Я хотів би поговорити з паном Кампуа.

- Він поїхав...

Вона хотіла вже замкнути двері, але він виставив вперед ногу, щоб завадити їй.

- Чи не скажете, де я можу його знайти?

Звідки їй було знати, хто він такий, якщо навіть вона і бачила його, коли він нишпорив Орсеном?

- Зараз ви його не знайдете. Пан Кампуа вирушив подорожувати.

- Надовго?

- Принаймні на шість тижнів.

- Пробачте мою наполегливість, але йдеться про дуже серйозну справу.

Чи можу я принаймні йому написати?

- Пишіть, якщо вам це принесе задоволення, але сумніваюся, що він отримає ваші листи до свого повернення. Незабаром господар відпливе в Норвегію на борту «Полярної зірки».

Саме в цю мить Меґре почув у саду за будинком шум мотора, що його хтось намагався завести і який лише кашляв.

- Ви впевнені, що він вже поїхав?

- Якщо я вам кажу...

- А його онук?

- Він забрав Жана з собою.

Меґре не без зусиль відчинив двері - так міцно їх тримала кухарка.

- Що вам спало на думку? Ну і манери!

- Мені спало на думку, що пан Кампуа ще не встиг поїхати.

- Це його справа. Він нікого не бажає бачити.

- Та все ж мене він прийме.

- Забирайтеся геть, простацька порода!

Не звертаючи більше уваги на служницю, яка обережно зачинила за ним двері, комісар перетнув сад і побачив зовсім простий, свіжопофарбований в рожеве будинок між високими кущами троянд, які майже сягали зелених віконниць.

Він підвів голову і випадково побачив відчинене вікно, а в тому вікні людину, яка дивилася на нього з жахом.

Це був пан Кампуа, компаньйон покійного Амореля.

* * *

У просторому передпокої, наповненому свіжим ароматом стиглих фруктів, куди попровадила його стара служниця, стояли запаковані валізи.

- Якщо вже пан дозволив вам зайти... - буркнула вона.

І стара неохоче впустила його до вітальні, схожої швидше на приймальню. У кутку, біля вікна з напівзачиненими віконницями, притулилося одне з тих старовинних чорних бюро, які воскрешають в пам'яті давні торгові доми, зелені теки з документами, конторників з кашкетами на лобі, що сидять на високих стільцях з круглими шкіряними подушками.

- Вам доведеться зачекати. Тим гірше, що він пропустить свій пароплав.

Стіни були обліплені тьмяними шпалерами, і на цих шпалерах виділялися фотографії в чорних і позолочених рамках. Серед них був і традиційний весільний знімок: пан Кампуа, вже досить огрядний, з підстриженим бобриком волоссям, разом з жінкою з товстими губами і добрим, овечим виразом очей, яка притулила голову до його плеча.

Зразу ж праворуч висіла фотографія юнака віком близько двадцяти років, з довговидішим, аніж у батьків, обличчям і такими ж добрими очима. Не лише очі, але навіть його поза були сповнені покірності. Під цією рамкою висів жалібний бант.

Меґре підійшов було до піаніно, захарашеного фотографіями, але в цю мить двері відчинилися, і він побачив пана Кампуа, що стояв у одвірку. Зараз

він здавався Меґре меншим на зріст і старішим, аніж тоді, коли він бачив його вперше.

Співвласник фірми був вже вельми старим, незважаючи на широкі плечі і селянську кремезність.

- Я знаю, хто ви такий, - промовив він без вступу. - Я не смів відмовитися прийняти вас, але мені вам нічого сказати. Через кілька хвилин я вирушаю в далеку подорож.

- Де ви сідаєте на корабель, пане Кампуа?

- В Гаврі, який є відправною точкою подорожі.

- Отже, ви повинні поїхати паризьким потягом о десятій двадцять дві? Ви ще встигнете.

- Перепрошую, але я ще не закінчив збиратися. Крім того, я не встиг повечеряти. Повторюю: я зовсім не маю чого вам сказати.

Чого він боявся? Але те, що його опанував страх, відразу ж впадало у вічі. У чорному костюмі і чорній краватці, зав'язаній раз і назавжди, він зливався б з напівмороком кімнати, якщо б не білість сорочки. Кампуа залишив двері відчиненими, немовби даючи цим зрозуміти, що бесіда буде короткою, він також не запропонував відвідувачеві сісти.

- Чи доводилося вам подорожувати до цього?

- Це...

Чи збреше він зараз? Йому явно бракувало когось, хто підказав би відповідь. І все-таки властива йому порядність взяла гору. Ні, він не з тих, хто вміє брехати. Він признався.

- Це вперше.

- Вам уже виповнилося сімдесят п'ять?

- Сімдесят сім!

- Ну що ж, варто ризикнути!

Краще грати всім проти всього. Бідолашний чоловік не був спроможний довго захищатися і його переляканий погляд свідчив, що він заздалегідь визнав себе переможеним і, можливо, вже приготувався до цієї поразки.

- Я впевнений, пане Кампуа, що ще три дні тому ви і не здогадувалися про подорож. Я впевнений також, що вона вас трохи лякає. Фіорди Норвегії у вашому віці!...

Старий пробурмотів мов завчений урок:

- Я завжди мріяв побувати в Норвегії.

- Але ви не збиралися подорожувати саме тепер. Хтось вирішив це за вас, чи не так?

- Не розумію, що ви цим хочете сказати. Мій онук і я...

- Ваш онук, мабуть, так само здивований, як і ви. Не важливо, хто організував вам цю подорож. До речі, вам відомо, де були куплені квитки?

Він нічого не знав, про це свідчив його сторопілий погляд. Хтось продиктував йому його роль, і він намагався сумлінно грати її. Але трапляються ж і непередбачувані обставини - наприклад, несподіване вторгнення Меґре, і бідолаха був у повній розгубленості.

- Послухайте, пане комісарє, я повторюю: мені нічого вам сказати. Я знаходжуся в своєму домі. Я повинен зараз вирушати в подорож. Погодьтеся, що я маю повне право просити вас залишити мене в спокої.

- Я прийшов поговорити з вами про вашого сина.

Меґре передбачив реакцію співрозмовника. Старий Кампуа зняковів, зблід і кинув повний туги погляд на фотографію юнака.

- Я не маю чого вам сказати, - повторив він, учепившись за цю фразу, яка, як він сам вже розумів, зовсім нічого не означала.

Меґре прислухався, бо в коридорі почувся тихий шум. Кампуа теж почув щось і, підійшовши до дверей, сказав:

- Залиште нас, Ежені! Речі можна віднести в автомобіль. Я скоро прийду.

Цього разу він замкнув двері і за звичкою вмовстився на своє місце за письмовим столом, як робив це впродовж багатьох років. Меґре, не чекаючи запрошення, сів навпроти нього.

- Я багато розмірковував з приводу загибелі вашого сина, пане Кампуа.

- Навіщо вам знадобилося говорити зі мною про це?

- Ви самі повинні це зрозуміти. Минулого тижня за таких же приблизно обставин загинула дівчина, яку ви добре знали. Щойно я покинув юнака, який ледве не покінчив рахунків з життям, подібно до тих двох. Адже це з вашої вини, Кампуа, чи не так?

Він насилу запротестував:

- З моєї вини?

- Так, пане Кампуа! І ви також самі це знаєте. Звичайно, ви не захочете в цьому признатися, але в глибині душі...

- Ви не маєте права звинувачувати мене в таких жахливих речах! Усе життя я був чесною людиною.

Але комісар не дав йому часу на заперечення.

- Де Ернест Малік познайомився з вашим сином?

Старий провів рукою по чолі.

- Не знаю.

- Чи ви вже мешкали в Орсені?

- Ні, в той час у Парижі, на острові Сен-Луї. Ми займали велике помешкання над конторою, яка тоді була значно менш просторою, ніж тепер.

- Ваш син працював у цій конторі?

- Так. Незадовго до того він отримав диплом юриста.

- Чи в той час Аморелі вже мали віллу в Орсені?

- Так, вони приїхали туди першими. Бернадетта була жінкою дуже жвавою. Вона любила влаштовувати прийоми. Навколо неї завжди збиралася молодь. Недільними днями вона багатьох запрошувала до себе на віллу. Мій син теж бував там.

- Він був закоханий в старшу дочку Аморелів?

- Вони були зарученими.

- А панночка Лоранс кохала його?

- Не знаю. Гадаю, що так. Чому ви ставите мені такі запитання? Після стількох років...

Він марно намагався вибратися з безвиході, в яку його загнав комісар. Все глибші сутінки западали в кімнаті, де на співрозмовників мертвими очима дивилися люди з портретів. Старий машинально взяв пінкову люльку з довгою пипкою з вишневого дерева, але набивати її тютюном не став.

- Скільки років мала в той час панночка Лоранс?

- Я вже не пригадую. Треба порахувати. Почекайте...

І він заворушив губами, перебираючи дати, як перебирають чотки на вервиці. Його чоло зморщилося, очі блукали, немов він ще сподівався, що хтось з'явиться і звільнить його.

- Їй, здається, було сімнадцять.

- Отже, її молодша сестра, панночка Еме, не мала тоді і п'ятнадцяти?

- Мабуть, так. Не пам'ятаю.

- А коли ваш син познайомився з Ернестом Маліком, той, якщо не помиляюся, працював приватним секретарем у муніципального радника. Через цього радника він і познайомився з Аморелями. Малік був блискучим юнаком.

- Можливо.

- Він заприятелював з вашим сином, і під його впливом характер вашого сина змінився?

- Мій син був дуже добрим хлопцем, м'яким, поступливим, - заперечив батько.

- Він почав грати і влазити в борги.

- Цього я не знав.

- Борги, все більші і більші, все нагайніші і нагайніші. Настільки, що одного чудового дня він був змушений удатися до махінацій.

- Краще б він мені відразу у всьому признався.

- Ви впевнені, що зрозуміли б його?

Старий, опустивши голову, прошепотів:

- У той час, можливо, що...

- Можливо, що ви б не зрозуміли і викинули б його за двері, якби він вам признався, наприклад, що взяв гроші з каси вашого компаньйона, або підробив підписи, або...

- Замовкніть!

- Він вважав за краще піти з життя. Можливо, йому дехто порадив так вчинити? Можливо, що...

Кампуа на мить закрив руками своє зморщене обличчя.

- Але чому ви прийшли розмовляти зі мною про це саме сьогодні? Чого ви домагаєтеся? Яку мету переслідуєте?

- Признайтеся, пане Кампуа, що і тоді ви думали про те, про що я думаю зараз.

- А я не знаю, про що ви думаєте. І знати не бажаю!

- Навіть якщо ви й не мали підозр, коли помер ваш син, вони повинні були з'явитися після того, як через кілька місяців Малік одружився на панночці Аморель. Ви розумієте, чи не так?

- Я нічого не міг вдіяти.

- І ви були присутніми на весіллі?

- Так було треба. Адже я був другом Амореля, його компаньйоном. Той захоплювався Ернестом Маліком і дивився на все його очима.

- Настільки, що ви вирішили мовчати.

- Я мав неодружену дочку: мені треба було видати її заміж.

Меґре підвівся, обважнілий, грізний, і кинув на пригніченого старого сповнений гнівом погляд.

- І ось впродовж довгих років ви...

Підвищений голос пом'якшав знову, коли він побачив, що очі старого наповнилися сльозами.

- Але врешті-решт, - продовжував він з якоюсь тугою, - ви ж знали, що цей Малік є вбивцею вашого сина.

І ви мовчали!

І продовжували потискати йому руку!

І купили цей будинок поряд з його віллою!

І навіть тепер готові йому коритися!

- А як я міг вчинити інакше?

- Не могли, бо він довів вас майже до злиднів; бо з допомогою бозна яких вигадливих комбінацій йому вдалося заволодіти переважною більшістю ваших акцій; бо тепер ви не маєте жодної ваги і ваше ім'я є лише вівіскою фірми «Аморель і Кампуа», бо...

І комісар грюкнув кулаком по столі. - Але, хай йому грець, ви навіть не усвідомлюєте, що ви є боягузом, що через вас загинула Моніта, як раніше загинув і ваш син, а цей хлопець, Жорж-Анрі, ледве не вирушив за ними на той світ.

- Я маю дочку, онука. Я вже старий!

- Але коли ваш син застрілювався, ви були далекі не старим. Проте ви вже й тоді трималися за свої гроші і не зуміли захистити свого сина від цього Маліка.

У довгій кімнаті майже зовсім стемніло, але нікому на гадку не спало запалити світло.

Глухим голосом, сповненим страху, що охопив його, старий запитав комісара:

- Що ви збираєтеся робити?

- А ви?

Плечі Кампуа опустилися.

- Ви все ще збираєтеся вирушити в цю подорож, хоча її зовсім не потребуєте? Хіба ви не розумієте, що вас похапцем виводять з гри, як виводять зазвичай слабких, перед тим як повинна розігратися драма? Коли ви прийняли рішення про цю подорож?

- Малік з'явився до мене вчора вранці. Я не хотів їхати, але врешті-решт мені довелося підкоритися.

- Який же привід він вигадав?

- Що ви намагаєтеся влаштувати нам неприємності в зв'язку зі справами нашої фірми і краще, якщо я буду відсутнім.

- І ви йому повірили?

Старий відповів не відразу; трохи помовчавши, він продовжив втомленим голосом:

- Сьогодні він приходив вже тричі. Він перевернув будинок догори ногами, щоб прискорити мій від'їзд. За півгодини до вашого приходу він знову телефонував мені, нагадуючи, що пора від'їжджати.

- І ви все ж хочете поїхати?

- Мені здається, так буде краще, враховуючи все, що тут може статися. Але я міг би залишитися в Гаврі. Це залежатиме від мого внука. Він любив бувати в товаристві Моніти. Мені здається, він на щось сподівався. Він був дуже зворушений її смертю. Пролунав дзвінок, різко, наполегливо, закликаючи старого до порядку. Той швидко підвівся і підійшов до настінного телефону, давньої моделі.

- Алло!... Так... Речі вже повантажено... Я виїжджаю через п'ять хвилин... Так... Так... Ні. Це не до мене... Авжеж...

Він повісив слухавку і присоромлено подивився на Меґре.

- Це він! Все ж краще поїхати.

- Що він у вас запитував?

- Чи приїздив до мене хто-небудь? Він бачив, як проїхала таксівка. Я йому сказав...

- Я чув.

- Чи можу я їхати?

Навіщо його затримувати? Колись він багато працював. Він всього домогся власною працею. Займав солідне становище.

І через страх втратити свої гроші, через страх убогості, яка була йому знайомою з дитинства, він лячно підібгав хвоста і продовжував це робити, навіть наблизившись до кінця свого життя.

- Ежені! Чи запакували валізи до автомобіля?

- Але ви ж не повечеряли!

- Перекусимо в дорозі. Де Жан?

- Біля автомобіля.

- До побачення, пане комісарє. Не кажіть нікому, що ви мене бачили. Їдьте вперед, і коли доїдете до кам'яного хреста, зверніть ліворуч. Через три кілометри буде велика дорога. Під залізничними коліями є тунель.

Меґре повільно пройшов через занурений в тишу сад у супроводі кухарки, яка йшла за ним мов жандарм. Шофер таксі, сидячи на траві біля узбіччя дороги, перебирав польові квіти. Перш ніж сісти за кермо, він застромив за вухо квітку, як хлопчисько застромлює за вухо цигарку.

- Треба буде розвернутися?

- Їдьте просто, - буркнув Меґре, розкурюючи люльку. - Потім, коли побачите кам'яний хрест, звернете ліворуч.

Незабаром у нічній тиші пролунав шум мотора іншого автомобіля, що мчав у зворотному напрямку.

Старий Кампуа вирушав у подорож.

Почуття відразу ніяк не покидало Меґре. Він наказав шоферові таксі зупинитися біля погано освітленого бістро в Корбейлі і замовив дві склянки дешевого вина - одну для шофера, іншу для себе.

Відчувши терпкий смак напою, він мимоволі подумав, що це розслідування велося «під знаком» дешевого вина. Чому? Випадковий збіг обставин. Адже саме таке пійло, безперечно, йому подобалося менш за все. Втім, до цього домішувався і огидний кюммель старої Жанни, пов'язаний з гидким вечором, проведеним віч-на-віч з власницею заїзду, набряклою від алкоголю, - лише від згадки про це Меґре ледве не виблював.

Проте колись Жанна була вродливою. Вона кохала Маліка, який використав її в своїх інтересах, як будь-кого, з ким би його не зводила доля. Тепер, після багатьох років, кохання до нього кумедно з'єдналося в Жанни з ненавистю, злоба - з тваринною відданістю. Нею володіли суперечливі почуття до цієї людини, що іноді з'являлася в неї в будинку, щоб віддати наказ.

Так, бувають такі люди на світі. Але ж бувають і інші. Наприклад, ось ці два завсідники маленького бара, два останні відвідувачі в цю пізню годину: один - огрядний різник, інший - худий, злющий, пихатий, гордий від свідомості, що служить в якійсь державній установі - можливо, в мерії. Обоє вони грали в шашки о десятій годині вечора, сидячи поруч з товстим комином грубки, до якого різник час від часу притулявся.

Різник тримався самовпевнено, бо він мав гроші, а виграє він чи програє, його мало тривожило. Партнер же його вважав, що світ погано влаштовано: йому, людині інтелігентній, яка здобула освіту, певно годилося б житися легше, ніж цьому неуківі, який ріже свиней.

- Ще одне вино... Пробачте, два!

⁵ «Труп у шафі» - фразеологізм у французькій мові, який означає нерозкрити сімейну таємницю (запозичено з англійського виразу «скелет у шафі»)

Кампуа разом з онуком їхав тепер у напрямі до вокзалу Сен-Лазар. Він також був винен у всьому тому бруді. Нема чого й сумніватися, старий викликав в пам'яті різкі слова Меґре, і, зрештою, свої давні спогади.

Він їхав до Гавру. Ще трохи, і він вирушив би, проти волі, до норвезьких фіордів, як і багаж, відісланий Малі-ком... таж він вже дуже стара людина. Як важко казати таким старим людям правду, яку говорив їм Меґре.

Подорож продовжувалася. Комісар, в своєму кутку таксівки, залишався похмурим і насупленим.

...Бернадетта Аморель була жінкою ще старішою. Комісар не знав, та й не міг знати - адже він не Господь Бог, - чи бачила вона, як старий Кампуа проїхав повз її будинок у своєму перенавантаженому речами автомобілі.

А якщо бачила, то, звичайно, все зрозуміла. Можливо, вона ще краща провидиця, ніж сам Меґре. Адже зустрічаються такі жінки, особливо старі, що мають дар провидіння.

Якби Меґре був у Орсені і проходив, як учора, повз її вікна, то напевно побачив би, як вона розмовляла зі своєю покоївкою.

«Знаєш, Матільдо, адже він змусив забратися звідси старого Кампуа!»

Меґре не розчув би цих слів, але він бачив би, як ці дві жінки довго розмовляли, чимось схвильовані, після чого Матільда вийшла з кімнати, а пані Аморель все ходила з кута в кут, поки нарешті до неї з провинним виглядом не зайшла її дочка Еме, дружина Шарля Маліка.

Це була драма, яка йшла до свого розв'язку. Вона достигала більше двадцяти років, а тепер, через декілька днів після загибелі Моніти, з хвилини на хвилину повинен був статися вибух.

- Висадіть мене тут!

Він крокував Аустерліцьким мостом. Додому йти не хотілося. Сена здавалася зовсім чорною. На баржах, що заснули, іноді блимали вогники, набережною блукали тіні.

Меґре повільно йшов, запхавши руки в кишені, з люлькою в зубах, вилюдненими вулицями, обрамленими гірляндами ліхтарів.

На майдані Бастилії, на розі вулиці Рокетт, вогні були яскравішими і блискучішими, і цей тьмяний блиск, ця розкіш бідних кварталів, так само потрібна, як і ярмаркові намети, де можна виграти пачку цукру або пляшку шипучки; вона потрібна, щоб виманити людей з їхніх темних і задушливих вуличок.

Він пішов на ці вогні до просторого, майже порожнього кафе, де награвав акордеон і декілька чоловіків і жінок за чаркою вина чекали невідомо чого.

Він знав їх. Він стільки років провів, займаючись справами різних людей, що вивчив їх наскрізь, навіть таких, як Малік, що вважають себе набагато розумнішими або хитрішими за інших.

З такими людьми завжди буває важче. Доводиться долати ілюзію порядності, яку надають їм їхні чудові будинки, їхні автомобілі, їхні слуги, їхні манери.

Треба ухитритися бачити їх іншими, геть голими!...

Тепер Ернест Малік тремтить від страху, як будь-який жалюгідний злодюжка, який лазить по вулиці Рокетт, і якого о другій годині ночі, під час облави, заштовхують до поліцейського фургону.

Меґре не бачив, як дві жінки розігрували зворушливу сцену в кімнаті Бернадетти. Він не бачив, як Еме, дружина Шарля, впала посеред кімнати на коліна і поповзла килимом до ніг своєї матері.

Тепер це вже не мало значення. У кожній сім'ї, як кажуть англійці, є свій «труп у шафі».

Два чудових будинки на березі річки біля вигину Сени, де вона особливо широка і гарна. Два чудових будинки, що м'яко здіймаються серед розкішної зелені м'яких пагорбів. На такі будинки дивишся, зітхаючи, з вікна потягу.

Які, мабуть, щасливі люди, що мешкають в них!

Тут проминули довгі життя. Життя старого Кампуа, який багато працював, а тепер зовсім зносився і був відправлений на запасну колію.

Чи Бернадетти Аморель, яка змарнувала свою вулканічну енергію.

Меґре йшов, опанований гнівом. Майдан Вогезів вилюднів. У вікнах його квартири горіло світло. Він подзвонив і, проходячи повз воротарку, пробурмотів своє ім'я. Дружина, зачувши його кроки, негайно відчинила двері.

- Тихо! Він спить. Щойно заснув.

Ну то й що? Хіба він його зараз не розбудить, не схопить за плечі, не роздрюхає?

«Вставай, малюче! Годі вилежуватися».

Потрібно швидше покінчити з цим «трупом у шафі», з цією огидною справою, де від початку до кінця все наймерзнішим чином упиралося тільки в гроші.

Адже все, що є там, за фасадами цих чудових будинків, в глибині доглянутих парків - це гроші!

- Ти, здається, у поганому настрої? Ти вечеряв?

- Так... Ні...

Він і справді не вечеряв і тепер взявся за їжу, поки Міміль, стоячи біля вікна, дихав свіжим повітрям і покурював цигарку. Коли Меґре попрямував до дверей кімнати для гостей, де спав Жорж-Анрі, пані Меґре запротестувала:

- Ти не повинен його будити.

Меґре знизав плечима. Годиною раніше, годиною пізніше... Нехай виспить! Тим більше що і його самого хилило на сон.

Він не знав, яка драма розігралася вночі.

При всій своїй передбачливості він не припускав, що Бернадетта Аморель сама вийшла вночі з будинку, що її молодша дочка, Еме, майже збожеволівши, марно намагалася додзвонитися телефоном, тоді як Шарль, стоячи поруч з нею, повторював:

- Але що з тобою? Що тобі сказала мати?

Меґре прокинувся щойно о восьмій ранку.

- Хлопець все ще спить, - повідомила йому дружина.

Він поголився, одягнувся, похапцем поснідав в кутку стола і почав набивати першу люльку. Коли він увійшов до кімнати юнака, той ще тільки прокидався.

- Вставай! - сказав Меґре спокійним, трохи втомленим голосом, яким зазвичай говорив у ті хвилини, коли вирішував завершувати яку-небудь справу.

Спочатку він не міг зрозуміти, чому хлопець не підводиться, і нарешті здогадався: Жорж-Анрі спав голим і соромився відкинути ковдру.

- Якщо хочеш, можеш лежати. Одягнешся пізніше. Як ти довідався про все, що накоїв твій батько? Це Моніта тобі сказала, чи не так?

Жорж-Анрі пильно дивився на комісара з справжнім жахом.

- Можеш говорити, я все тепер все знаю...

- Що ви знаєте? Хто вам розповів?

- Старий Кампуа теж знав.

- Ви впевнені? Це неможливо! Якби він знав...

- ...що твій батько є вбивцею його сина. Звичайно, він не заколов його ножем і не застрелив з револьвера. А такі злочини...

- Що вам ще розповіли? Що ви зробили?

- Правду кажучи, в цій історії стільки бруду, що одним фактом більше, одним менше...

Меґре нудило. Це траплялося з ним часто, коли він завершував якесь розслідування, - чи то через нервову перевтому, чи то через те, що було гірко і принизливо бачити людину в усій її непривабливій голизні.

У квартирі приємно пахло кавою. З майдану Вогезів долинав спів пташок і дзюрчання фонтанів. Люди йшли на роботу під легкими променями свіжого ранкового сонця.

Перед ним лежав блідий хлопчисько, який, накрившись ковдрою до підборіддя, не спускав з нього очей.

Що Меґре міг зробити для нього, для інших? Нічого! Такого ось Маліка не заарештують. Правосуддя не займається подібними злочинами. Можливе тільки одне вирішення...

Дивно, що він подумав про це саме перед тим, як задзвонив телефон. Він стояв, посмоктуючи люльку, заклопотаний долею хлопця, який не знав, що йому робити, і на мить перед Меґре промайнув образ Ернеста Маліка, якому вкладають в руку револьвер і спокійно наказують :

«Стріляй»!

Але той не став би стріляти! Він не погодився б накласти на себе руки! Йому довелося б допомогти.

У квартирі пролунав наполегливий телефонний дзвінок. Пані Меґре зняла слухавку і постукала в двері:

- Це тебе, Меґре.

Комісар пройшов у їдальню і вхопив слухавку.

- Слухаю...

- Це ви, шефе? Говорить Люкас. Сьогодні поліція отримала для вас важливе повідомлення з Орсена, так... Цієї ночі пані Аморель...

Йому б, напевно, не повірили, якби він почав стверджувати, що в ту ж мить здогадався, що сталося. І все ж це було правдою.

А й справді, вона мала той же хід думки, що і він! Вона прийшла до того ж висновку майже водночас з ним. Тільки вона все довела до кінця.

Знаючи, що Малік не вистрілить в себе, вона спокійно вистрілила сама.

- ...Пані Аморель убила Ернеста Маліка пострілом з револьвера. Так, у нього в будинку... У його кабінеті... Він був у піжамі і халаті. О першій годині ночі сюди телефонували з жандармерії, щоб попередити вас, що вона хоче вас бачити.

- Я вирушаю, - сказав він.

Він повернувся до кімнати, де юнак, який вже встиг натягнути штани, світив своїм худим тулубом.

- Твій батько помер, - повідомив він, дивлячись убік.

Тиша. Меґре обернувся. Жорж-Анрі не заплакав. Він стояв нерухомо, дивлячись на комісара.

- Він покінчив самогубством?

Виявляється, не двоє, а навіть троє осіб прийшли до одного розв'язку. Хтозна, можливо, в якусь хвилину хлопець і сам спробував би знайти вихід за допомогою зброї.

Проте в його голосі все ще звучала недовіра, коли він запитав:

- Він покінчив самогубством?

- Ні. Це твоя бабуся.

- Хто ж їй сказав?

Він закусив губу.

- Що їй сказав?

- Те, що ви знаєте... Кампуа?

- Ні, малюче. Це не те, про що ти подумав...

Його співрозмовник почервонів, і це доводило, що Меґре мав рацію.

- Є дещо інше, і ти це знаєш. Бернадетта Аморель убила твого батька не за те, що він колись довів сина Кампуа до самогубства...

Він крокував вздовж і впоперек кімнати. Він міг би наполягати і легко взяв би верх над супротивником, який був набагато слабшим за нього.

- Залишайся тут, - промовив він наостанку.

Він зайшов у їдальню за своїм капелюхом.

- Продовжуйте за ним стежити, - сказав він дружині і Мімілю, якого та годувала сніданком.

...Погода була сонячна, і ранкова свіжість здавалася такою смачною, що мимоволі хотілося уп'ястися зубами в свіже повітря, як у плід.

- Таксі!... Дорога на Фонтенбло. Я показуватиму шлях.

На дорозі вздовж Сени стояло вже три чи чотири автомобілі, безперечно, з прокуратури. Декілька цікавих стовбичили біля воріт, що охоронялися

незворушним жандармом, який віддав честь Меґре. Комісар попрямував довгою алеєю і швидко піднявся на ґанок.

Комісар мобільної бригади кримінальної поліції в Мелуні був вже тут, в капелюсі, з сигарою в зубах.

- Радий знову вас бачити, Меґре... А я і не знав, що ви повернулися в поліцію... Цікава справа, га! Вона чекає на вас! Вона відмовилася свідчити до вашого приїзду. Вона сама подзвонила близько першої години ночі до жандармерії і повідомила, що щойно вбила свого зятя...

Зараз ви її побачите. Вона така ж спокійна, немов би варила конфітюри або перекладала речі в шафі.

За ніч вона привела все в порядок, і, коли я приїхав, у неї вже стояла готова валіза...

- Де решта?

- Її другий зять, Шарль, сидять з дружиною у вітальні. Саме зараз їх допитують товариш прокурора і слідчий. Вони запевняють, що їм нічого не відомо, що останнім часом стара химерно поводитися...

Меґре важко підійнявся сходами і, що з ним рідко траплялося, витрусив свою люльку, перед тим як покласти її в кишеню. Потім постукав у двері кімнати, які охоронялися іншим жандармом. У цьому жесті не було нічого надзвичайного, та все ж це була данина поваги до Бернадетти Аморель.

- Хто там?

- Комісар Меґре.

- Нехай увійде.

Бернадетту залишили в кімнаті одну з покоївкою, і коли Меґре зайшов, вона сиділа за гарним маленьким письмовим столиком: вона писала якогось листа.

- Це до мого нотаріуса, - сказала вона, перепрошуючи. - Залиште нас, Матільдо!

Сонце потоками вливалось через три вікна в кімнату, в якій старша жінка провела багато років. У її очах запалав веселий вогник і навіть - бозна, можливо, зараз це могло здатися і недоречним, - якась хлоп'яча завзятість.

Вона була задоволена собою. Горда тим, що вчинила. Навіть трохи жартувала над огрядним комісаром, який не зумів довести справу до кінця.

- Іншого виходу не було, адже ж так? - сказала вона. - Сідайте. Ви ж знаєте, я не терплю, коли мій співрозмовник стовбичить.

Потім вона підвелася і, трохи примружившись від сліпучого сонця, сказала:

- Учора ввечері, коли я нарешті домоглася того, що Еме призналася мені у всьому...

Він мимоволі здригнувся. Ледве. Важко було не стримати хвилювання, коли стара вимовила ім'я Еме, дружини Шарля Маліка. Бернадетта, не менш прониклива, ніж він, відразу все зрозуміла.

- А хіба ви цього не знали? Де Жорж-Анрі?

- У мене вдома, з моєю дружиною.

- В Мені?

І вона посміхнулася, згадавши, як вважала Меґре садівником, коли увійшла до їхнього саду через маленьку зелену хвіртку.

- Ні, в Парижі, в нашій квартирі на майдані Вогезів.

- Він знає?

- Перш ніж поїхати сюди, я повідомив його.

- Що він сказав?

- Нічого. Він спокійний.

- Бідний хлопчисько! Дивуюся, звідки в нього взялася мужність усе це приховувати... Вам не здається кумедним, що жінка в моєму віці опиниться за ґратами? Втім, ці пани дуже чемні. Спочатку вони навіть не хотіли мені вірити. Думали, що я взяла на себе чужу провину. Ще трохи, і вони могли б зажадати доказів...

Все сталося так, як було задумано. Я не знаю точно, скільки було годин. Револьвер лежав у мене в торбинці.

Я пішла туди. У кімнаті Маліка на другому поверсі горіло світло. Я подзвонила. Він запитав з вікна, чого я бажаю...

«Побалакати з тобою», - відповіла я.

Я впевнена, що він злякався. Він просив мене прийти завтра, запевняв, що погано себе почуває, що його мучить невралгія.

«Якщо ти зараз не спустишся, - гукнула я, - я тебе посаджу»!

Врешті-решт він спустився в піжамі і халаті. Ви його бачили?

- Ще ні.

- Я наполягала:

«Підемо до тебе в кабінет. Де твоя дружина?»

«Вона вже лягла. Думаю, що спить».

«Тим краще».

«Ви впевнені, мамо, що ми не можемо відкласти цю розмову до завтра?»

І знаєте, що я йому відповіла:

«Це тобі нічого не дасть, не турбуйся. Годиною раніше або годиною пізніше...»

Він намагався щось зрозуміти... Постуденів, мов щука. Я завжди казала, що він схожий на щуку, але наді мною сміялися.

Він відчинив двері свого кабінету і сказав мені:

«Сідайте! – промовив він».

«Не варто турбуватися».

Чи розумів він, що я надумала зробити? Я впевнена, що так. Принаймні він машинально кинув погляд на ящик письмового столу, де зазвичай лежить його револьвер. Якби я дала йому час, б'юся об заставу, він почав би захищатися і, звичайно, ж вистрілив би першим.

«Послухай, Маліку, - продовжувала я, - я знаю про всі мерзоти, які ти вчинив. Роже загинув (Роже - це син Кампуа), твоя дочка загинула, твій син»...

Почувши слова «твоя дочка», Мегре витріщив очі. Лише зараз він все зрозумів і дивився на стару з подивом, навіть не намагаючись його приховати.

«Так ось. Раз вже так сталося, що з цієї ситуації немає іншого виходу і ні в кого не стає мужності довести все до кінця, доведеться цей тягар узяти на себе старій бабусі. Прощавай, Маліку!»

І, промовивши це останнє слово, я вистрілила. Він стояв у трьох кроках від мене. Він підніс руки до живота, оскільки я прицілилася занадто низько. Я ще двічі натиснула на курок.

Він впав, а Лоранс вбігла до кімнати мов божевільна.

«Ось так, - сказала я їй. - Тепер ми можемо спокійно дихати».

Бідна Лоранс! Думаю, і для неї це було кращим виходом. Адже він не був тим, кого оплакутиме Еме.

«Якщо хочеш, можеш покликати лікаря, але, по-моєму, це вже марно, - продовжувала я. - Він мертвий. А якби був ще живий, я добила б його кулею в голову. Раджу тобі провести решту ночі в нас. Слуг кликати марно».

І ми обоє пішли. Еме вибігла нам назустріч, а Шарль, стоячи на порозі, дивився на нас з похмурым виглядом.

«Що ти накоїла, мамо? Чому Лоранс тут?...»

Я про все розповіла Еме. Вона здогадувалася, який може бути наслідок нашої останньої розмови в моїй кімнаті. Вона боялася, що цим все закінчиться. Шарль не наважувався відкрити рота. Він йшов за нами, як великий пес.

Я повернулася до себе і зателефонувала в жандармерію. Там поводитися дуже пристойно.

- Так, отже, - пробурмотів після недовгого мовчання комісар, - Це була Еме...

- Я виявилася старою дурепою: я повинна була б здогадатися раніше від усіх. Що ж стосується Роже Кампуа, то про це я завжди щось підозрювала. В кожному разі, картярем його зробив не хто інший, як Малік.

Подумати тільки, що я була задоволеною в той мить, коли він зробився нашим зятем! Він був набагато блискучішим від інших. Умів бути кумедним. Мій чоловік мав смаки дрібного буржуа, навіть селянина, і це Малік навчив нас жити. Відвіз нас у Довіль. Дивіться, раніше і ноги моєї не було в казино, і я пам'ятаю, як він вручав мені перші жетони для гри в рулетку.

Він одружився на Лоранс...

- Через те, що Еме була ще занадто молодою, чи не так? - перебив Меґре. - Адже вона в той час мала лише п'ятнадцять років. Якби вона була хоч на два роки старшою, Роже Кампуа міг би залишитися в живих. Він одружився б на Лоранс, а Малік на Еме.

Чутно було, як внизу ходили жандарми. Через вікно комісар побачив, як група людей попрямувала до вілли Маліка, де ще знаходився труп.

- Еме його справді кохала... - зітхнула пані Аморель. - Вона все ще кохає його, не дивлячись ні на що. А тепер вона мене зненавидить за те, що я вчинила цієї ночі.

«Труп у шафі»! Якби в цій символічній шафі був лише один труп боязкого Роже Кампуа!

- Коли він вирішив викликати брата, щоб одружити його на вашій молодшій дочці?

- Здається, років два після свого одруження. Але якою я була наївною! Адже я чудово бачила, що Еме цікавилася тільки своїм швагером і була закоханою в нього більше, аніж її сестра. Люди, що не знали нас, помилялися, і коли ми подорожували всі разом, саме Еме називали «пані», незважаючи на її юний вік.

Лоранс була не ревнивою. Вона нічого не помічала і задовольнялася життям у тіні чоловіка. Ернест пригнічував її особистість.

- Отже, Моніта була дочка Ернеста Маліка?

- Про це я довідалася лише вчора. Але є і інші речі, про які я, що, незважаючи на свій похилий вік, вважала би за краще не знати.

А цей його брат, Шарль, якого викликали з Ліона, де він був вуличним точильником, як йому вдалося стати нареченим багатой спадкоємиці?

Чи знав він тоді?

Безсумнівно! Він був слабкою, покірною людиною і одружився, бо йому наказали одружитися. Він служив для них заслоною! Роль чоловіка, яку його примусили грати, дозволяла йому спільно з братом володіти маєтками Маліків.

Отже, Ернест мав двох дружин, мав дітей в обох родин.

Коли Моніта несподівано дізналася, чия вона дочка, це переповнило її такою відразою, що вона вирішила втопитися.

Я не можу точно сказати, яким чином вона довідалася правду, але з вчорашнього вечора стала здогадуватися. Минулого тижня я запросила нотаріуса, щоб змінити свій заповіт.

- Я знаю: метра Балю...

- Я вже давно терпіти не можу Маліків і, дивна річ, з них обох я більше ненавиділа Шарля. Чому - і сама не розуміла... Мені він здавався нещирим, я була недалекою від думки, що він гірший за брата.

Я хотіла їх обох позбавити спадку і залишити увесь свій статок Моніті.

Того вечора - Еме мені призналася під час нічної сцени, яку ми мали - Ернест зайшов до Шарля обговорити питання.

Їх лякав новий заповіт, змісту якого вони не знали, хоча й могли здогадуватися. Брати довго залишалися вдвох у кабінеті Шарля на першому поверсі, Еме підійнялася до себе і лягла спати. Тільки пізніше, коли її чоловік увійшов до спальні, вона запитала:

«Моніта не повернулася»?

«А чому ти запитуєш»?

«Вона не зайшла побажати мені на добраніч, як завжди».

Шарль пішов до кімнати дівчини. Вона була відсутньою, ліжко було не розстеленим. Він спустився вниз і застав Моніту у вітальні. Вона сиділа в темряві, пополотніла, наче привид.

«Що ти тут робиш»?

Здається, вона не чула його слів. Вона погодилася підійнятися в спальню.

Тепер я впевнена, що вона чула всю розмову. Вона знала. І вранці, коли всі в будинку ще спали, пішла купатися, як це робила досить часто.

Тільки цього разу вона не виплила...

Та вона знайшла час розповісти про все своєму кузенові... Кузенові, якого кохала, не підозрюючи, що насправді він доводиться їй рідним братом...

Хтось боязко постукав у двері, Бернадетта Аморель встала, щоб відчинити, і до кімнати увійшов комісар з Мелуна.

- Автомобіль чекає на вас внизу, - оголосив він не без зніяковіння в голосі, оскільки за всю свою службу йому вперше доводилося заарештовувати жінку у віці вісімдесяти двох років.

- Через п'ять хвилин! - відрубала вона, немов звертаючись до свого дворецького. - Ми повинні ще трохи порозмовляти з моїм другом Меґре.

Наодинці з комісаром вона зауважила йому, підтверджуючи цим своє дивовижне цілковите самовладання:

- Чому ви не курите свою люльку? Ви ж чудово знаєте, що можете курити. Я їздила шукати вас у Мені. Я ще не знала, що тут замишлялося. Спочатку мені здавалося, що Моніту могли вбити через те, що я призначила її своєю спадкоємицею. Признаюся вам, саме вам - їх це не стосується. Є речі, які їх не стосуються. Признаюся вам, я підозрювала, що мене хочуть отруїти. Ось і все, комісаре. Тепер залишається малюк. Я задоволена, що ви про нього потурбувалися, бо, повірте мені, він міг би накласти на себе руки, подібно до Моніти.

Поставте себе на їхнє місце... У такому віці зненацька дізнатися... Для хлопця це було ще важчим. Він хотів знати все. Хлопці заповзятливіші, ніж дівчата. Він знав, що його батько зберігає свої особисті папери в маленькій шафці. Мені про все це розповіла Еме. Ернест Малік нічого від неї не приховував, він повністю довіряв їй - адже вона підкорялася йому, мов рабinya.

Малік зауважив, що хтось зламав дверці шафки, і відразу ж запідозрив сина.

- Які документи він міг там знайти? - зітхнув Меґре.

- Цієї ночі я їх спалила. Я доручила Лоранс сходити за ними, але вона не наважилася зайти в будинок, де знаходився труп її чоловіка.

Їх принесла Еме.

Там були листи від неї - вірніше, записочки, які вони, не соромлячись, передавали один одному тут, призначаючи побачення.

Там були і розписки Роже Кампуа. Малік не лише сам давав йому гроші в борг, щоб сильніше заплутати його, але й примушував звертатися до лихварів, у яких потім скуповував його векселі.

Він усе це зберігав.

І зневажливо додала:

- Не дивлячись ні на що, він мав душу рахівника!

Вона не зрозуміла, чому Меґре, важко підводячись, додав:

- Збирача податків!

Він сам вмотивував її в автомобіль, і вона на прощання простягнула йому руку через дверці.

- Ви не дуже на мене гніваєтеся? - запитала вона в ту хвилину, коли поліцейський автомобіль рушив, щоб відвезти її до в'язниці.

Меґре так ніколи і не дізнався, чи мала вона на увазі те, що витягнула його на декілька днів з тихого садка в Мен-сюр-Луарі, чи те, що вона вистрілила в Маліка.

Довгі роки в сім'ї Аморелів був свій «Труп у шафі», і стара Бернадетта узяла на себе працю викинути його звідти, уподоблюючись тим бабусям, які не можуть терпіти бруду у будинках.

